John Steinbeck

Tortilla Flat

Humoristički roman

Znanje

John Steinbeck
TORTILLA FLAT

s engleskog prevela
Vesna Krmpotić

Zagreb
Znanje
1982

biblioteka Evergrin 22

urednik
Zlatko Crnković

Likovna oprema
Alfred Pal

PREDGOVOR

Ovo je priča o Dannyju, o Dannyjevim prijateljima i o Dannyjevoj kući. To je priča o tome kako je od toga trojega postalo jedno, pa kad se u Tortilla Flatu[1] govori o Dannyjevoj kući, onda se ne misli na drvenjaru s koje se ljušti staro bjelilo i koju je obrastao vremešan, neobrezan žbun kastilske ruže. Ne, kad se govori o Dannyjevoj kući, misli se na zajednicu čiji su dijelovi ljudi, zajednicu koja je zračila milinom i veseljem, čovjekoljubljem i, na kraju, mističnom tugom. Jer Dannyjeva kuća bila je donekle nalik na Okrugli stol, a Dannyjevi prijatelji bili su donekle nalik na vitezove. A ovo je priča o tome kako je ta družina rođena, kako se rascvala i razrasla u lijepu i mudru organizaciju. Priča se bavi pustolovinama Dannyjevih drugova, dobrom koje su činili, njihovim mislima i nastojanjima. Naposljetku, ova nam priča kazuje kako se talisman izgubio i kako se skup raspršio.

U Montereyu, starinskom gradu na obali Kalifornije, te su stvari dobro poznate, one se prepričavaju i ponekad dorađuju. Dobro je da se sav taj krug zbivanja stavi na papir, pa kad budućim znanstvenicima dopru do uha ovi zgodopisi, neće moći reći onako kao što govore o Arthuru, o Rolandu i o Robinu Hoodu: - Nije bilo nikakvog Dannyja, niti je bilo zajednice Dannyjevih prijatelja, ni nekakve njihove kuće. Danny je bog prirode, a njegovi su prijatelji primitivni simboli vjetra, neba i sunca. Povijest je zabilježena sada i zauvijek, da bi zadržala podsmijeh na usnama kiselih znanstvenika.

Monterey počiva na strmini brijega, ispod njega je plavi zaton, a za leđima mu je šuma visokih, tamnih pinija. Niže dijelove grada nastavaju Amerikanci, Talijani, ribari i prerađivači ribe. Ali na brijegu, gdje se isprepleću šuma i grad, gdje ulice još nije taknuo asfalt i gdje su ulični uglovi neosvijetljeni, stari žitelji Montereya naredali se bojovnički, poput drevnih Britanaca u WalesIl To su paisani.

Oni obitavaju u starim drvenim kućercima, uraslim u korovite vrtove, dok su pinije iz šume oko kuća. Još nezaraženi komercijalizmom i nenagrizeni složenim sustavom američkog poslovanja. paisani nemaju ništa što bi se moglo ukrasti, izrabiti ili založiti - Stoga ih taj sustav i nije previše ugrozio.

Što je paisano? Mješavina španjolske, meksičke i raznovrsne

kavkaske krvi. Njegovi preci žive u Kaliforniji sto-dvjesta godina. On govori engleski s paisanskim naglaskom, i španjolski s paisanskim naglaskom. Upitate li ga kojoj rasi pripada, on će uvrijeđeno ustvrditi da je čiste španjolske krvi, i zadignut će rukav da pokaže kako mu je unutrašnja strana nadlaktice gotovo bijela. Svoju boju, nalik na boju dobro osmuđene glinene lule, on pripisuje opaljenosti od sunca. On je paisano i on živi u gornjem području iznad grada Montereya koje nosi ime Tortilla Flat1, premda se uopće ne radi o zaravanku.

Danny je bio paisano, stasao je u Tortilla Flatu i svatko ga je volio, ali ničim posebnim se nije isticao među vrištavom dječurlijom Tortilla Flata. Gotovo da nije bilo osobe u Flatu s kojom Danny nije bio povezan, bilo po krvi ili ljubavnoj pustolovini. Njegov je djed slovio kao važan čovjek koji je u Tortilla Flatu posjedovao dvije male kuće i bio štovan zbog bogatstva. Ako je mladi Danny radije noćivao u šumi, radio na stočarskim gospodarstvima i otimao hranu i piće od nesklonog mu svijeta, to nije bilo zato što nije imao utjecajnih rođaka. Danny bijaše omalen, tamnoput i žestok. U dvadeset petoj, noge mu bijahu savijene točno po krivuljama konjskog trbuha.

Sada kad je napunio dvadeset petu, bude proglašen rat protiv Njemačke. Dannyja i prijatelja mu Pilona (uzgred budi rečeno, Pilon znači nešto što se pridodaje u trgovačkoj pogodbi - prid) vijesti o ratu zatekoše uz dva galona vina. Veliki Joe Portagee spazio je svjetlucanje boca kroz pinije, pa se priključio Dannyju i Pilonu.

Kako se vino spuštalo u bocama, tako se dizao duh rodoljublja u trojici muškaraca. A kad nestade vina, siđoše niz brežuljak držeći se za ruke zbog drugarstva i sigurnosti, te tako ukoračaše u Monterey. Pred centrom za regrutaciju glasno su navijali za Ameriku i izazivali Njemačku na tučnjavu. Urličući, prijetili su velikom njemačkom carstvu, sve dok se narednik za regrutaciju nije probudio, obukao uniformu i izašao na ulicu da ih utiša. Ostao je da ih regrutira.

Poredao ih je pred svoj pisaći stol. Položili su sve osim alkotesta, a potom narednik stade ispitivati Pilona.

- U koji rod želiš stupiti?

- Baš mi se fućka - reče Pilon poduzetno.

- Rekao bih da ljude poput tebe trebamo u pješadiji. - I Pilon je tako upisan.

Tada se okrenu Velikom Joeu, ali Portagee se već stao trijezniti.

- Kamo ti želiš?
- Ja želim kući - bijedno kaza Veliki Joe.

Narednik ga također upiše u pješadiju. Konačno se obrati Dannyju, koji je spavao stojećki.

-Kamo ti želiš?
- Ha?
- Pitam, u koji rod?
- Kako misliš, „rod".?
- Što znaš raditi?
- Ja? Ja znam sve.
- Čime si se bavio?
- Ja? Ja sam mazgar.
- A, tako? A koliko mazgi možeš goniti?

Danny se nagne naprijed, tajanstveno i stručno:

- Koliko ih imaš?
- Oko trideset tisuća - reče narednik.

Danny odmahnu rukom.

– Preži ih! - izjavi.

I tako je Danny otišao u Teksas i krotio mazge tokom rata. Pilon je marširao po Oregonu s pješadijom, dok je Veliki Joe, kao što će se poslije razjasniti, otišao u zatvor.

KAKO JE DANNY, PO POVRATKU IZ RATA, POSTAO NASLJEDNIK, I KAKO SE ZAKLEO DA ĆE ŠTITITI BESPOMOĆNE

Kad se Danny vratio iz vojske, saznao je da je postao nasljednik i vlasnik dobara. Viejo, to jest djed, bijaše umro ostavivši Dannyju dva kućerka u Tortilla Flatu.

Saznavši o tome, Danny se osjeti pomalo prignječen odgovornošću posjednika. Prije no što je uopće pošao pogledati svoje vlasništvo, kupio je galon crna vina i popio ga uglavnom sam. Poslije toga malo je splasnula težina odgovornosti, a najgori dio njegove ćudi izbi na površinu. Nadade se u dreku, polomi nekoliko stolica u biljarnici u ulici Alvarado i upusti se a dvije kratkotrajne no slavne tučnjave. Nitko nije obraćao naročitu pažnju na Dannyja. Naposljetku, njegove ga nesigurne krive noge odniješe put pristaništa kamo su u taj rani jutarnji sat silazili talijanski ribari u gumenim čizmama, da se otisnu na more.

Rasna antipatija nadvlada Dannyjev zdrav razum. Prijetio je ribarima. Nazivao ih je sicilijanskim kopilanima, fukarom zatvorskog otoka i psima pasjih pasa. Povika: »Chinga tu madre, Piojo!« Otre nos palcem i izvede nekoliko nepristojnih pokreta niže struka. Ribari se samo naceriše, prebaciše vesla preko ruba čamca i rekoše:

_ Zdravo, Danny. Kad si se vratio? Dođi noćas. Imamo novog vina.

Danny se razjario. Vriskao je:

- Pon un condo a la cabeza.

Oni se odazvaše:

- Do viđenja, Danny. Vidjet ćemo se večeras.

I uskočiše u svoje malene čamce, pa odveslaše do brodica, zapališe strojeve i odsoptaše.

Danny bijaše povrijeđen. Uputi se natrag u ulicu Alvarado, razbijajući putem prozore, sve dok ga u drugom bloku ne presretne redar. Zbog velikog poštovanja koje je ćutio prema zakonu, Danny je mimo koračao uz redara. Da upravo nije bio otpušten iz vojske nakon pobjede nad Njemačkom, dopalo bi ga šest mjeseci. Ali ovako, sudac mu dade samo trideset dana.

I tako je Danny mjesec dana prosjedio na prični u monterejskom

gradskom zatvoru. Ponekad je crtao sablažnjive slike po zidovima, a ponekad je razmišljao o svojoj vojničkoj karijeri. Vrijeme se sporo vuklo, tamo u uzama gradskog zatvora. Tu i tamo ubacivali su u ćeliju kakva pijanca da prospava, ali pošto je kriminal u Montereyu najvećim dijelom uplovio u mrtvi rukavac, Danny je bio osamljen. Isprva su ga smetale stjenice, ali kako su se one navikle na okus njegove krvi, tako se i on prilagodio njihovim ujedima, i živjeli su u miru.

Izmislio je jednu pakosnu igru. Uhvatio bi stjenicu, zgnječio bi je o zid, narisao oko nje kružnicu i napisao »gradonačelnik Clough«. Potom se dao u lov na ostale, nadijevajući im imena po članovima gradskog vijeća. Zamalo, i čitav zid bijaše ukrašen zgnječenim stjenicama, a svaka je nosila ime nekog gradskog uglednika. Narisao bi im uši i repove, velike noseve i brkove. Tito Ralph, ključar, zgranuo se kad je to vidio, ali ga nije tužio, jer Danny u igru nije uključio ni suca koji ga je osudio, ni ikoga iz redova policije. Ta gajio je golemo poštovanje prema zakonu.

Jedne noći, kad je zatvor bio pust, Tito Ralph uđe u Dannyjevu ćeliju noseći dvije boce vina. Poslije jednog sata pođe da donese još vina, a Danny ga je pratio. U zatvoru je bilo neveselo. Usidriše se kod Torellija gdje su kupili vino, sve dok ih Torelli nije izbacio. Potom Danny pođe spavati među pinije, dok je Tito Ralph oteturao natrag i prijavio njegov bijeg.

Kad je oko podneva blistavo sunce probudilo Danny ja, on odluči da se krije cijeli dan, kako bi izbjegao potjeru. Jurnu i sakri se u grmlje. Zirkao je iza niskog žbunja kao gonjena lisica. Uveče, kad su pravila bila zadovoljena, on iziđe i pođe po svom poslu.

Dannyjev posao bio je pošteno neuvijen. Uputio se do stražnjih vrata nekog restorana. »Imate li starog kruha za mog psa?« upita kuhara. I dok mu je taj lakovjernik umatao hranu, Danny ukrade dva odreska šunke, četiri jaja, janjeći kotlet i muholovku.

- Platit ću ti jednom - reče.

- Ne moraš mi plaćati za otpatke. Ja bi ih ionako bacio.

Kad je to čuo, Danny ju je donekle laknulo zbog krađe. Ako to oni tako shvaćaju, onda je on nevin. Svratio je kod Torellija, prodao četiri jaja, janieći odrezak i muholovku za čašu lozovače, a potom je krenuo u šumu da skuha večeru.

Noć bijaše tamna i vlažna. Magla je poput mlitave koprene visila

između crnih pinija, koje su stražarile nad kopnenim prilazom Montereyu. Danny sagnu glavu i pohita pod zaklon stabala. Podalje u šumi razabra neki drugi lik koji se također žurio; a kad ga dostignu, prepozna kaskav hod svog starog prijatelja Pilona. Bio je Danny velikodušan čovjek, ali se uto sjeti da je prodao svu hranu osim dva odreska šunke i vrećice starog kruha.

„Zaobići ću Pilona“, odluči. „On korača poput čovjeka koji je sit pečene pure i sličnih stvari.“

U taj čas Danny primijeti da Pilon s ljubavlju nešto pritišće na grudi.

- Hej, Pilon, amigo! - povika Danny.

Pilon udari u još hitriji kas. Danny raspali trkimice.

- Pilon, mali moj prijatelju! Kamo tako žurno?

Pilon se prepusti neminovnom i zastade. Danny se oprezno približavao, ali riječi su mu bile oduševljene.

- Tražio sam te, ti ponajdraži anđelčiću među prijateljima, jer gle, imam uza se dva velika odreska pravog pravcatog praseta, i još vreću slatkog bijelog kruha. Podijeli sa mnom obilje, Pilon, ti mali valjušče.

Pilon slegnu ramenima.

- Kako ti kažeš - progunđa divlje. Uputiše se zajedno u šumu. Pilon je bio zbunjen. Naposljetku stade i zagleda se prijatelju u lice.

- Danny - upita tugaljivo - kako li saznade da nosim pod kaputom bocu rakije?

- Rakije? - uzviknu Danny. - Ti imaš rakije? Možda je to za nečiju bolesnu staru majku - dodade naivno. - Možda je čuvaš za povratak Gospodina našega Isusa? Tko sam ja, tvoj drugar, da sudim o sudbini te rakije? Čak nisam ni siguran da je imaš. K tome, ne pije mi se. Ne bih ni liznuo tu rakiju. Pozivam te na gozbu ovoga svinjskog pečenja koje nosim uza se, a što se tiče tvoje rakije, ona neka bude samo tvoja.

Pilon mu strogo odgovori:

- Danny, Nemam ništa protiv toga da podijelim rakiju s tobom, popola. No dužnost mi je pripaziti da je ti svu ne popiješ.

Danny se okani razgovora o rakiji.

- Ovdje na čistini skuhat ću ovo prase, a ti ćeš ispržiti šećerne kolače iz ove torbe. Stavi rakiju ovdje, Pilon. Bolje da stoji ovdje, gdje možemo držati na oku i nju i sebe.

Zapale vatru, preprže šunku i pojedu stari kruh. Rakija se brzo

spuštala u boci. Kad su večerali, šćućuriše se blizu vatre i stadoše srkati iz boce kao omamljene pčele. Magla se spusti na njih i posrebri im kapute vlagom. Uokolo, u pinijama, vjetar je sjetno uzdisao.

Ubrzo potom Danny ja i Pilona obuze neka čama. Danny je premišljao o svojim izgubljenim prijateljima.

- Gdje je Arthur Morales? - upita Danny okrenuvši dlanove uvis i ispruživši naprijed ruke. - Mrtav u Francuskoj - odgovori sam sebi, okrenuvši dlanove k zemlji i spustivši ruke u očaju. - Mrtav za svoju zemlju. Mrtav u tuđoj zemlji. Stranci prolaze kraj njegova groba ne znajući da u njemu počiva Arthur Morales. - On opet okrene dlanove uvis. - Gdje je Pablo, onaj dobri čovjek?

- U zatvoru - reče Pilon. - Ukrao je gusku i sakrio je u šipragu. Guska je ugrizla Pabla, Pablo je kriknuo i tako su ga uhvatili. Dobio je šest mjeseci.

Danny uzdahnu i navrnu razgovor na druge stvari, jer je shvatio da je rasipnički postupio s jedinim poznanstvom koje je moglo poslužiti njegovoj govorničkoj vještini. Ali samoća ga je još uvijek tištala tražeći neko olakšanje.

- Ovdje mi sjedimo - započe konačno.

- ... slomljena srca - doda ritmički Pilon.

- Ne, to nije pjesma - kaza Danny. - Ovdje mi sjedimo, beskućnici. Dali smo živote za ovu zemlju, a sad nemamo krova nad glavom.

- Nismo ga nikad ni imali - pri snaži Pilon.

Danny je sanjivo gutao rakiju, dok mu Pilon ne dotače lakat i oduze bocu.

- To me podsjeća - napomenu Danny - na pripovijest o čovjeku koji je posjedovao dvije javne kuće. - Njegova se usta širom razjapiše. - Pilon! - kliknu. - Pilon! Mala moja debeljuškasta patkice! Ta ja sam zaboravio! Ja sam nasljednik! Ja sam vlasnik dviju kuća!

- Javnih kuća? - upita Pilon s nadom. - Ah, ti lažljiva ispičuturo.

- Ne, Pilon. Istinu zborim. Viejo je umro. Ja sam nasljednik. Ja, unuk ljubimac.

- Ti si jedini unuk - reče Pilon, realist. - Gdje su te kuće?

- Ti znaš viejovu kuću u Tortilla Flatu, Pilon?

- Ovdje, u Montereyu?

- Da, ovdje u Tortilla Flatu.

- Vrijede li išta te kuće?

Danny klonu, iscrpljen od uzbuđenja.

- Ne znam. Zaboravio sam da ih posjedujem. Pilon je sjedio tih i zamišljen. Lice mu poprimi žalostiv izraz. Baci pregršt borovih iglica u vatru, gledajući kako se plamenje mahnito penje i umire. Zadugo je gledao u Dannyjevo lice s dubokom zabrinutošću, a tada Pilon bučno uzdahnu, i još jednom uzdahnu.

- I dođe kraj - reče pokunjeno. - Velika su vremena prošla. Tvoji će prijatelji tugovati, ali njihov plač neće ništa promijeniti.

Danny odloži bocu, a Pilon je ščepa i smjesti u vlastito krilo.

- Kakav kraj? - zapita Danny. - O čemu govoriš?

- Nije to prvi put - nastavi Pilon. - Kad si siromah, misliš: da imam para, ja bih njih podijelio sa svojim dobrim prijateljima. Ali čim pare odnekle dođu, dobrota se raspline. Tako je i s tobom, moj nekadašnji prijatelju. Ti si se uzdignuo nad svoje bližnje. Ti si kućevlasnik. I zaboravit ćeš svoje drugare koji su sve dijelili s tobom, čak i rakiju.

Njegove riječi uzbudiše Dannyja.

- Ne ja - kliknu. - Ja te nikada neću zaboraviti, Pilon.

- Ti sada tako misliš - hladno reče Pilon. - Ali kad budeš spavao u svoje dvije kuće, tad ćeš vidjeti. Pilon će i dalje ostati ubogi paisano, dok ti budeš ručao s gradonačelnikom.

Danny teturavo ustade i osloni se o drvo.

- Pilone, kunem ti se, što je moje to je i tvoje. Dok ja imam kuću, i ti imaš kuću. Daj mi da pijem.

- Ja to moram vidjeti da bih vjerovao - reče Pilon malodušno. - Ako se tako nešto zbude, to će biti svjetsko čudo. Ljudi će hodočastiti na tisuće kilometara da to vide. Usput budi rečeno, boca je prazna.

KAKO JE POHLEPA ZA POSJEDOVANJEM ODMAMILA PILONA OD DANNYJEVA GOSTOPRIMSTVA

Odvjetnik ih ostavi pred vratima druge kuće. sjede u svoj ford i odtutnja niz brijeg u Monterey.

Danny i Pilon stajali su pred neobojenom kolčanom ogradom i zadivljeno buljili u svoje vlasništvo, nisku kuću s tragovima starog bjelila i s praznim, slijepim prozorima bez zavjesa. Ali u trijemu je rasla velika ružičasta kastilska ruža, i crvene su djedove geranije bujale među korovom prednjeg dvorišta.

- Ova je bolja - reče Pilon. - Veća je od one druge. Danny je u ruci držao otpirač. Na prstima prijeđe preko škripavog trijema i otključa prednja vrata. U glavnoj sobi ostalo je sve isto kao za vremena kad je ovdje živio viejo. Kalendar s crvenim ružama još iz 1906, svilena zastava na zidu s borbenim Bob Evansom koji gleda između topova bojnoga broda, pribodena kita crvenih papirnatih ruža, vijenci prašnih crvenih papričica i češnjaka, peć, pohabane stolice za ljuljanje.

Pilon zaviri kroz vrata.

- Tri sobe - reče soptavo - i krevet, i peć. Danny, mi ćemo ovdje biti sretni.

Danny oprezno ukorači u kuću. Gorke su mu bile uspomene na vieja. Pilon jurnu ispred njega u kuhinju.

- Praonik sa slavinom - viknu. Okrenu ručku. Nema vode, Danny, moraš zvati vodoinstalatera.

Stajali su i smiješili se jedan drugome. Pilon primijeti da se Dannyjevo lice smračilo od brige. Više nikad to lice neće biti bezbrižno. Više neće Danny razbijati tuđe prozore, sada kad bi netko mogao razbiti njegove. Pilon je imao pravo - Danny se uzdigao nad svojim prijateljima. Ramena su mu se ispravila da bi ponijela složenost života. Ali prije no što je zauvijek napustio svoje staro i pri prosto živovanje, izmače mu jedan krik patnje.

- Pilon - reče nujno - draže bi mi bilo da si ti vlasnik, pa da ja mogu doći živjeti s tobom.

Kad je Danny otišao u Monterey po vodoinstalatera, Pilon zavrluda kroz stražnji vrt, prorastao korovom. Bilo je tu voćaka pocrnjelih i

koštunjavih od starosti, skvrčenih i slomljenih zbog nemara. Nekoliko šatorastih kućica za perad ležalo je u korovu. Naslaga zarđalih bačvarskih obruča, hrpa pepela i raskvašena strunjača. Pilon zimu preko ograde u pilićnjak gospođe Morales, i pošto je časak-dva razmišljao, napravi u ogradi nekoliko malih otvora za kokoši. "One će se radije gnijezditi u visoku korovu,« pomisli dobrohotno. Smišljao je gdje da ponamjesti zamke u slučaju da uđu pijetlovi i uznemiruju kvočke dok budu ležale na jajima. "Sretno ćemo živjeti,« pomisli opet.

Danny se ozlojeđen vrati iz Montereya.

- Ona firma traži kaparu - reče.

- Kaparu?

- Da. Traže tri dolara prije no što će odvrnuti vodu.

- Tri dolara - reče ozbiljno Pilon - to su tri galona vina. A kad vino popijemo, posudit ćemo kabao vode od naše susjede, gospođe Morales.

- Ali mi nemamo tri dolara za vino.

- Znam - odvrati Pilon. - Možda bismo mogli posuditi malo vina od gospođe Morales.

Popodne bijaše prošlo.

- Sutra ćemo se srediti - najavi Danny. - Sutra ćemo čistiti i ribati. A ti Pilon, pokosit ćeš korov i baciti okresine u jamu.

- Korov? - kliknu Pilon zgrozivši se. - Ne taj korov. - On razjasni svoju teoriju o pilićima gospođe Morales.

Danny se smjesta suglasio.

- Prijatelju - reče - sretan sam što si došao u moju kuću. Sad, dok ja nakupim drva za potpalu, ti se moraš pobrinuti za večeru.

Sjetivši se rakije, Pilon pomisli da je to nepravedno. "Ovo je najamnina,“ mislio je jetko. "Sloboda će mi biti uskraćena. Ubrzo ću postati rob zbog kuće ovog Židova.«

Ali je krenuo iz kuće u potragu za večerom. Prošavši dvije skupine kuća, blizu šume pinija, nabasao je na poluodraslog plymouth-rock pijetla koji je čeprkao po cesti. Bio je dosegao onu mladalačku dob kad ga je kukurijek često izdavao, i kad mu noge, vrat i prsa još ne bijahu opernatili. Možda zato što je Pilon tako prijazno mislio o kvočkama gospođe Morales, ovaj pijetlić mu zape za oko. Lagano je koračao prema šumi pinija, a pile je bježalo pred njim.

Pilon je razmišljao: "Sirota mala gola ptico. Kako li je tebi studeno

u rano jutro kad padne rosa i kad se zrak zorom ohladi. Dobri Bog nije baš uvijek najbolji prema malim životinjama.« I naveže dalje: „Ovdje se igraš na ulici, pilence. Jednoga dana pregazit će te auto: pa ako pogineš, to će biti najbolje što se može dogoditi. Ali može ti samo slomiti nogu ili krilo. To znači da ćeš se ostatak života povlačiti u bijedi. Što će tebi takav težak život, goluždravče?“

Stupao je lagano i oprezno. Tu i tamo pile bi pokušalo skrenuti natrag, ali Pilon se uvijek našao na putu kojim je htjelo umaknuti. Konačno iščezne u šumi pinija, a Pilon zakrivuda za njim.

Valja mu upisati u dobro što iz gustiša nije dopro nikakav krik. To pile kojemu je Pilon prorokovao paćenički život, umrlo je mirno, ili barem bezglasno. A to nije mala pohvala Pilonovoj vještini.

Poslije deset minuta izronio je iz šume i uputio se natrag k Dannyjevoj kući. Mali pijetao, očupan i raskomadan, bio je raspodijeljen po njegovim džepovima. Ako je Pilon uvažavao neko pravilo ponašanja više od drugih, to je bilo ovo: Nikad, ni pod kojim okolnostima, ne donosi kući perje, glavu ili noge, jer se bez toga pile ne može prepoznati.

Uveče su češerima naložili vatru u peći. Plamen je mumljao u dimnjaku. Danny i Pilon, siti, utopljeni i sretni uvališe se u stolice za njihanje, pa su se blago ljuljuškali. za večerom im je svijetlio komad svijeće, a sada je pucketavo iskrenje iz peći raspršivalo tamu sobe. Malo je prokapljivalo, i to na mjestima ispod kojih nitko nije želio sjediti.

- Dobro je ovo - reče Pilon. - Sjeti se koliko smo puta noćivali vani, na studeni. Ovo se zove život.

- Da, čudno je to - prihvati Danny. - Godinama nisam imao kuće. Sad imam dvije. Ne mogu spavati u obje.

Pilon je mrzio rasipanje.

- To i mene muči. Zašto ne iznajmiš drugu kuću? Dannyjeve noge s treskom udariše o pod.

- Pilon - povika on - zašto se prije nisam toga sjetio? - Zamisao je bivala sve prisnijom. - Ali tko će je unajmiti, Pilon?

- Ja - reče Pilon. - Platit ću ti deset dolara mjesečno, na ime najma.

- Petnaest - ustraja Danny. - To je dobra kuća. Vrijedi petnaest.

Pilon se suglasi gunđajući. Ali on bi se bio suglasio i s većom svotom, jer je shvatio koliko se čovjek uzdigne kad živi u vlastitoj kući;

a Pilon je čeznuo da se uzdigne.

- Dakle, to je zaključeno - utvrdi Danny. - Ti ćeš unajmiti moju kuću. Oh, ja ću biti dobar gazda, Pilon. Neću te gnjaviti.

Pilon još nikada u životu nije imao petnaest dolara, osim u vrijeme jednogodišnjeg vojništva. Ali, mozgao je on, još ima mjesec dana do isplate, a tko može znati što će se sve dogoditi za mjesec dana.

Zadovoljno su se ljuljuškali kraj vatre. Nakon nekog vremena Danny za trenutak izađe i vrati se s nekoliko jabuka.

- Kiša bi ih ionako pokvarila - pravdao se.

Da ne bi zaostao za drugom, Pilon ustade, zapali svijeću i ode u spavaonicu; ubrzo se vrati noseći umivaonik i vrč, dvije crvene vaze i kitu nojeva perja.

- Nije dobro kad imaš oko sebe tolike lomljive predmete - reče on. - Ako neki od njih slomiš, bude ti žao. Bolje je uopće ih ne imati. - On ubere papirnatu ružu sa zida. - Poklon za gospođu Torelli razjasni izlazeći kroz vrata.

Nedugo potom vrati se prokisao, ali pobjedonosna držanja, jer je u ruci nosio ćup s galonom crna vina.

Poslije se vodila oštra prepirka, ali ni jednome nije bilo stalo da iziđe pobjednikom, jer su bili umorni od dnevnih uzbuđenja. Od vina postadoše sanjivi, pa legoše na pod da spavaju. Vatra se ugasila; peć je, hladeći se, pucketala. Svijeća se prevrnu i izdahnu u vlastitom parafinu, s malim plavim prosvjednim plamsajima. Kuća je bila mračna, tiha i mirna.

KAKO JE OTROV POSJEDOVANJA DJELOVAO NA PILONA, I KAKO JE ZLO U NJEMU PRIVREMENO PREVAGNULO

Sutradan Pilon se nastani u drugoj kući. Bila je ista kao i Dannyjeva, tek nešto manja. Imala je i ona svoju crvenu kastilsku ružu u trijemu, svoj korovom prorasli vrt, svoje staro, jalovo stabalje voćaka, svoje žarke geranije - i susjedstvo pilićnjaka gospođe Soto.

Kao kućegazda koji daje kuću u najam, Danny se prometnu u ugledna čovjeka, a i Pilon se pope na društvenoj ljestvici kao zakupac kuće.

Nemoguće je utvrditi je li Danny očekivao isplatu stanarine, i je li mu Pilon namjeravao išta platiti. Ako su se obojica nadala svome, onda su se obojica morala razočarati. Danny nije nikada iskao, a Pilon nije nikada nudio.

Dva su prijatelja bivala često zajedno. Ako je Pilon pošao po bocu vina ili po komad mesa, bilo je neminovno da mu Danny dođe u posjete. A ako se Dannnyju na sličan način posrećilo, Pilon bi s njim probančio noć. Ubogi Pilon platio bi onaj novac da ga je ikad imao, ali on ga nikad nije imao - bar ne dovoljno dugo vremena da stigne do Dannyja. Pilon bijaše častan čovjek. Ponekad su ga mučile misli o Dannyjevoj veledušnosti i o njegovoj vlastitoj bijedi.

Jedne ga noći zapade dolar, i to na takav zapanjujući način da ga je pokušao smjesta smetnuti s uma, plašeći se da bi od te uspomene mogao poludjeti. Neki čovjek pred hotelom „San Carlos“ gurnuo mu je dolar u ruku govoreći:

- Trkni dolje i donesi četiri boce đumbir-sode. U hotelu je nema.

Takve stvari gotovo su čudesa, mislio je Pilon. U takve stvari treba vjerovati, a ne trti njima glavu i iščuđavati se. On uze dolar s namjerom da ga dade Dannyju. ali na putu k Dannyju kupi galon vina, a vinom namami dvije obloguze cure u svoju kuću.

Prolazeći mimo, Danny začu žagor, pa veselo uđe.

Pilon mu pade oko vrata i stavi mu sve na raspolaganje. A poslije, pošto mu je Danny pomogao da se liši jedne od djevojaka i polovice vina, bješe uistinu sjajna tučnjava. Danny ostade bez jednog zuba, a Piilon bez košulje. Djevojke su vrištale udarajući noogom onoga koji bi

se našao na zemlji. Naposljetku Danny đipnu s poda i tresnu jednu od cura u trbuh, te ona iziđe na vrata krekećući poput žabe. Druga djevojka zgrabi dva kuhinjska lonca i nadade se za prvom.

Za tili čas Danny i Pilon prosuziše nad ženskom pokvarenošću.

- Ne znaš ti kakve su kučke žene - zamudrija Danny.

- Znam - reče Pilon.

- Ne znaš.

- Znam.

- Lažove!

Nastala je druga, ne baš tako dobra tučnjava. Nakon toga Pilon se bolje osjećao u pogledu neplaćenog najma. Zar nije ugostio svoga gazdu?

Prošlo je nekoliko mjeseci. Pilona poče opet opsjedati pitanje najamnine. Kako je vrijeme odmicalo, briga je bivala sve nepodnošljivijom. Konačno, sav zdvojan, upusti se u cjelodnevno čišćenje liganja kod Chin Keeja, što mu je donijelo dva dolara. Uveče sveza crveni rubac oko vrata, nataknu svečani šešir svog oca i krenu uz brijeg da plati Danny ju dva dolara na račun stanarine.

Ali putem kupi dva galona vina. „Tako će biti bolje," mislio je. „Ako mu dadem goli novac, to neće izraziti toplinu prijateljstva koje osjećam prema njemu. Ali poklon, to da. A ja ću mu kazati da dva galona stoje pet dolara."

To je bilo budalasto, i Pilon je to znao, ali ta mu se budalaština milila. U Montereyu se nitko bolje od Danny ja nije razumijevao u cijene vinu.

Pilon je trupkao u sretnom raspoloženju. Stvorio je odluku; njegov je nos pokazivao ravno put Dannnyjeve kuće. Njegove su noge koračale pravim putem, ne brzo, ali sigurno. Pod svakom rukom nosio je papirnatu vrećicu, a u svakoj vrećici nalazila se po boca vina.

Hvatao se ljubičast sumrak, ono slatko doba kad prestaje dnevni drijemež i kad još ne započinje veče užitka i razgovora. Na pozadini neba tamnjele su se pinije, i sve stvari zemaljske prekri mrak; tek svod je bio tugaljivo jasan, poput uspomene. Galebi su se sporim letom vraćali put morskih klisura, poslije dnevnog pabirčenja u monterejskim tvornicama ribe.

Pilon je bio zaljubljenik u ljepotu i mistik. Podigao je lice put neba, a duša mu uzlebdjela u sunčev zalazeći sjaj. Onaj ne odveć savršeni

Pilon, koji je spletkario i mlatio se, koji je pio i psovao, sad je polagano batao putem; ali je misaoni i blistavi Pilon krenuo za galebima onamo gdje su ih treperava krila ponijela u večernju kupelj. Taj je Pilon bio lijep, i njegov duh nije onečistila samoživost ni pohota. A vrijedno je znati njegove misli.

- Naš je Otac u večeri - snatrio je. - Ove ptice lete preko Očeva čela. Drage ptice, mili galebovi, kako vas ja sve ljubim. Vaša nehajna krila miluju moje srce, kao što ruka plemenitog gospodara miluje trbuh usnula psa, kao što je Kristova ruka dragala dječje glavice. Drage ptice - mislio je - poletite Gospi od sedam žalosti i ponesite joj moje rastvoreno srce. - I tada je rekao najljepše riječi koje je znao: - Ave Maria, gratia plena ...

Noge nevaljalog Pilona prestadoše koračati. I rđavac je na trenutak prestao postojati. (Čuj ovo, anđele koji zapisuješ naša djela!) Nikada nije bilo, niti će kada biti čistije duše od Pilonove u tom času. Opaki buldog Galvezovih nabasa na izgubljene Pilonove noge, onako samotno zastale u mraku. I buldog Gallvezovih onjuši te noge i odlunja a da ih nije ujeo.

Duša umivena i spašena, duša je u dvostrukoj opasnosti, jer će se sve na svijetu urotiti protiv nje. „Čak i vlati pod mojim koljenima viču kako bi me smele u molitvi," rekao je sveti Augustin.

Pilonova duša ne bijaše kadra da ga zaštiti ni od njegovih vlastitih sjećanja; jer dok je promatrao ptiice, pade mu na um da je gospođa Pastano ponekad koristila galebe za spravljanje tamalesa, i ta ga misao podsjeti na prazan želudac, a glad stropošta njegovu dušu s neba! Pilon se pokrenu naprijed, ponovno kao lukava mješavina dobra i zla. Divlji buldog Gallvezovih okrenu se režeći i stade se šunjati Pilonovim tragom, žaleći što je propustio divnu priliku da ga ugrize za nogu.

Pilon savi ruke da olakša teret boca.

Činjenica je, provjerena i zabilježena u mnogim historijama, da je duša, sposobna za najveće dobro, sposobna i za najveće zlo. Tko je nepobožniji od otpala svećenika? Tko je raskalašeniji od donedavne djevice? Međutim, možda se tako samo pričinja.

Pilon, koji se upravo vratio s Nebesa, bio je, a da to nije znao, posebice prijemljiv za svaki oštar vjetar, za svaki zao utjecaj koji je noć gomilala oko njega. Istina, noge su mu još uvijek stupale prema

Dannyjeevoj kući, ali u tom koraku nije više bilo ni namjere ni uvjerenja. Čekale su i najmanji znak pa da zastrane s puta Pilon je već razmišljao kako bi se mogao divno opiti od dva galona vina, i k tome, koliko bi dugo potrajalo to pijanstvo.

Gotovo se posve smračilo. Blatna se cesta više nije razaznavala, niti su se razabirali jarci s obje strane. Nikakav se ćudoredni zaključak ne može izvesti iz činjenice da se u času velikog Pilonova kolebanja, kad su mu porivi poput lagašnog perca treperili između velikodušnosti i sebičnosti, da se u tom istom času u jarku pokraj ceste zadesio Pablo Sanchez, željan cigareta i čaše vina.

Ah, te molitve milijuna, kako li se one moraju boriti i jedna drugu uništavati na putu do Božjeg prijestolja!

Pablo je najprije čuo korake, zatim je spazio nejasnu spodobu a onda prepoznao Pilona.

- Hej, amigo! - povika u zanosu. - Kakav to teški teret nosiš?

Pilon stade kao ukopan i zvjernu put jarka.

- Mislio sam da si u zatvoru - reče strogo. - Čuo sam ono o guski.

- I bio sam, Pilon - vedro reče Pablo. - Ali nisu me dočekali kako valja. Sudac je kazao da mi osuda nije nimalo koristila, zatvorske vlasti su kazale da sam jeo više no što je propisano trojici. I tako sam - ponosno završi - pušten uvjetno.

Pilon je bio spašen od grijeha sebičnosti. Istina, nije odnio vino k Dannyjevoj kući, ali je smjesta pozvao Pabla da podijeli s njim piće u unajmljenoj kući. Ako se velika cesta života račva u dvije staze velikodušnosti i ako se može ići samo po jednoj, tko će presuditi koja je bolja?

Pilon i Pablo veselo uniđoše u kućerak. Pilon upali svijeću i umjesto čaša donese dvije staklenke za voće.

- U zdravlje! - reče Pablo.

- Salud! - reče Pilon.

Trenutak-dva potom opet će Pablo:

- Salud!

- Dabogda nam vazda preticalo - reče Pilon.

Malo predahnuše.

- Su servidor - reče Pilon.

- Dolje jazbina sa štakorima - reče Pablo.

Dva galona su poveća količina vina, čak i za dva paisana.

Duhovno, vinski se bardak može ovako stupnjevati: upravo ispod grlića prve boce, ozbiljan i pribran razgovor. Palac-dva niže, slatke i tužne uspomene. Tri naredna palca, snatrenje o starim, dobrim ljubavima. Palac niže, misao na gorke ljubavi. Dno prve boce, opća i neusmjerena žalost. Grlić druge boce, crno, bezbožno malodušje. Dva prsta niže, pjesma smrti ili čeznuća. Prst niže, svaka pjesma koju svatko zna. Ovdje stupnjevanje prestaje, jer trag se gubi i sigurnost iščezava. Dalje od ove točke može se bilo što dogoditi.

Ali vratimo se prvom podjeljku koji označava ozbiljan i pribran razgovor, jer je na tom stupnju Pilon izveo svoj udar.

- Pablo - progovori on - zar ti nije dodijalo spavati po jarcima, mokar i beskućan, bez druga i prijatelja?

- Ne - reče Pablo.

Pilon zaprede meko i uvjerljivo.

- Tako sam i ja mislio, prijatelju, dok sam tavorio kao prljav pas uličar. I ja sam tada bio zadovoljan, jer nisam znao kako je slatko imati malo kućice i vrta. Ah Pablo, to je tek pravi život.

- Da, ne izgleda loše - složi se Pablo. Pilon strelovito udari.

- Gledaj, Pablo, bi li volio unajmiti dio moje kuće? Da više ne noćuješ na studenoj zemlji. Da zauvijek raskrstiš s tvrdim pristanišnim šljunkom i s rakoviima koji ti se uvlače u cipele. Bi li volio živjeti pod mojim krovom?

- Dabome - reče Pablo.

- Slušaj, plaćat ćeš mi svega petnaest dolara mjesečno! A možeš koristiti cijelu kuću osim mog kreveta; i sav vrt. Razmisli o tome, Pablo! Pa kad bi netko htio da ti pošalje pismo, znao bi kamo ga valja poslati.

- Dabome - ponovi Pabla. - To je sjajno.

Pilon uzdahnu s olakšanjem. Nije znao koliko ga je tištao dug prema Dannyju. Činjenica što je zasigurno znao da od Pabla nikad neće dobiti nikakve najamnine, nije zasmetala njegovu slavodobitnom raspoloženju. Ako Danny ikad zaište u njega novac, Pilon će moći reći: „Platit ću kad Pablo plati.“

Spustiše se stupanj niže, i Pilon se sjeti kako je bio sretan kad je bio mali dječak.

- Tada nisam imao briga, Pablo. Bio sam bez grijeha. Bio sam vrlo sretan.

- Otada nikada nismo bili sretni - složi se Pablo sjetno.

KAKO JE JESUS MARIA CORCORAN, DOBAR ČOVJEK, NEHOTICE POSTAO ORUĐE ZLA

Život je tekao glatko Pilonu i Pablu. Jutrom, kad bi nad pinijama odskočilo sunce, a zaton se u dubini mreškao i ljeskao, oni bi se sporo i zamišljeno izvlačili iz postelja

Sunčano jutro je vrijeme tihe radosti. Kad zaiskri rosa na sljezu, na svakom je listu po dragulj, divan, premda bez novčane vrijednosti. To nije vrijeme žurbe ni vrpoljenja. Jutrom su misli polagane, duboke i zlatne.

Pablo i Pilon, u plavim trapericama i plavim košuuljama, složno bi odlazili prema šikari iza kuće, i poslije kratkog vremena vraćali bi se da sjednu na osunčani trijem, odakle će slušati automobilske trube s monterejskih ulica i gdje će raspravljati snenim, lelujavim glasovima o zbivanjima u Tortilla Flatu; jer u Tortilla Flatu događa se na tisuće zamamnih stvari svakoga božjeg dana.

Bili su spokojni, tamo na trijemu. Samo su im se nožni prsti migoljili na toplim daskama, kad bi se muhe spustile na njih.

- Kad bi sve kapi rose bile dijamanti - reče Pablo - bili bismo jako bogati. Bili bismo pijani cijelog života.

No Pilon, na kojemu je ležala kletva nezgodne realnosti, pridoda:

- Tada bi svatko imao hrpe dijamanata. Pala bi im cijena, ali bi zato porasla cijena vinu. Kad bi bar jedan dan kišilo vino, pa da imamo rezervoar da ga hvatamo.

- Ali dobro vino! - kliknu Pablo. - Ne onakve kisele splačine kakve si prošli put donio.

- Nisam ih platio - reče Pilon. - Netko ih je sakrio u travi kraj plesnjaka. I što da očekuješ od vina koje nađeš?

Sjedili su i tromo uzmahivali rukama, tjerajući muhe.

- Cornelia Ruiz posjekla je juče crnog Meksikanca - napomenu Pilon.

Pablo podiže oči s blagim zanimanjem.

- Tučnjava? - upita.

- O ne, crni nije znao da je Cornelia jučer našla novog momka, pa je pokušao ući. I tako ga je posjekla.

- Trebao je to znati - kreposno će Pablo.

- Eh, on je bio dolje u gradu kad je Cornelia našla tog novog. I kad

je zaključala vrata, on je samo pokušao uskočiti kroz prozor.

- Crni je budala - reče Pablo. - Je li ga ucmekala?

- Oh, ne. Samo ga je malo porezala po rukama. Cornelia nije bila ljutita. Samo nije htjela da joj crni dodijava.

- Cornelia baš nije previše postojana žena - reče Pablo. - Ali još plaća mise zadušnice za svog oca koji je već deset godina mrtav.

- Trebat će mu - primijeti Pilon. - Bio je rđa od čovjeka, a nikada nije otišao u ćorku, niti je kada bio kod ispovjednika. Kad je stari Ruiz bio na samrti, došao je pop da mu podijeli posljednju pomast i da ga ispovjedi. Cornelia kaže da je pop bio blijed kao jelenja koža, kad je izašao iz bolesnikove sobe. Ali kasnije je pričao da ne vjeruje ni polovici onoga što je Ruiz kazao na ispovijedi.

Mačjim zahvatom Pablo ubije muhu koja je počivala na njegovu koljenu.

- Ruiz je vazda bio lažovčina - reče. - Njegovoj će duši trebati mnogo misa. Ali misliš li ti da te mise nešto vrijede kad su plaćene novcem koji je Cornelia zaradila spavajući s pijandurama?

- Misa je misa - kaza Pilon. - Čovjeka koji ti prodaje čašu vina ne zanima kako si došao do love, a Boga ne zanima kako je Cornelia namakla novac za misu. Otac Murphy običavao je ribariti, pa je hostija vazda vonjala na ribu, ali to je nije obesvetilo. S tim stvarima neka svećenici taru glave. Nije naše da o tome mozgamo. Pitam se, gdje da nađemo dva-tri jajeta. Sad bi bilo dobro pojesti kajganu.

Pablo nabije šešir nad oči da ih zakloni od sunca.

- Charlie Meeler mi reče da se Danny spanđao s Rosom Martin, onom eurom Portageejevih.

Pilon sjede uspravno, unezvjeren.

- Možda će ta djevojka htjeti da se uda za Dannnyja. One Portageejeve se uvijek žele udomiti i vole novac. Ako sc oženi, Danny će nas možda pritisnuti zbog stanarine. Ta Rosa će tražiti nove haljine. Sve žene tako rade. Ja ih poznajem.

Pablo se također zabrinu.

- Kad bismo otišli i porazgovori li s Dannyjem - pripomenu on.

- Možda u Dannyja ima jaja - ubaci Pilon. - Kokoši gospođe Morales su dobre nesilice.

Obuše cipele i lagano pođoše prema Dannyjevoj kući.

Pilon zastade i podiže čep pivske boce, a onda ga s psovkom

odbaci.
- Neki ga je nevaljanac ostavio ovdje da zavara čestite ljude - reče.
- I ja sam se sinoć prevario - dometnu Pablo. Pogleda u vrt gdje kukuruz već bijaše uzreo, pa reće sam sebi da se toga valja kasnije sjetiti.
Nađoše Danny ja gdje sjedi na trijemu iza ružina žbuna; migoljio je nožnim prstima da otjera muhe.
- Hej, amigos - pozdravi ih nehajno.
Sjedoše kraj njega, skinuše šešire i izuše se. Danny izvadi vrećicu s duhanom i s nešto papira, i pruži je Piilonu. Pilon kao da se blago zgranu, ali ne reče ni riječi.
- Comelia Ruiz je posjekla crnog Meksikanca - reče.
- Čuo sam o tome - promrmlja Danny.
Pablo govoraše trpko:
- Te žene, nema u njima više kreposti.
- Opasno je upuštati se s njima - reče Pilon. - Čuo sam da ovdje, u Flatu, ima jedna vucara Portageejeevih koja čovjeka može lijepo obdariti da je zapamti, ako mu ponesreći da legne s njom.
Pablo zapucketa jezikom, zgražajući se. Raširi ruke.
- Što da čovjek radi? - upita. - Zar nema nijedne u koju bi se mogao pouzdati?
Promatrahu Dannyjevo lice, ali nisu primijetili niikakav znak zaprepaštenja.
- Ta cura se zove Rosa - reče Pilon. - Ne znam kako se ono preziva.
- O, ti misliš na Rosu Martin - prihvati Danny posve ravnodušno. - No, pa što drugo očekivati od Porrtageeja?
Pablo i Pilon uzdahnuše s olakšanjem.
- Kako napreduju pilići gospođe Morales? - kao usput zapita Pilon.
Danny neveselo odmahnu glavom.
- Pokrepali svi do jednoga. Gospođa Morales ukiiselila je nekoliko staklenki mahuna, no staklenke su prsnule, a ona je onda hranila tim mahunama piliće, i pilići su svi listom pocrkali.
- Gdje su sada ti pilići? - zapita Pablo.
Danny niječno mahnu s dva prsta.
- Netko je kazao gospođi Morales da ne jede te piiliće ili će oboljeti; ali mi smo im dobro istrugali utroobu i prodali ih mesaru.

- Je li itko umro? - upita Pablo.

- Nije. Rekao bih da su ti pilići bili sasvim zdravi.

- Možda si kupio nešto malo vina novcem od prodaje pilića? - priupita Pilon.

Danny se nakrevelji.

- Kupila ga je gospođa Morales, a ja sam joj proošle noći pošao u posjete. Na svoj način, to je zgodna žena, a nije ni tako stara.

Pablo i Pilon ponovno se prestraviše.

- Moj bratić Weelie kaže da ima pedeset godina - zabrza Pilon uzbuđeno.

Danny raširi ruke.

- Što to znači biti star po godinama? - primijeti filozofski. - Ona je živahna, eto što je. Ona je k tome kućevlasnica i ima bankovni račun od dvije stotine dolara. - pri tom se Danny malo zbuni. - Volio bih se odužiti gospođi Morales kakvim poklonom.

Pilon i Pabio zurili su u svoje noge i gorljivim misaonim naporom nastojali odvratiti pogibao koja je zaprijetila. Ali njihov je napor bio uzaludan.

- Kad bih imao koju paru - reče Danny - ja bih joj kupio veliku kutiju slatkiša. - Značajno je pogledao svoje stanare, ali nijedan od njih ni da zucne. Treba mi samo dolar-dva - natukne.

- Chin Kee suši lignje - primijeti Pilon. - Ako pola dana režeš lignje.

Danny će jetko:

- Kako bi to izgledalo da čovjek kućevlasnik reže lignje? Ali kad bi se platilo malo najamnine.

Pilon ljutito ustade.

- Uvijek ta najamnina - breknu. - Na kraju ćeš nas izbaciti na ulicu - u kanale, da, dok se ti budeš baškario u mekoj postelji. Dođi Pablo - reče srdito Pilon - nabavit ćemo novac za ovog tvrdicu, ovog Židova.

Njih dvojica odbazaše.

- Gdje ćemo namaći novac? - upita Pablo.

- Ne znam - reče Pilon. - Možda više neće zaiskati.

Ali taj neljudski zahtjev duboko je potkopao njihov duševni mir.

- Reći ćemo mu da je stara Židovčina, kad ga opet vidimo - prijetio je Pilon. - Godinama smo bili njegovi prijatelji. Kad god je bio u oskudici, mi smo ga hranili. Kad je zebao, mi smo ga odijevali.

- Kad je to bilo? - htio je znati Pablo.

- No, mi bismo to svakako učinili da je bilo potrebno, i da smo imali. Eto, takvi smo mi prijatelji. A sada on pljuje na naše prijateljstvo zbog velike kutije slatkiša koju bi poklonio jednoj matoroj debelguzi.

- Slatkiši nisu zdravi - priklopi Pablo.

Silina čuvstava iscrpla je Pilona. Sjede u jarak pokraj ceste i podnimi se, razočaran.

Pablo također sjede, ali tek toliko da se odmori, jer njegovo prijateljstvo s Dannyjem nije bilo tako drevno i tako lijepo kao Pilonovo.

Dno jarka bijaše obraslo suhom travom i žbunjem. Pilon, zureći pod noge onako ljut i žalostan, ugleda ruku koja je virila iz jednog žbuna. A dalje, kraj ruke, spazi polupraznu bocu vina od jednog galona. Sčepa Pabla za ruku i pokaže mu što je vidio.

Pablo se zabulji u ruku i bocu.

- Možda je mrtav, Pilon.

Pilon se pribra; i vrati mu se njegova stara bistrina gledanja na stvari.

- Ako je mrtav, kakva mu je korist od vina? Ta ne može biti ukopan s vinom.

Ruka se pomače, razgrnu žbunje i otkri prljavo lice i crvenu strnjikavu bradu Jesusa Marije Corcorana.

- Hej, Pilon. Hej, Pablo - reče smućeno. - Que tomas?

Pilon đipnu s ruba jarka na dno.

- Amigo, Jesus Maria! Tebi nešto nije dobro?

Jesus Maria se slatko smiješio.

- Samo sam pijan - smrsi. Podiže se na koljena. - Dođite, gucnite malo, prijatelji. Potegnite svojski. Ima ga još mnogo.

Pilon nakrene bocu iznad lakta. Četiri je puta gutnuo, a boca se isprazni više od četvrtine. Potom Pablo preuze bocu, pa se s njom igrao kao mačka s miišem. Obrisa usta rukavom. Pomirisa vino. Uze dva-tri pokusna srka i pusti da mu nekoliko kapljica iscuri mimo usta, kako bi malo otpatio Tantalovu muku. Konačno reče:

- Madre de Dios, que vino!

Podiže bocu i crno vino sretno zaklokota niz njegovo grlo.

Pilonova se ruka ispruži mnogo prije no što je Pablo predušio. Pilon okrenu svoje raznježeno i zadivljeno lice prema prijatelju Jesusu Mariji.

- Jesi li otkrio blago u šumama? - zapita. - Ili je umro neki velikan pa se tebe spomenuo u oporuci, mali moj prijatelju?

Jesus Maria bijaše čovjekoljubiv i vazda pun dobrote. Nakašlja se i pljunu.

- Daj mi da pijem - reče. - Grlo mi je suho. Reći ću vam kako je bilo.

Pio je sanjarski, kao čovjek koji ima toliko vina da ga može piti natenane, da ga čak može i malo proliti pa da ga zbog toga ne grize savjest.

- Preksinoć spavao sam na pržini - reče. - Vani na pržini nedaleko od Seasidea. Noću su mali valovi doplavili čamac na obalu. Oh, zgodan mali čun s veslima. Ukrcao sam se i odveslao u Monterey. Taj je čamac vrijedio brat bratu dvadeset dolara, budući da je trgovina bila trula, dobio sam samo sedam.

- A pare, je li ostalo još para? - upade Pilon uzbuđeno.

- Pričam vam kako je bilo - reče Jesus Maria s izvjesnim dostojanstvom. - Kupio sam dva galona vina i donio ih ovamo u šumu, a onda sam pošao u šetnju s Arabellom Gross. Kupio sam joj svilene gaćice u Montereyu. Svidjele su joj se - bile su tako meke i ružičaste. A onda sam kupio pintu viskija za Arabellu; malo potom susreli smo neke vojnike i ona je otišla s njima.

- Oh, kradljivice novca dobrog čovjeka! - kliknu Pilon, užasnut.

- Ne - reče sneno Jesus Maria. - Već je bilo vrijeme da ode. Poslije toga došao sam ovamo i malo odspavao.

- Znači, ti više nemaš para?

- Ne znam - reče Jesus Maria. - Pogledat ću. - Zaroni rukom u džep i izvuče tri zgužvane dolarske novčanice i kovani novac, desetak. - Noćas - reče - kupujem Arabelli Gross one stvarčice koje ženske nose malo poviše struka.

- Ti misliš, one male svilene tuljce s vrpcama?

- Da - reče Jesus Maria - samo što ti tuljci nisu tako mali kao što ti misliš.

Zakašlja se, da pročisti grlo.

Pilona smjesta obuzeše brižne misli.

- Gle, uskoro će noć - reče. - Nije dobro spavati na otvorenom. Dođi, Pablo, povest ćemo ga našoj kući i izliječiti od te hunjavice. Plućna bolest je već uzela maha, ali mi znamo kako se ona liječi.

- O čemu govorite? - upita Jesus Maria. - sa mnom je sve u redu.

- Tako ti misliš - reče Pilon. - Tako je mislio i Rudolpho Kelling. A sam si mu prije mjesec dana išao na sprovod. Tako je mislila i Angelina Vasquez. A umrla je prošlog tjedna.

Jesus Maria se prestravi.

- Što mislite, u čemu je stvar?

- Spavanje na noćnom zraku - mudro će Pilon. - Tvoja pluća to ne mogu podnijeti.

Pablo umota bocu vina u veliko lišće, prekrivši je tako da ne bi izazvala radoznalost prolaznika.

Pilon je koračao pokraj Jesusa Marije, kuckajući ga tu i tamo po rebrima, da ga podsjeti na to da nije zdrav. Uvedoše ga u kuću, polegoše na krevet i, premda je dan bio topao, pokriše ga starim jorganom. Pablo je dirljivo razvezao o onim jadnicima koji su trunuli i patili od sušice. A onda Pilon uzdignu glas do slatkog ćurlika Govorio je s poštovanjem o radostima života u maloj kući. U kasni sat noći, kad se potroši vino i razgovor i kad vani prionu uz tle strahotne magle kao sablasti divovskih pijavica, u taj sat se ne izlazi u bolesnu vlagu jarka. Ne, leži se u dubokom, mekom, toplom krevetu i spava se poput dojenčeta

U tom trenutku Jesus Maria je zaspao. Pilon i Pablo morali su ga probuditi i dati mu da pije. Tada je Pilon stao bajosloviti o jutrima kad se leži u toplini vlastita gnijezda, dok se sunce ne popne dovoljno visoko da bude od neke koristi. Ne hoda se drhtureći kroz praskozorje niti se pljеšće rukama da se ne bi smrznule.

Konačno Pilon i Pabio, sunuše na Jesusa Mariju kao dva hitra terijera, na svoj plijen. Iznajmiše mu kuću za petnaest dolara mjesečno. Jesus Maria pristade, sav sretan. Rukovaše se uzduž i poprijeko. Boca opet izroni iz lišća. Pilon je dobrano potegnuo jer je znao da najteži zadatak tek nailazi. Dok je Jesus Maria pio, Pilon progovori vrlo nježno i nehajno:

- A sada ćeš platiti samo tri dolara u ime najma. Jesus Maria spusti bocu i pogleda ga preneraženo.

- Ne - prasnu on. - Obećao sam Arabelli da ću joj kupiti jednu od onih stvarčica. Kad dođe vrijeme, platit ću stanarinu.

Pilon vidje da je uprskao stvar.

- Dok si ležao na pržini kraj Seasidea, Bog ti je doplavio onaj mali

čamac. Misliš li ti da je Bog to učinio da bi ti mogao kupiti svilene gaćice za ribarsku odrpulju? Ne! Bog je to učinio da ti ne bi umro spavajući na zemlji po zimi. Misliš li ti da Boga zanimaju Arabelline sise? Osim toga, mi ćemo uzeti dva dolara kapare - nastavi on. - Za jedan dolar još uvijek možeš kupiti jednu od onih stvarca, dovoljno velikih da obuhvate kravlje vime.

Još se Jesus Maria opirao.

- Reći ću ti - naveza Pilon - ako ne platimo Dannnyju dva dolara, izbacit će nas na ulicu, a ti ćeš biti za to kriv. Na tvoju dušu će pasti grijeh što ćemo spavati u jarku.

Pod takvom gustom unakrsnom paljbom, Jesus Maria Corcoran se predao. Uručio je Pilonu dvije zgužvane novčanice.

Iščeznu odmah sva napetost, a smijeni je mir, spokoj i toplo, duboko drugarstvo. Pilon odahnu. Pablo odnese jorgan natrag na svoj krevet, a razgovor živnu.

- Moramo predati taj novac Dannyju. Zadovoljivši prvu žeđ, sad su natenane srkutali vino iz staklenki za voće.

- Kakva je velika nužda Dannyju za dva dolara? - upita Jesus Maria.

Pilon mu poče povjerljivo govoriti. Ruke mu zaigraše kao dva noćna leptira, a samo su ih zglavci zadržavali da ne od lete kroz vrata.

- Danny, naš prijatelj, latio se gospođe Morales. Oh, nemoj misliti da je Danny budala. Gospođa Moorales ima dvije stotine dolara u banci. Danny bi htio kupiti veliku kutiju slatkiša za gospođu Morales.

- Slatkiši nisu zdravi - primijeti Pablo. - Od njih se kvare zubi.

- Prepustimo to Dannyju - reče Jesus Maria. - Ako on hoće da se gospođi Morales pokvare zubi, to je njegova stvar. Što je nas briga za njezine zube?

Oblak zabrinutosti zasjeni Pilonovo lice.

- Ali - ubaci strogo - ako naš prijatelj Danny kupuje tolike slatkiše za gospođu Morales, i on će ih malo kusnuti. Tako će i našeg prijatelja zaboljeti zubi.

Pablo tjeskobno zakima glavom.

- To bi zbilja bila nepodopština kad bi Dannyjevi prijatelji, oni na koje on računa, doprinijeli njegovoj zubobolji.

- Što, dakle, da učinimo? - upita Jesus Maria, premda je i on i svatko od njih točno znao što treba da učine. Uljudno su čekali jedan

na drugoga, da netko od njih lane neizbježivu primjedbu. Tišina je protjecala. Pilon i Pablo su osjećali da ne bi bilo dobro da prijedlog iznesu njih dvojica, budući da su se, prema izvjesnom načinu rasuđivanja, mogli smatrati zainteresiranim strankama. Jesus Maria je šutio iz počitanja prema svojim gostoprimcima, ali kad ga je njihova šutnja prosvijetlila o tome što se zapravo od njega očekuje, on smjesta krenu u juriš.

- Galon vina veoma je pode san poklon za damu - natuknu dubokomisleno.

Pilona i Pabla zadivi takva bistrina.

- Možemo reći Dannyju da će tako biti bolje po njegove zube.

- Ali možda Danny neće hajati za naše opomene. Ako dadete novac tom vašem Dannyju, nikad nećete saznati kako ga je upotrijebio. Jer on bi svejedno mogao kupiti slatkiše, a onda cijelo naše vrijeme i brige odoše niz vjetar.

Jesus Maria služio im je kao bacač povraza, kao otpirač nelagodnih situacija.

- Možda je najmanja opasnost u tome da sami kupimo vino i dademo ga Dannyju - napomenu on.

- To je prava riječ! - kliknu Pilon. - Eto, sad je sve jasno.

Jesus Maria se skromno nasmiješi zbog povjerenja koje mu je ukazano. Osjećao je da bi tu istu ideju netko od družine prije ili poslije objavio.

Pablo ulije ostatak vina u staklenke za voće i društvance ga popi umorno od napora. Ponosili su se što se zamisao razvijala tako sustavno, i što je bila potaknuta tako čovjekoljubivim razlogom.

- Ja sam ogladnio - reče Pablo.

Pilon ustade, pođe k vratima i zirnu u sunce.

- Popodne je - kaza. - Pablo i ja idemo k Torelliju po vino, a ti, Jesus Maria, kreći u Monterey da nabaviš nešto za jelo. Možda ti gospođa Bruno s pristaništa udijeli koju ribu. Možda negdje izmoliš malo kruha.

- Ja bih radije s vama - reče Jesus Maria, sumnjajući da u glavama njegovih prijatelja klijaju neke druge misli, jednako logične koliko i neizbježne.

- Ne, Jesus Maria - čvrsto rekoše oni. - Sada su dva sata, ili otprilike toliko. za jedan sat bit će tri sata. Tada se s tobom ovdje

nalazimo da nešto prezalogajimo. I možda ćemo zakusku zaliti čašicom vina.

Jesus Maria se krzmajući uputi u Monterey, dok su Pablo i Pilon sretno koračali niz brijeg prema Toorellijevoj kući.

KAKO JE SVETI FRANJO OBRNUO KOLO SREĆE I BLAGO KAZNIO PILONA, PABLA I JESUSA MARIJU

Popodne je naišlo tako nezamjetljivo kao što starost nailazi sretnu čovjeku. Sunčev sjaj posta zlatniji. Zaton se jače zaplavi i namreška se valićima od obalnoga vjetra. Oni samotni ribiči koji su vjerovali da riba grize za plime, napustiše svoje kamenje, a njihoova mjesta zauzeše drugi, koji su bili uvjereni da riba grize za oseke.

U tri sata vjetar okrenu i blago zapuha s vode, zapahujući kopno svakojakim ugodnim mirisima morske trave. Krpači mreža na praznim gradilištima Montereya odložiše svoje duge, vretenaste igle i stadoše zavijati cigarete. Ulicama grada, debele dame u čijim se očima čitao umor i mudrost kakvi se često mogu vidjeti u očima prasadi, kotrljale su se u presnažnim automobilima prema čaju i džinfisu u hotelu Del Monte. U ulici Alvarada, krojač Hugo Machado pošao je da ostatak dana provede kod kuće, stavivši prethodno na vrata krojačnice natpis „Vraćam se za pet minuta“. Pinije su se lagano i razbludno njihale. U stotinama kokošinjaca, kokoške su se stišanim glasovima žalile na svoju zlu sudbinu.

Pilon i Pablo sjedili su ispod ružičaste kastilske ruže u Torellijevu dvorištu mimo pijući vino i puštajući da popodne po njima postupno raste, kao što bi rasla kosa.

- Baš je dobro što nismo odnijeli ta dva galona Dannyju - reče Pilon. - On je čovjek koji ne umije piti umjereno.

Pablo je bio istoga mišljenja.

- Danny izgleda zdrav - priklopi on - ali takvi su upravo ljudi o čijoj smrti slušaš svakoga dana. Eto ti Rudolfa Kellinga. Eto ti Angeline Vasquez.

Pilonov realizam blago izviri na površinu.

- Rudolfo je pao u kamenolom tamo više Pacific Grovea - primijeti tonom lakog prijekora. - Angelina je pojela pokvarenu riblju konzervu. Ali - nastavi ljubazno - pogađam što misliš. Ima mnogo ljudi koji su odapeli zbog neumjerenosti u piću.

Cijeli Monterey otpoče s postupnim, nagonskim pripremama za noć. Gospođa Guttierez nasjecka malo ljutih papričica u umak za

enchiladu. Rupert Hogan, prodavač alkoholnih pića, usuo je vode u džin namijenjen poslijeponoćnom točenju. U rani, večernji viski sipnuo je malo papra. Kod plesnjaka El Paseo, Bullet Rosendale otvorio je kutiju s malim perecima i složio ih kao grubu smeđu čipku na velikim poslužavnicima. Otmjena ljekarna namotala je štitnike protiv sunca. Grupica ljudi koja je provela popodne pred poštanskim uredom u susretu s nailaazećim prijateljima, uputila se prema stanici da vidi dolazak Del Monte ekspresa iz San Franciska. Prezasićeni galebovi podigoše se s obalnih ribarnica i odletješe prema grebenima. Redovi pelikana neumorrno su mlatarali po vodi tražeći noćište. Na ribarskim čamcima, Talijani su namotavali mreže u velike namotuljke. Sitna gospođica Alma Alvarez, koja je imala devedeset godina, odnijela je svoj svakodnevni buket ružičastih geranija Djevici na vanjskom zidu crkve svetog Karla. U susjednom, metodističkom naselju Pacific Grove, pio se čaj i vodila rasprava, dok je jedna mala dama opisivala opačinu i razvrat Montereya sa žarom i s mnogo boja. Smatrala je da bi komitet morao obići sve te jazbine da se uvjeri u istinitost navedenih strahota. Stvari su već bile nekoliko puta preževakane, trebalo je svježih činjeenica.

Sunce je naginjalo k zapadu i poprimalo narančasti žar. Ispod ružina žbuna u Torellijevu dvorištu, Pablo i Pilon dokrajčili su prvi galon vina. Torelli se pomoli iz kuće, pokroči kroz dvorište i izađe na uliicu, a da nije primijetio svoje dosadašnje mušterije. Pričekaše dok nije iščeznuo s vidika na putu prema Montereyu; a potom Pablo i Pilon uljezoše u kuću gdje s istančanom umješnošću izmamiše večeru od gospođe Torelli. Pljeskali su je po zadnjici i nazivali je „slatkom patkom“, dopuštajući sebi male udvaaračke slobode s njezinom osobom, sve dok je ne napustiše, polaskanu i malo raščupanu.

Nad Monterey siđe veče i svjetiljke se zapališe. Blago su sjali prozori. Monterejsko kazalište poče slovkati svijetleći natpis „Djeca pakla - djeca pakla“, bez zastoja. Nevelika ali fanatična skupina ljudi koji su vjerovali da riba grize uveče, zauze svoja mjesta na ohlađenom morskom stijenju. Ulicama je zajedriila maglica, vješajući se oko dimnjaka, a zrak ispuni prijatan miris goruće borovine.

Pablo i Pilon vratiše se pod ružin žbun i sjedoše na tle, ali više nisu bili onako zadovoljni kao prije.

- Ovdje je hladno - reče Pilon i potegne gutljaj vina da se zagrije.

- Bolje da pođemo kući, gdje je toplo - progunđa Pablo.
- Ali nema drva da naložimo peć.
- No dobro - reče Pablo - ponesi vino i pričekaj me na uličnom uglu.
Sretoše se za pola sata. Pilon je strpljivo čekao jer je znao da ima nekih stvari u koje se čak ni prijatelji ne smiju miješati. Dok je čekao, stražarskim je okom motrio niz ulicu u pravcu kojim je Torelli otišao, jer je Torelli bio silovit čovjek kojemu su objašnjenja, ma kako brižno sročena i ma kako lijepo iskazana, značila koliko i pljeva. K tome, Pilon je to znao, Toorelli je imao talijanski pretjerani i posve iščašeni pojam o bračnim odnosima. Ali Pilon je uzalud stražario. Nikakav podivljali Torelli nije se vraćao kući. Zamalo, i pojavi se Pablo, a Pilon s udivljenjem i zadovoljstvom opazi da mu prijatelj nosi naramak pruća iz Torellijeve zalihe za ogrjev.
Sve do kuće Pablo ne zucnu ni riječi o svojoj malooočašnjoj pustolovini. Tada poput jeke ponovi Dannnyjeve riječi:
- Živahna je ta slatka patka
Pilon kimnu glavom u tami i progovori smireno i filozofski:
- Rijetko se nađu sve stvari na jednoj tržnici - vino, hrana, ljubav i ogrjev. Pablo, prijatelju moj, mooramo se sjetiti Torellija To je čovjek kojemu mnogo dugujemo. Jednom ćemo mu odnijeti mali poklon.
Pilon raspali pjevuckavu vatru u peći od livena žeeljeza. Dva prijatelja prikučiše naslonjače k vatri i držahu staklenke za voće na toplini ne bi li se vino malo zagrijalo. Te večeri svjetlo bijaše sveto, jer je Pablo bio kupio svijeću za svetog Franju. U međuuvremenu, nešto mu ne dade da ostvari svoj pobožni naum. Sad je mala, tanahna voštanica lijepo plamtjeela, nabacujući se na zid razigranim sjenama Pabla i Pilona.
- Pitam se gdje je Jesus Maria - progovori Pilon.
- Obećao je da će se vratiti mnogo ranije - reče Pablo. - Ne znam treba li tom čovjeku vjerovati ili ne treba.
- Možda ga je zadržala neka sitnica, Pablo. Jesus Maria, s onom crvenom bradom i s onakvim dobrim srcem, ima gotovo uvijek neke neprilike s ženama.
- U njega je mozak skakavca - dometnu Pablo. - On pjeva, svira, poskakuje. Neozbiljan je.
Nisu morali dugo čekati. Jedva načeše drugu stakklenku kad

Jesus Maria utetura u sobu. Držao se za obje vratnice da ostane na nogama. Košulja mu je bila razderana, a lice krvavo. U treperavom svjetlu svijeće jedno mu se oko učini tamno i zlokobno.

Pablo i Pilon jurnuše mu u susret.

- Naš prijatelj! On je ranjen. Pao je sa stijene. Preegazio ga je vlak!

U tome nije bilo ni najmanjeg ruganja, ali Jesus Maria smatrao je njihov izljev najstrašnijim primjerom sprdanja. Zurio je u njih onim okom koje je još posjedovalo neku moć zapažanja.

- Vaše majke su bile krave bez vi mena - započe on.

Oni ustuknuše, užasnuti prostotom psovke.

- Naš prijatelj bulazni.

- Razbio je glavu.

- Natoči mu malo vina, Pablo.

Jesus Maria mrzovoljno sjede kraj vatre i pomiloova svoju staklenku za voće, dok su njegovi prijatelji strpljivo čekali da im objasni kakva ga je nevolja zadesila Ali, izgledalo je da je Jesus Maria zadovoljan što ih ostavlja u neznanju. Premda se Pilon nekoliko puta nakašljao i premda je Pablo gledao u Jesusa Mariju očima sućuti i razumijevanja, Jesus Maria je mrko sjedio i gledao u peć, u vino i u blagoslovljenu svijeću, dok na koncu njegova neuljudna mučaljivost ne nagna Pilona na jednaku neuljudnost. Kasnije nije mogao shvatiti kako je to mogao učiniti.

- Opet oni vojnici? - upita on.

- Da - zamumlja Jesus Maria. - Ovaj put su došli prebrzo.

- Mora da ih je bilo dvadeset kad su te tako udeesili - primijeti Pablo, da bi podigao klonuli duh priijatelja. - Svi znamo kako si strašan u tučnjavi.

Nakon toga Jesus Maria je izgledao malo sretniji.

- Bila su četvorica - reče. - I Arabella Gross im je pomagala. Udarila me kamenom po glavi.

Pilon osjeti kako se u njemu podiže val bijesa.

- Podsjetio bih te - strogo reče - da su te tvoji prijatelji opominjali zbog te ribarske vucare. - Pitao se je li uistinu opomenuo Jesusa Mariju i činilo mu se da jest.

- Te jeftine bijele cure su bezočne, moj prijatelju - upadne Pablo. - I jesi li joj dao one tuljke s vrpcama?

Jesus Maria posegnu u džep i izvuče zgužvani grudnjak od

ružičaste umjetne svile.

- Nije bilo vremena - reče. - Upravo sam se priibližavao toj točki; a osim toga, još nismo bili zašli u šumu.

Pilon ponjuši zrak i strese glavom, ali ne bez stanovite otužne trpeljivosti.

- Pio si viski.

Jesus Maria potvrdno kimnu.

- Odakle taj viski?

- Od onih vojnika - promrsi. - Držali su ga u propustu ispod ceste. Arabella je to znala, pa mi je kazala. Ali vojnici su nas vidjeli s bocom.

Pripovijest je postupno poprimala oblik. Pilonu se milio ovaj način. Da je priča bila brzopleto ispričana, to bi je upropastilo. Dobra priča leži u poluizrečenim kazivanjima koje vlastito slušaočevo iskustvo mora doreći. On uze ružičasti grudnjak, opipa ga, i oči mu postadoše zamišljene. Ali u času zaiskriše veeselom svjetlošću.

- Znam - kliknu. - Dat ćemo ovo Dannyju kao dar za gospođu Morales.

Svatko je pozdravio ovu zamisao, osim Jesusa Marije koji se osjećao beznadno izigranim. Pablo, pun tankoćutnog razumijevanja za poraz, napuni Jesusu Mariji staklenku.

Ne potraja dugo i sva se trojica počeše smijati. Pilon ispripovijedi neku šaljivu zgodu o svom ocu. Dobar se duh vrati među družinu. Zapjevaše. Jesus Maaria zaigra medvjeđi ples da pokaže kako nije ozbiljno ozlijeđen. Vino se u boci spuštalo i spuštalo, ali prije no što je nestalo, trojicu prijatelja svlada san. Pilon i Pablo oteturaše u krevet, dok se Jesus Maria udobno smjestio na podu, pokraj peći.

Vatra je istinjala. Kuću ispuniše duboki zvukovi sna. U prednjoj sobi samo se jedna stvar micala. Blagoslovljena svijeća strijeljala je nevjerojatnom brzinom svojim malim, kopljastim plamenom goredolje.

Kasnije, ta će svjećica pobuditi u Pilonu, Pablu i Jesusu Mariji neke ćudoredne misli. Priprost mali štapić od voska sa stijenjem provučenim kroza se: takva stvarca, reklo bi se, poslušna je samo izvjesnim fizičkim zakonima i ničemu drugom. Njezino ponašanje uvjetuju, kako se misli, tek stanovita načela topline i izgaranja. Zapalite stijenj: vosak oko stijenja topi se i spušta; svijeća gori nekoliko sati, izgori, i to je sve. Događaj je zaključen. Zamalo, i svijeća je zaboravljena; i tada, kao da nikada nije ni postojala.

Jeste li zaboravili da je ova svijeća bila blagoslovvljena? Da je u času probuđene savjesti ili možda čistog vjerskog zanosa Pablo bio namijenio svijeću svetom Franji? Ovdje leži tajna koja izdvaja voštani štapić iz fizičke nadležnosti.

Svijeća je ciljala kopljencem svog svjetla prema nebu, kao umjetnik koji se izjeda da bi postao božannskim. Svijeća je postajala sve kraća i kraća. Izvana nasrnu vjetar i prodrije kroz pukotine u zidu. Svijeća se naheri. Svileni kalendar s licem ljupke djevojke koja je virila iz američke ruže, zalepərša i odskoči od zida. Dotaknu ga koplje plamena. Vatra liznu uz svilu i sunu prema stropu. Odlijepljeni komad papirnate zidne tapete zahvati vatra i on pade, rasplamsan, na svežanj novina.

S neba su sveci i mučenici promatrali prizor a lica im bijahu odlučna i nesmiljena. Svijeća je bila blagoslovljena. Pripadala je svetom Franji. Sveti Franjo će umjesto nje noćas imati divovsku baklju.

Kad bi bilo moguće izmjeriti dubinu sna, po pravdi bi se moglo kazati da je Pablo, čiji je grešni postupak izazvao požar, spavao čak zdravije od svoja dva prijatelja. No budući da ne postoji mjerač sna, može se samo reći da je spavao vrlo, vrlo zdravo.

Plamenje je jurnulo uz zidove, pronašlo u krovu pukotinu i zasukljalo tuda u noć. Kuća se ispunila urlikom požara. Jesus Maria nemirno se prevrnu i poče, onako u snu, svlačiti kaput. Tada mu tanka stropna daščica pade na lice. On kriknuvši skoči i unezvjereno se zabulji u vatru koja je bješnjela oko njega.

- Pilon! - vrisnu on - Pablo! - Pojuri u susjednu sobu, izvuče prijatelje iz kreveta i izgura ih iz kuće. Pilon je još stiskao u ruci ružičasti grudnjak.

Stajali su pred plamtećom krovinjarom i gledali u razjapljena, vatrom zastrta vrata. Na stolu su mogli vidjeti bocu i u njoj dobra tri prsta vina.

Pilon oćuti divlje, naglo rastuće junaštvo Jesusa Marije.

- Ne čini toga! - zavapi. - Neka ga proguta plamen za kaznu što ga nismo do kraja popili.

Do njih doprije zavijanje sirena i buka vatrogasnih kola koja su se drugom brzinom uspinjala uz brijeg. Velika, crvena vatrogasna vozila sve su se više približavala, a njihova su se svjetla poigravala s

deblima pinija.

Pilon se hrlo okrete k Jesusu Mariji.

- Trkni kod Dannyja i javi mu da mu kuća gori.

Trči brzo, Jesus Maria.

- Zašto ne bi ti pošao?

- Slušaj - reče Pilon. - Danny ne zna da si i ti jedan od stanara njegove kuće. Mogao bi se zericu naljutiti na Pabla i na mene.

Jesus Maria uvaži taj razlog i pohita prema Dannnyjevoj kući. Bila je tamna.

- Danny - povika Jesus Maria. - Danny, kuća ti gori! - Nije bilo odgovora. - Danny! - povika opet.

Na kući gospođe Morales, u susjedstvu, otvori se prozor. Danny se oglasi razdraženo.

- Koga vraga hoćeš?

- Tvoja druga kuća je u plamenu. ona u kojoj žive Pilon iPabio.

Danny časak pošuti a potom upita: - Jesu li vatrogasci tamo?

- Jesu - viknu Jesus Maria.

Sada je čitavo nebo bilo osvijetljeno. Čulo se krkljanje gorućih greda.

- No - reče Danny - ako vatrogasci ne mogu poomoći, što Pilon očekuje da ja učinim?

Jesus Maria je čuo kako je prozor zalupio. Okrenu se i otkroči natrag prema požaru. Nije bio trenutak da se zove Danny, on je to znao, ali tko je mogao pretpostaviti? Da je Danny propustio vatru, možda bi se naljutio. Jesus Maria je ipak bio veseo što ga je obavijestio. Sad je odgovornost ležala na gospođi Morales.

Bila je to malena kuća, pretrpana smećem, i posve isušenih zidova. Otkad je izgorila stara kineska čeetvrt, nije još bilo takve brze i temeljite lomače. Vatrogasci obiđoše bukteće zidove, a tada započeše polijevati grmlje, stabla i susjedne kuće. za nepun sat kuća je posvema nestala Tek tada su se gumene cijevi pozabavile hrpom pepela da u njoj ugase iskre i žeravice.

Pilon, Pablo i Jesus Maria stajahu rame uz rame i promatrahu cijelo to zbivanje. Pola stanovništva Montereya i cjelokupno žiteljstvo Tortilla Flata osim Dannyja i gospođe Morales, stajaše uokolo radosno promatrajući požar. Konačno, kad je sve bilo gotovo i kad je samo oblak pare izronio iz crne gomilice, Pilon se nijemo okrete da pođe.

- Kamo ti ideš? - zovnu ga Pablo.

- Idem - odgovori Pilon - u šumu, da se ispavam.

Savjetujem vam da i vi tako učinite. Bit će bolje da nas Danny neko vrijeme ne viđa.

Oni sumorno kimnuše i pođoše za njim u borovu šumu.

- To nam je pouka - reče Pilon. - Sad smo naučili da nikad ne valja ostavljati vino u kući preko noći.

- Drugi put - neutješno kaza Pablo - ostavit ćeš ga vani, pa će ga netko zdipiti.

KAKO SU TRI GREŠNIKA POKAJANJEM STEKLA MIR. KAKO SU SE DANNYJEVI PRIJATELJI ZAKLELI NA DRUGARSTVO.

Kad je sunce odskočilo iznad borova, kad se zemlja zagrijala a noćna se rosa osušila na listovima geranija, Danny iziđe u trijem da sjedne na sunce i da toplo premišlja o nekim zbivanjima. Izu se i razmigolji nožnim prstima na suncem ugrijanim daskama trijema. Ranije ujutro bijaše sišao da pogleda četverokut crnog pepela i savijene vodovodne cijevi, što je nekad bila njegova kuća. Dopustio je sebi mali konvencionalni bijes prema nebrižnim prijateljima, časak je tugovao nad prolaznošću zemaljskih dobara, po čemu su duhovna dobra dobila na vrijednosti. Razmišljao je o izgubljenom ugledu čovjeka koji iznajmljuje kuću; i kad se sav taj metež dužnih i prikladnih osjećaja raspleo i otplavio, on konačno zapade u svoje pravo raspoloženje, u čuvstvo olakšanja nad gubitkom bar jednog tereta.

- Da kuća nije izgorjela, ja bih se polakomio na najamninu - pomisli. - Moji su prijatelji ohladnjeli prema meni, jer su mi dugovali novaca. Sad opet možemo biti slobodni i sretni.

Ali Danny je znao da svoje prijatelje mora malo pozvati na red, ili će ga smatrati mlakonjom. Stoga je, sjedeći na pragu i braneći se od muha pokretima ruke koji su više opominjali nego prijetili, premišljao što mora izgovoriti prijateljima prije nego što ih opet pripusti u obor svoje sklonosti. Morao im je pokazati da on nije čovjek kojega je lako prevariti. Ali je čeznuo da se što prije istutnji i da još jednom postane onaj Danny kojega svatko voli, i s kojim svatko rado dijeli galon vina ili komad mesa. Kao vlasnika dviju kuća smatrali su ga bogatim, pa su ga mimoišli mnogi darovi.

Pilon, Pablo i Jesus Maria Corcoran dugo su spavali na borovim iglicama u šumi. Bila je to noć strahovitih uzbuđenja i oni su bili iznureni. Konačno im sunce obasja lica podnevnom pripekom, mravi uspuzaše na njih, a dvije plave šojke sletješe blizu nadijevajući im svu silu pogrdnih imena.

Međutim, ono što je dokrajčilo njihov san bijaše izletnička družina koja se smjestila upravo s druge strane njihova grma i koja je otvorila veliku korpu s objedom, odakle su jedrili uzbudljivi mirisi prema Pilonu,

Pablu i Jesusu Mariji. Rasaniše se; sjedoše; a tada im nezgoda njihova položaja puknu pred očima

- Kako je počela vatra? - plačno upita Pablo, i nitko to nije znao.

- Možda je bolje da odemo na neko vrijeme u drugi grad - priklopi Jesus Maria - u Watsonville ili u Salinas; to su zgodni gradovi.

Pilon izvuče iz džepa grudnjak i preleti prstima preko njegove ružičaste glatkosti. Podiže ga prema suncu i pogleda kroza nj.

- Time bi se stvari samo odložile - ustvrdi. - Mislim da bi bilo bolje otići k Dannyju i priznati mu našu grešku, kao mala djeca svom ocu. Pa što god nam tada bude rekao, može nam reći bez žaljenja Osim toga, zar nemamo ovaj poklon za gospođu Morales?

Njegovi prijatelji zaklimataše glavama u znak suglasnosti. Pilonove oči zabludiše kroz debelo šipražje prema izletničkoj družini, a napose prema onoj golemoj korpi s objedom, iz koje su dopirali prodomi mirisi začinjenih jaja. Pilonov se nos malo namreška, kao u kunića. On se tiho, sanjalački nasmiješi.

- Ja odoh u šetnju, prijatelji moji. Uskoro ćemo se sresti kod kamenoloma. Ako možete odoljeti napasti, nemojte donositi korpu.

Neveselo su promatrali kako Pilon ustaje i odlazi između drveća u pravcu koji je bio pod pravim kutom prema izletnicima i korpi. Nekoliko časaka potom, Pablo i Jesus Maria nisu se iznenadili kad su začuli lajanje psa, kukurikanje pijetla, režanje divlje mačke i slabi, kratki zov u pomoć; ali izletnička družina bila je zatečena i općinjena. Dva muškarca i dviije žene napustiše korpu i pobrzaše prema onim mnogobrojnim glasovima

Pablo i Jesus Maria poslušaše Pilona. Nisu uzeli korpu, ali im se zato šeširi i košulje umrljaše od začinjenih jaja.

Oko tri sata poslije podne, tri su se pokajnika lagano uputila prema Dannyjevoj kući. Ruke im bijahu pretovarene pomirbenim darovima: narančama, jabukama, bananama, bocama maslina i raznog ukiseljenog povrća, sendvičima sa šunkom, sendvičima s jajima, bocama pjenušave sode, kartonskom kutijom sa salatom od krumpira i primjerkom „Saturday Evening Posta“.

Danny ih ugleda kako se približavaju; brže-bolje ustane pokušavajući se prisjetiti stvari koje im je nakanio reći. Poredaše se preda nj pognut ih glava.

- Pasji psi - pozdravi ih Danny - lupeži koji kradete kuće pristojnih

ljudi, sipin nakote. - Još nazva njihove matere kravama a očeve sipljivim ovcama.

Pilon otvori torbu i pokaza sendviče sa šunkom.

Ali Danny izjavi da više nema povjerenja u svoje prijatelje da je njegova vjera oprljena, i da je njegovo prijateljstvo pregaženo. Tada već naiđoše teškoće da se prisjeti daljnjega, jer je Pablo izvadio iz košulje dva začinjena jaja. Ali Danny okrenu opet paljbu na stariji naraštaj, i stade optuživati krepost njegovih žena i moć njegovih muškaraca.

Pilon izvuče iz džepa ružičasti grudnjak i nehajno ga zanjiše o prstu.

Tada Danny zaboravi na sve. Sjede na prag, oko njega posjedaše prijatelji i razmotaše zamotke. Jeli su dok ih nije zabolio želudac. Sat kasnije, kad su se opušteno ispružili po trijemu, zabavljeni malim, usputnim probavljanjem, Danny nehajno upita, kao da se radi o nekom dalekom predmetu:

- Kako je počela vatra?

- Mi to ne znamo - razjasni Pilon. - Pošli smo na spavanje i tada je počelo. Možda imamo neprijatelja.

- Možda - pobožno dometnu Pablo - možda tu Bog ima svoje prste.

- Tko može reći zašto dobri Bog postupa tako kao što postupa? - doda Jesus Maria.

Kad Pilon uruči Dannyju grudnjak objasnivši da je to poklon za gospođu Morales, Danny se zaveze u misli. Promatrao je grudnjak s nekom nevjericom. Njegovi su prijatelji, osjećao je, laskali gospođi Moorales.

- To nije žena kojoj se daju pokloni - konačno reče. - Žene nas prečesto obvezuju da im kupujemo svilene čarape. - Nije svojim prijateljima mogao objasniti zahlađenje koje je nadošlo između njega i gospođe Morales, otkad je postao vlasnik samo jedne kuće; niti je, iz viteštva prema gospođi Morales, mogao opisati kako mu je dobro došlo to zahlađenje.

- Spremit ću ovu stvarčicu - reče. - Jednoga dana ona će nekome dobro doći.

Kad je zanoćalo, uđoše u kuću i naložiše vatru od češera u gvozdenoj peći. U dokaz opraštanja, Danny donese četvrt galona lozovače i podijeli njezinu vatru s prijateljima.

Lagodno se ponamjestiše u novom životu.

- Zbilja je loše što su svi pilići gospođe Morales pokrepali - opazi Pilon.

Ali čak ni ovdje nije bilo zapreke sreći.

- Ona se sprema kupiti dva tuceta novih u ponedjeljak - izjavi Danny.

Pilon se zadovoljno nasmiješi.

- One kokoši gospođe Soto nisu valjale - kaza on.

- Govorio sam gospođi Soto da im treba davati ljušture od ostriga, ali ona me nije poslušala.

Poljoskaše četvrt galona lozovače. To je bilo taman dovoljno da osjete slatkoću drugarstva.

- Dobro je imati prijatelje - reče Danny. - Kako je gorko na svijetu kad nema prijatelja da s tobom posjede i podijele lozovaču.

- Ili sendviče - doda Pilon hitro.

Pablo se još nije sasvim riješio grižnje savjesti, jer je sumnjao da je požar izazvala nebeska politika.

- Na čitavom svijetu malo je prijatelja poput tebe, Danny. Mnogima nije dana takva utjeha.

Prije no što je Danny posvema utonuo u valove prijateljstva, izgovorio je opomenu:

- Želim da se svi držite podalje od mog kreveta.

To je jedina stvar koju hoću za sebe.

Premda to nitko nije spomenuo, sva su četvorica znala da će odsada živjeti u Dannyjevoj kući.

Pilon radosno uzdahnu. Nestalo je brige zbog najamnine; nestalo je grižnje zbog duga. Više nije bio zakupac, nego gost. Potajno je bio zadovoljan što je druga kuća izgorjela

- Ovdje ćemo svi biti sretni, Danny - reče on. Uveče ćemo sjediti kraj vatre, a prijatelji će nam dolaziti u posjete. Možda ćemo ponekad imati čašu vina da nazdravimo prijateljstvu.

Tada, u ludilu zahvalnosti, Jesus Maria zadade brzopleto obećanje. Nije ga zadao on, već lozovača, noć koja se prostirala uokolo, i sva ona začinjena jaja. Osjećao je da je obilato darovan, i želio je uzvratiti darom.

- Neka nam bude briga i dužnost da pazimo da u kući uvijek bude hrane za Dannyja - krasnoslovio je on. - Naš prijatelj nikada ne smije

biti gladan.

Pilon i Pablo zgledaše se zaprepašteni, ali stvar je već bila izgovorena; lijepa i veledušna stvar. Nitko je nije smio nekažnjeno zanijekati. Čak je i Jeesus Maria shvatio veličinu svoje odluke, pošto ju je izustio. Jedina im nada bijaše da će Danny na nju zaboraviti.

- Jer - razmišljao je Pilon - kad bi se to obećanje sprovelo u djelo, to bi bilo gore od ikakvog najma. To bi bilo robovanje.

- Zaklinjemo se na to, Danny - reče on.

Sjedili su oko peći sa suzama u očima, a njihova ljubav jednoga prema drugome bila je gotovo nepodnosiva.

Pablo obrisa vlažne oči nadlanicom i ponovi Piloonovu opasku:

- Ovdje ćemo vrlo sretno živjeti.

KAKO SU DANNYJEVI PRIJATELJI POSTALI BOŽJE ORUĐE. KAKO SU POMOGLI SIROMAŠNOM GUSARU.

Mnogo je ljudi danomice viđalo Gusara, neki su ga ismijavali, a neki sažaljevali; ali nitko ga nije dobro poznavao i nitko se nije s njim družio. Bio je to golem, plećat čovjek, sa strahovito crnom i grmovitom bradom. Nosio je traperice i plavu košulju, i nije imao šešira. U gradu je nosio cipele. Kad bi mu u susret naišla neka odrasla osoba, u Gusarovim očima pojavila bi se bojazan, tajni pogled životinje koja bi htjela pobjeći, kad bi se usudila dovoljno dugo izložiti leđa. Zbog tog izraza u očima paisani Montereeya su znali da mu se glava nije razvijala u skladu s tijelom. Zvali su ga Gusarom, zbog brade. Svakoga dana ljudi su ga viđali kako kotrlja svoja suharjem natovarena pokućarska kolica ulicama, dok ne bi rasprodao sav tovar. A za petama vazda mu se vrzmao čopor od pet pasa.

Enrique je izgledao prilično lovački, premda je imao kitnjast rep. Pajarito bijaše smeđ i kudrav, a to su bile dvije njegove jedine zamjetljive značajke. Rudolf je bio pas o kojemu su prolaznici govorili: „To je američko pseto." Fluff je bio mops, a Senor Alec Thompson podsjećao je na prepeličara. Hodali su ustopice za Gusarom, puni poštovanja prema njemu i s velikom brigom za njegovu dobrobit. Kad bi počinuo da se odmori od kotrljanja kolica, svi bi psi nastojali sjesti u njegovo krilo da im on počeše uši.

Neki su ljudi viđali Gusara rano jutrom u ulici Alvarado; neki su ga viđali gdje siječe smolovinu; neki su znali da prodaje triješće za potpalu; ali nitko osim Pilona nije znao sve ono čime se Gusar bavio. Pilon je poznavao svakoga i znao sve o svakome.

Gusar je živio u napuštenu kokošinjcu u dvorištu napuštene kuće u Tortilla Flatu. Smatrao je preuzetnim živjeti u samoj kući. Psi su živjeli uokolo i iznad njega, a Gusar je to volio jer su ga psi grijali i u najhladnijim noćima. Ako su mu noge ozeble trebao ih je tek poturiti pod topli trbuh Seiiora Aleca Thompsona. Kokošinjac je bio tako nizak da je Gusar morao uspuzati u nj na rukama i koljenima.

Svakog jutra, dobrano prije razdanjenja, Gusar bi izbauljao iz kokošinjca, praćen psima koji su se češkali i kihali na predjutarnjoj

hladnoći. Potom bi se društvance uputilo dolje u Monterey, poslujući duž drvoreda. Na taj su se drvo red otvarala stražnja vrata od četiri ili pet restorana. Gusar bi unišao na svaka, ravno u kuhinju koja je bila topla i mirisala po hrani. Gunđavi kuhari gurnuli bi mu u ruke zamootuljke s otpacima. Nije im bilo jasno zašto su to činili.

Kad bi Gusar obišao sva stražnja vrata i kad bi mu naručje bilo već pretovareno omotima, uputio bi se natrag uzbrdicom do ulice Munroe i unišao u napušteno gradilište, dok bi ga psi uzbuđeno opskakivali. Tada je otvarao zamotuljke i hranio pse. Sam bi uzimao kruha ili komad mesa iz svakog zamotuljka, ali nije birao najbolje. Psi su sjedili oko njega nervozno oblizujući gubice i podižući šape u očekivanju hrane. Nisu se otimali ni gložili oko zalogaja, i to je bilo čudno. Gusarovi psi nisu se nikada međusobno tukli, ali su napadali sve što je ulicama Montereya lutalo na četiri noge. Vrijedilo je promatrati gužvu od petoro pasa gdje gone foksterijere i špicle veličine štakora.

U međuvremenu bi zadanilo. Sjedeći na zemlji, Gusar bi promatrao kako se nebo plavi. U dubini nazirale su se škune, isturene u more s tovarima drva za građu. Slušao je kako slatko odjekuje zvonjava bove s Kineskog rta. Psi su sjedili uokolo i oglodavali kosti. Izgledalo je kao da Gusar osluškuje dan, umjesto da ga gleda, jer su mu oči bile nepomične i pune pažnje. Njegove su velike ruke lutale između pasa, a prsti su mu tetošeći prolazili kroz njihovu oštru dlaku. Nakon otprilike pola sata, Gusar bi se uputio prema kutu gradilišta, bacio pokrivku od vreća sa kolica i otkopao iz zemlje sjekiru, na mjestu gdje ju je svake večeri zakapao. Tada bi gurao kolica uzbrdo do šume, sve dok ne bi naišao na jalovinu punu smole. Oko podneva imao bi već tovar dobrog trijesća; a tada bi krenuo krstareći ulicama s psima za petama, sve dok ne bi rasprodao čitav tovar za dvadeset i pet centi.

Sve se to moglo vidjeti, ali što je uistinu radio s novcem, to nitko nije znao. Gusar nije nikada trošio novac. Noću bi, čuvan svojim psima, odlazio u šumu i pohranjivao dnevni utržak u skrovište gdje se već nalazilo na stotine takvih utrtaka od po četvrt dolara. Negdje je dakle krio priličnu hrpu novaca.

Pilon, oštrouman čovjek, kome nisu izmicale pojedinosti života njegovih bližnjih i koji je još više uživao kad je mogao iščeprkati tajne koje su se gnijezdile duboko u mozgovima njegovih znanaca, nadošao je na istinu o Gusarovu blagu logičkim misaonim postupkom. On je

ovako zaključio:

„Onaj Gusar zaradi svakoga dana dvadeset i pet centi. Ako su to dvije desetice i jedna petica, onda ih on u dućanu razmijeni za četvrtak od dvadeset i pet. I nikada ništa ne potroši. Zato mora da negdje krije novac.“

Pilon je pokušavao proračunati količinu Gusarova blaga. Gusar je godinama živio na ovaj način. Šest je dana u tjednu prodavao smolovinu, a nedjeljom je išao u crkvu. Odjeću je dobivao na stražnjim vratima kuća, a hranu na stražnjim vratima restorana. Pilona su na trenutak zbunili ogromni brojevi, a tada se okanio proračunavanja.

„Gusar mora imati najmanje stotinu dolara“, pomislio je.

Dugo je vremena Pilon o tome mozgao. Ali misao o Gusarovoj hrpici postala je Pilonu izričito zanimljivom tek nakon onog luckastog i zanesenjačkog obećanja o Dannyjevoj ishrani.

Prije no što se prihvatio posla, Pilon je podvrgnuo svoj duh dugim i zamršenim pripremama. Počeo je duboko sažaljevati Gusara.

- Jadni mali nedotupavko - reče u sebi. - Bog mu nije udijelio sav razum koji bi trebao imati. Siroti gusarčić nije u stanju da se brine o sebi. Jer gle, on živi u prljavštini napuštenog kokošinjca. Hrani se otpacima, prikladnim jedino za njegove pse. Odjeća mu je tanka i dronjava. A jer mu je razum pomućen, on sakriva novac.

Pošto je tako položio temelj samilosti, Pilonu nije bilo teško nastaviti u pravcu rješenja.

„Ne bi li bilo djelo milosrđa“, mišljaše, „obaviti za njega one stvari koje ne može posvršavati sam? Kupiti mu toplu odjeću, nahraniti ga hranom kakva dolikuje ljudskom biću? Ali“, podsjeti se „ja nemam novaca da to učinim, premda mi to leži na srcu. Kako da se ove dobrotvorne namisli sprovedu u djelo?“

Sad je već bio bliže. Poput mačke koja se zadugo prikrada k vrapcu, Pilon se spremio za skok.

- Imam ga! - kliknuo je njegov mozak. - Evo kako ćemo: Gusar ima novac, ali nema mozga da ga upotrijebi. Ja imam mozak! Ja ću mu ponuditi svoj mozak na upotrebu. Ja ću mu besplatno dati svoj razum. To će biti moj čin milosrđa prema tom ubogom, malom poludovršenom stvorenju.

Bila je to jedna od najljepših građevina koje je Pilon ikad sagradio. Obuze ga potreba umjetnika da pokaže svoje djelo svojim bližnjima.

„Reći ću to Pablu“, mislio je. Ali se pitao da li da se odvaži na takav potez? Je li Pablo sasvim pošten? Neće li poželjeti da otuđi nešto Gusarova novca za vlastiti probitak? Pilon zbog toga odluči da ništa ne stavlja na kocku.

Čovjeka zapanjuje kad shvati da je trbuh svake crne i zle stvari bijel kao snijeg. A tužno je otkriti da su skroviti dijelovi anđela gubavi. Neka je čast i mir Pilonu zato što je pronašao kako će razotkriti i pokazati svijetu dobro koje leži unutar svake zloće. I zato što nije bio slijep prema zloći dobrih stvari, poput tolikih svetaca. S tugom moramo priznati da u Pilona nije bilo ni zatucanosti, ni osjećaja nepogrešivosti a ni hlepnje za nagradom, da bi mogao postati svetac. Pilonu je bilo dovoljno da čini dobro i da ga za to nagradi žar ljudskog bratimstva.

Te iste noći pođe u posjete kokošinjcu u kojemu je živio Gusar sa svojim psima. Danny, Pablo i Jesus Maria, sjedeći pokraj peći, ne rekoše ni riječi kad ga vidješe poći. Jer, mislili su tanano, ili je Pilona otpuhnuo ljubavni vjetrić, ili je doznao gdje će dobiti malo vina. U oba slučaja to ih se nije ticalo, sve dok im on sam ne kaže što i gdje.

Bijaše se već dobrano smračilo, ali Pilon je ponio u džepu svijeću da za vrijeme razgovora može motriti izraz Gusarova lica što bi moglo biti zabavno. I još je imao u kesi velik, okrugao, pošećeren kolač koji mu je Susie Francisco, koja radi u pekari, bila dala u zamjenu za formulu kojom će zadobiti ljubav Charlija Guzmana. Charlie je bio raznosač brzojava i vozio je motorkotač; a Susie je imala mušku kapu koja se mogla nataknuti naopačke, u slučaju da bi je Charlie kada zamolio da se s njim proveze. Pilon je mislio da bi se Gusaru mogao dopasti šećerni kolač.

Noć je bila veoma mračna. Pilon je odabrao put dugom ulicom, obrubljenom praznim gradilištima i korovitim, zapuštenim vrtovima.

Opaki buldog Galvezovih iziđe režeći iz Galvezova dvorišta, a Pilon mu stade laskati i ulagivati se.

- Zgodan pas - reče blago. - Lijep pas - što je oboje bilo debela laž. Međutim, ona je ipak djelovala na buldoga, jer se povukao u dvorište Galvezovih.

Pilon konačno stiže do napuštenog zemljišta na kojemu je živio Gusar. Znao je da sada mora biti oprezan jer su Gusarovi psi bili poznati kao zaštitničke furije, ako su samo posumnjali da netko snuje

zlo njihovu gospodaru. Kako je Pilon stupio u dvorište, začuo je duboka i prijeteća režanja iz kokošinjca.

- Gusaru - zovnuo je - evo tvog dobrog prijatelja Pilona koji je došao da razgovara s tobom.

Tišina. Psi su prestali režati.

- Gusaru, ja sam, Pilon.

Odgovori mu dubok, osoran glas.

- Odlazi. Ja sad spavam. Psi spavaju. Mrak je, Pilone. Idi u krevet.

- Imam svijeću u džepu - ozva se Pilon. - Ona će obasjati tvoju tamnu kuću kao jasno svjetlo dana. Osim toga, donio sam ti veliki šećerni kolač.

Iz kokošinjca se začuju jedva čujno vrpoljenje.

- Dođi onda - reče Gusar. - Reći ću psima da je sve u redu.

Dok je gazio kroz korov Pilon je mogao čuti Gusara kako prijateljski govori svojim psima, razjašnjavajući im da je to samo Pilon koji im neće nanijeti zla. Pilon se sagne ispod tamnog ulaza, zastruga žigicom i užga svijeću.

Gusar je sjedio na prljavu podu, a oko njega se načetili njegovi psi. Enrique je režao i tražio da bude ponovno razuvjeren.

- Ovaj nije tako pametan kao ostali - prijazno će Gusar. Oči su mu bile razdragane kao oči djeteta u igri. Kada se smiješio, njegovi su veliki bijeli zubi blistali u svjetlu svijeće.

Pilon mu pruži torbu.

- Ovaj ukusni kolač je za tebe.

Gusar uze kesu i zaviri u nju; tad bukne smiješkom i izvadi kolač. Svi se psi nasmijuljiše, okrenuše se sučelice k njemu, podigoše šape i obliznuše usne. Gusar razlomi kolač na sedam dijelova. Prvi pruži Pilonu, kao gostu.

- Evo, Enrique - reče on. - Drži, Fluff. Uzmi, Alec Thompson. - Svaki pas uze svoj dio, proguta ga i gledaše kao da bi htio još. Posljednji dio pojede Gusar i ispruži prazne ruke prema psima.

- Vidite, nema više - objasni im. Psi odmah polegoše oko njega.

Pilon je sjedio na podu posadivši svijeću na tle ispred sebe. Gusar ga je u neprilici i upitno promatrao. Pilon je sjedio šuteći, puštajući da kroz Gusarovu glavu prolazi sva sila pitanja. Naposljetku izusti:

- Ti si briga svojim prijateljima. Gusarove oči ispuniše se čuđenjem.

- Ja? Svojim prijateljima? Kojim prijateljima? Pilon smekša glas.

- Tvoji su prijatelji mnogobrojni i svi oni o tebi brigu brinu. Oni ne dolaze k tebi jer si ti gord. Oni misle da bi mogli povrijediti tvoj ponos vidjevši te, gdje živuješ u ovom kokošinjcu, dronjama zaogrnut i jedući otpatke sa svojim psima. Ali prijatelji tvoji svejedno strahuju da bi se od takva života mogao razboljeti.

Gusar je pratio njegove riječi s ogromnim čuđenjem, a mozak mu se naprezao da shvati nove stvari o kojima je upravo slušao. Nije ni trunčice sumnjao u njih, budući da ih je govorio Pilon.

- Zar ja imam sve te prijatelje? - reče zadivljen. A ja to nisam znao. I da sam briga tim prijateljima, ni to nisam znao. Da sam znao, ja im ne bih bio briga.

Progutne da izbistri grlo od siline čuvstava.

- Vidiš, Pilon, psi vole ovo i ovako. Pa i ja to volim, zbog njih. Nisam znao da sam zbog toga bio briga svojim prijateljima. - U Gusarovim očima pojaviše se suze.

- Svejedno - reče Pilon - tvoj način življenja onespokojava sve tvoje prijatelje.

Gusar obori oči i pokuša projasniti svoje misli, ali kao i uvijek kad bi se potrudio porvati s određenim pitanjem, neka mu omaglica obuze mozak, i umjesto da sebi pomogne, zapade u još veću bespomoćnost. Baci pogled na pse, kao da traži savjet, ali oni su bili pozaspali, jer ih se cijela stvar nije ticala. I tada je ozbiljno pogledao Pilonu u oči.

- Ti mi moraš reći što da radim, Pilon. Ove stvari mi nisu bile poznate.

To je bilo odveć lako. Pilon se posramio zbog te lakoće. Oklijevao je; skoro se okanio; ali tada je shvatio da će biti bijesan na sama sebe ako svoj naum ne ostvari.

- Tvoji su prijatelji siromašni - reče on. - Oni bi ti rado pomogli, ali u njih nema ni prebijene pare. Ako ti imaš negdje zakopano blago, iznesi ga na vidjelo. Kupi sebi nešto odjeće. Jedi hranu koju nisu bacili drugi. Iznesi svoj novac iz skrovišta, Gusaru.

Dok je to govorio, Pilon je pažljivo promatrao Gusarovo lice. Vidio je oči koje su poniknule u sumnji i mrzovolji. U trenutku, Pilon je bio siguran u dvije stvari: prvo, da Gusar ima sakriven novac, i drugo, da neće biti lako do njega doprijeti. Potonja ga je činjenica zadovoljila. Gusar je postao takav taktički problem u kakvom je Pilon uživao.

Sad ga Gusar ponovno pogleda, a u očima mu bijaše lukavština, na vrhu koje je sjala promišljena bezazlenost.

- Nemam ja nikakva novca - reče on.

- Ali vidio sam da svakoga dana dobivaš dvadeset i pet centi za svoje suharje, prijatelju moj, a nikada nisam vidio da ih trošiš.

Ovaj put Gusarov je mozak proradio.

- Dao sam ga jednoj siromašnoj starici - reče. Nemam ja nikakva novca. I tonom svoga glasa čvrsto zatvori vrata svakom razgovoru o tom predmetu.

„Znači, moram na prijevaru“, pomisli Pilon. Valjalo je uključiti u igru sve one sposobnosti koje su u njemu bile tako izoštrene. On usta i podiže svijeću.

- Ja sam ti samo namjeravao reći da se tvoji prijatelji brinu zbog tebe - reče prijekorno. - Ako im ti u tome ne želiš pomoći, onda ni ja ne mogu za tebe ništa učiniti.

Umiljatost se vrati u Gusarove oči.

- Kaži im da sam zdrav - zamoli on. - Reci mojim prijateljima da dođu i da me posjete. Ja neću biti odveć ponosan. Ja ću biti sretan da vidim nekoga od njih, u bilo koje vrijeme. Hoćeš li im to kazati, Pilon?

- Kazat ću im - neprijazno reče Pilon. - Ali tvoji se prijatelji neće obradovati kad vide da ti ništa ne činiš da ih riješiš brige o sebi.

Pilon duhne u svijeću i uputi se u mrak. Znao je da Gusar ne bi nikad odao skrovište svoje hrpice. Ono se moralo otkriti kradimice, zauzeti silom i tada su se sve one dobre stvari morale dati Gusaru. To je bio jedini način.

I tako je Pilon namjerio da uhodi Gusara. Slijedio ga je u šumu kad je išao nasjeći suhovine. Noću je ležao i vrebao nedaleko od kokošinjca. Govorio mu je dugo i ozbiljno, ali bez uspjeha. Blago je bilo uvijek jednako daleko od otkrića. Ili je bilo zakopano u kokošinjcu, ili je bilo sakriveno negdje duboko u šumi, gdje ga je Gusar obilazio samo noću.

Duga i besplodna bdijenja iznurila su Pilonovo strpljenje. Znao je da mu je potrebna pomoć i savjet. A tko bi mu to mogao bolje pružiti od njegovih drugova, Dannyja, Pabla i Jesusa Marije? Tko je umio bolje lisičiti i varati? Tko se s većom slatkoćom znao rastopiti od ljubaznosti?

Pilon im se povjeri; ali ih najprije pripremi onako kao što je prvo bio

pripremio sebe: Gusarova bijeda, njegova bespomoćnost i naposljetku, rješenje.

Kad je stigao u blizinu rješenja, njegove je prijatelje već zahvatilo čovjekoljubačko ludilo. Pljeskali su mu. Lica su im sjala od dobrote. Pablo je bio mišljenja da u hrpici mora biti preko stotinu dolara.

Kad se radost slegnula u radni zanos, započeše s planovima.

- Moramo ga držati na oku - reče Pablo.

- Ali ja sam ga držao na oku - uvjeravaše ih Pilon.

- Bit će da on tamo odlazi noću, a njega se ne može preblizu slijediti jer njegovi psi stražare oko njega kao zli dusi. Neće to biti tako lako.

- Jesi li mu naveo sve naše razloge? - upita Danny.

- Jesam. Sve.

Na kraju je Jesus Maria, taj čovjekoljubac, iznašao način.

- Teško će biti dok on živi tamo, u onom kokošinjcu - reče. - Ali uzmimo da on živi ovdje, s nama. Ili bi njegova šutnja pokleknula pred našom dobrotom, ili bismo i bez toga ušli u trag njegovim noćnim izbivanjima.

Prijatelji su se poprilično zamislili nad ovom napomenom.

- Ponekad su oni otpaci sasvim svježi - razmišljao je Pablo. - Vidio sam ga s odreskom s kojega je manjkala tek mrvica.

- Moglo bi biti i dvije stotine dolara - dometnu Pilon.

Danny će na to, prosvjedujući: - Ali oni psi - on će htjeti da dovede i pse ...

- Dobri su to psi - izjavi Pilon. - Slušaju ga na mig. Možemo povući crtu u kutu sobe, i kazati mu da tamo drži svoje pse. On će im to reći, a ti će psi tamo i ostati.

- Vidio sam Gusara jedno jutro s kolačem kojemu je tek jedan kraj bio vlažan od kave - priklopi Pablo.

Pitanje se bližilo rješenju. Kuća se pretvorila u odbor za vijećanja, a odbor je uskoro posjetio Gusara.

Bilo je to veoma napučeno mjesto, taj kokošinjac, kad su svi ubauljali u njega. Gusar je nastojao sakriti svoju sreću ispod oporog tona.

- Vrijeme je bilo loše - rekao je razgovorno. - I, nećete mi vjerovati, na Rudolfovu vratu našao sam krpelja velikog kao golubije jaje.

Govorio je pokudno o svom domu kao što i priliči kućedomaćinu.

- Premalen je - reče. - Nije podesan za prijateljske posjete. Ali je topao i udoban, osobito za pse.

Tad progovori Pilon. Rekao je Gusaru da je briga prosto ubijala njegove prijatelje; ali ako bi Gusar privolio da živi s njima, onda bi oni ponovno mogli mirno spavati.

Gusara je taj prijedlog naprosto obeznanio. Pogledao je u svoje ruke. I pogledao je u svoje pse, tražeći pomoć, ali oni nisu htjeli sresti njegov pogled. Konačno je obrisao sreću s očiju poleđinom ruke, a ruku je potom otro o svoju veliku, crnu bradu.

- A psi? - tiho je upitao. - Želite li također i pse? Jeste li prijatelji pasa?

Pilon kimnu.

- Da, i psi, također. Smjestit ćemo ih u kutu sobe.

Gusar se osjetio ponosnim. Bio se uplašio da se neće znati pristojno ponašati.

- Idite sada - reče molbeno. - Idite sada kući. Sutra ću doći.

Njegovi su prijatelji znali kako se osjećao. Ispuzali su kroz vrata i ostavili ga sama.

- On će s nama biti sretan - reče Jesus Maria

- Jadni mali izgubljenko - priklopi Danny. - Da sam to znao pozvao bih ga već odavno, sve da i nema nikakvo blago.

U svima je zaplamtjela vatra radosti.

Ubrzo su se snašli u novom kućnom redu. Komadićem plave krede Danny je nacrtao dio kruga koji je sadržavao kut dnevne sobe i koji je bio namijenjen psima, dok budu pod kućnim krovom. U tom istom kutu spavat će i Gusar, zajedno s psima.

Kuća se nešto malo prenapučila s petoricom odraslih i s petoro pasa; ali Danny i njegovi prijatelji smjesta su shvatili da je njihov poziv Gusaru nadahnuo jedan umorni i zabrinuti anđeo koji je stražario nad njihovim sudbinama i koji ih je štitio od zla.

Svakog jutra, dobrano ranije no što bi se njegovi prijatelji rasanili, Gusar je izranjao iz svog kuta i u pratnji pasa odlazio u obilazak restorana i pristaništa. On je bio jedan od onih ljudi prema kojemu je svatko osjećao toplinu. Njegovi su zamotuljci postajali sve veći. Paisani su primali i koristili njegovu darežljivost; svježe ribe, pola paštete, netaknuti komad odstajala kruha, meso kojemu je trebalo tek

malo ispiranja sodom da se s njega skinu zelene mrlje. Počeo je uistinu lagodan život.

Ono što je Gusara dirnulo više od svega što su prijatelji za nj učinili, bijaše njihova spremnost da primaju njegove darove. U očima mu je sjalo obožavanje dok ih je promatrao kako jedu hranu koju im je on donio.

Uveče, dok su se baškarili oko peći i lijenim glasovima sitih bogova raspredali o zbivanjima u Tortillla Flatu, Gusarove oči su strijeljale od usta do usta, a usne su mu se pomicale šapatom ponavljajući riječi koje su govorili njegovi prijatelji. Psi su se oko njega ljubomorno natiskivali.

To su njegovi prijatelji, govorio je sebi noću, kad je kuća tonula u mrak i kad su se psi tijesno k njemu priljubili kako bi svima bilo toplije. Ti su ga ljudi toliko voljeli da ih je zabrinjavalo što je on živio sam. Gusar je to morao često samome sebi ponoviti, jer je to bilo zapanjujuće, jer je to bilo nevjerojatno. Njegova su kolica sada ležala u Dannyjevu dvorištu, a svakoga dana nasijecao je suharja i prodavao ga. Ali, toliko je strahovao da mu ne izmakne nijedna riječ iz večernjih razgovora njegovih prijatelja, da ga ne mimoiđe struja toplog drugarstva, te nekoliko dana nije posjetio svoju riznicu da pohrani u nju novu zaradu.

Njegovi su prijatelji bili dobri. Postupali su s njim umiljato i ljubazno; ali uvijek je nad njim bdjelo jedno budno, širom otvoreno oko. Kad je kotrljao svoje tačke prema šumi, s njim bi odlazio i jedan od prijatelja koji bi sjedio na povaljenu deblu dok je Gusar drvario. Kad je u posljednjem noćnom pohodu Gusar odlazio put zahodske jame, Danny, Pablo ili Jesus Maria pravili su mu društvo. A u noći je morao biti vrlo nečujan da se išulja iz kuće bez sjene koja bi ga pratila.

Tjedan dana prijatelji su proučavali Gusara. Ali na kraju su se umorili od vlastite nepoduzetnosti. Znali su da izravni potez ne dolazi u obzir; i tako, jedne večeri iskrsnu u razgovoru pitanje koliko je poželjno sakrivati vlastiti novac.

Pilon otpoče.

- Imao sam ujaka, pravog pravcatog škrca, koji je svoj novac sakrivao u šumi. A jednom je otišao da ga pogleda i više ga nije našao. Netko ga je otkrio i odnio. Moj ujak je tada već bio starac, i pošto mu je sav novac ishlapio, on se objesio.

Pilon s izvjesnim zadovoljstvom primijeti zaplašen izgled Gusarova lica.

Danny ga je također primijetio i nastavio:

- Viejo, moj djed, bivši vlasnik ove kuće, također je bio zakopao novac. Ne znam koliko je bilo tog novca, ali budući da je slovio kao bogat čovjek, mora da je na hrpi imao tri ili četiri stotine dolara. Viejo je iskopao duboku jamu i stavio u nju novac, potom ju je zatrpao i nasuo ozgor borovih iglica, misleći da nitko neće primijetiti što se nalazi ispod njih. Ali kad se vratio, jama je zjapila prazna, novac je bio iščezao.

Gusarove su usne slijedile ove riječi. Na licu mu se ukaza izraz užasa. Prsti su mu rovali po vratnoj dlaci Senora Aleca Thompsona. Prijatelji izmijeniše poglede i neko vrijeme okaniše se razgovora o zakopanu novcu. Okrenuše o ljubavnom životu Cornelije Ruiz.

U noći se Gusar išuljao iz kuće; a psi se išuljaše za njim; a za svima se išulja Pilon. Gusar brzim hodom udari put šume, preskakujući sa sigurnošću preko debala i grmova. Pilon se spoticao za njim. Ali kad su tako prevalili tri-četiri kilometra, Pilon se zaplete u trnovite povijuše. Zastade da se na trenutak odmori; ali tada shvati da su svi zvukovi ispred njega nekud nestali. tekao je, prisluškivao, šuljao se uokolo, ali Gusar je bio iščezao.

Poslije dva sata Pilon je tromo i umorno dobatao kući. Tamo je već našao Gusara gdje čvrsto spava među svojim psima. Kad je Pilon unišao psi podigoše glave i njemu se učini da su se na časak podrugljivo nakesili.

Narednog jutra, na zahodu, otpoče vijećanje.

- Njega je nemoguće slijediti - izvještavao je Pilon.

- Naprosto je nestao. On vidi u mraku. On poznaje svako drvo ove šume. Moramo pronaći neki drugi način.

- Možda jedan tragač nije dovoljan - pripomenu Pablo. - Kad bismo ga svi pratili ne bi mu se izgubio trag.

- Noćas ćemo opet povesti razgovor - reče Jesus Maria - samo još strašniji. Jedna dama koju sam upoznao, dat će mi malo vina - dodade skromno. - Ako Gusar malko bude gucnuo, možda nam neće tako lako nestati s vida.

Na tome je i ostalo.

Dotična dama dala je Jesusu Mariji cijeli galon vina. Što bi se

moglo usporediti s Gusarovim užitkom te večeri kad su mu prijatelji pružili vrč vina, kad je sjeo u prijateljskom kolu pijuckajući vino i slušajući razgovor? Takve su radosti bile rijetke u Gusarovu životu. Želio je te drage ljude privinuti na svoje grudi i kazati im koliko ih voli. Ali nije to smio učiniti da ne pomisle da je pijan. Želio je učiniti neku čudesnu, neviđenu stvar i da im pokaže svoju ljubav.

- Sinoć smo razgovarali o zakapanju novca - reče Pilon. - Danas sam se sjetio jednog svog bratića, pametna čovjeka. Ako itko na svijetu umije sakriti novac tako da ga nitko nikad ne nađe, onda je to on. I tako, on je uzeo pare i zakopao ih. Možda ste ga i susreli, onoga sparušenog jadnika što se vazda vrzma oko pristaništa i prosi riblje glave da skuha juhu. To je moj bratić. Netko mu je zdipio zakopani novac.

Gusarovo lice opet se smrkne od brige. Priča se navezivala na priču, a u svakoj je razno zlo stizalo one koji su sakrivali svoj novac.

- Bolje je držati novac uza se, da se potroši tu i tamo, da se malo podijeli s prijateljima - zaključi Danny.

Brižljivo su proučavali Gusara, a usred najstrašnije priče primijetiše da je briga iščilila s njegova lica, i da ju je smijenio smiješak olakšanja. Sad je pijuckao vino, a oči su mu iskrile od zadovoljstva.

Prijatelji su zdvajali. Svi su im pokušaji zakazali.

Srce im se razboljelo u grudima. Nakon sve njihove dobrote i milosrđa, eto što su dočekali. Gusar je na neki način izmaknuo dobru koje su mu namjeravali učiniti. Popiše vino i mrko odoše na spavanje.

Noću se malo stvari može dogoditi bez Pilonova znanja. Njegove uši ostaju naćuljene, dok ostali dio njega spava. Čuo je potajno iskradanje Gusara i njegovih pasa. Skočio je da probudi prijatelje; i u času sva su četvorica slijedila Gusara putem prema šumi. Pod krošnjama borova vladao je tvrdi mrak. Četiri su prijatelja utrčala među stabla, posrćući preko vinjaga kupine. Posrtali su za Gusarom do točke do koje ga je i Pilon uhodio prošle noći; a tada odjednom tišina, šaputava šuma i nerazgovijetan noćni vjetar. Pretražiše grmlje i žbunje, ali Gusaru ni traga.

Naposljetku, promrzli i neutješni okrenuše kući umornim korakom. Prije no što stigoše, zarudila je zora. Sunce je već sjalo nad zatonom. Dim jutarnjih vatara penjao im se u susret iz Montereya.

Gusar išeta na trijem da ih pozdravi, razdragana lica. Oni

mrzovoljno prođoše mimo njega i utrupkaše jedan po jedan u dnevnu sobu. Na stolu je ležala velika torba od gruboga platna.

Gusar uđe za njima.

- Lagao sam ti, Pilone - reče on. - Rekao sam ti da nemam novaca, jer sam se bojao. Tada još nisam poznavao svoje prijatelje. Vi ste mi pričali koliko je puta sakriveni novac bio ukraden, i ja sam se opet uplašio. Tek sinoć mi je sinulo što trebam učiniti. Moj će novac biti siguran kod mojih prijatelja. Nitko ga neće moći ukrasti ako ga oni budu za mene čuvali.

Četvorica ljudi užasnuto su buljili u Gusara.

- Uzmi svoj novac natrag i sakrij ga u šumi - divlje će Danny. - Mi ga ne želimo čuvati.

- Ne - odvrati Gusar. - Ja se ne bih osjećao sigurnim kad bih ga sakrio. Ali bih bio sretan znajući da ga moji prijatelji čuvaju za mene. Vi mi ne biste vjerovali, ali prošle dvije noći netko me je slijedio u šumu, s namjerom da mi ukrade novac.

Udarac je bio snažan, ali je Pilon, taj umni čovjek, pokušao da ga ublaži.

- Prije no što taj novac položiš u naše ruke, možda bi htio nešto odvojiti za trošak - predloži neuvijeno.

Gusar niječno potrese glavom.

- Ne. To ne mogu učiniti. Vezao sam se obećanjem. Imam već gotovo tisuću novčića od po dvadeset pet centi. S tom tisućom ću kupiti zlatni svijećnjak za svetog Franju Asiškog. Jednom sam imao lijepog psa i taj se pas razbolio; a ja sam se zavjetovao da ću prinijeti zlatni svijećnjak od tisuću radnih dana, ako pas ozdravi. I - Gusar raširi svoje krupne ruke - taj je pas ozdravio.

- Je li to jedan od ovih? - zapita Pilon.

- Ne - reče Gusar. - Nedugo poslije toga pregazio ga je kamion.

Tako je propala sva nada o diobi novca. Danny i Pablo sumorno podigoše tešku torbu sa srebrnim četvrtacima, odniješe je u drugu sobu i staviše pod uzglavlje Dannyjeva kreveta. S vremenom će naučiti da uživaju u saznanju da taj novac leži pod Dannyjevim jastukom, ali zasada je njihov poraz bio gorak. Ništa na svijetu nije se dalo učiniti. Njihova je šansa došla i prošla.

A među njima je stajao Gusar sa suzama sreće u očima, jer je dokazao svoju ljubav prema prijateljima.

- Kad pomislim - izusti - na sve one godine koje sam proveo ležeći u onom kokošinjcu, ne znajući nikakve radosti! Ali sada - pritvrdi on - oh, sada sam tako sretan.

KAKO SU DANNYJEVI PRIJATELJI TRAŽILI MISTIČNO BLAGO UOČI BLAGDANA SVETOG ANDRIJE. KAKO GA JE PILON NAŠAO, I KAKO SU POTOM JEDNE HLAČE OD SERŽA DVAPUT PROMIJENILE VLASNIKA.

Da je bio heroj, Portagee bi se loše proveo u vojsci. Činjenica da je on bio Veliki Joe Portagee, s pristojnom obukom u monterejskom zatvoru, uštedjela mu je muku naopakog rodoljublja, i produbila uvjerenje kako su čovjekovi dani pravilno odbrojeni - polovica na spavanje, a polovica na budnost, jednako kao što su i čovjekove godine pravilno odbrojene - polovica na zatvor, a polovica na slobodu. Dok je trajao rat, Joe Portagee je mnogo više vremena proveo u zatvoru nego izvan njega.

U građanskom životu kazna snalazi čovjeka za neko počinjeno djelo; a vojnički zakonik dodaje tome novu stavku - čovjek se kažnjava i za stvari koje nije počinio. Joe Portagee nije to nikada shvatio. On nije očistio pušku; nije se obrijao; a jednom ili dvaput nije se vratio s dopusta. Ovim se propustima pridružilo i nagnuće Velikog Joea da se zdušno svađa kad bi ga zapao kakav zadatak.

Obično je pola svog vremena provodio u zatvoru; za dvije godine vojske, osamnaest je mjeseci prosjedio iza rešetaka. A bio je sve prije nego zadovoljan zatvorskim životom u vojsci. U monterejskom zatvoru bio se naučio na lagodu i društvo. U vojničkom zatvoru morao je samo raditi. U Montereyu ga je vazda teretila jedna jedina stavka: pijančevanje uz razuzdano vladanje. Optužbe u vojsci posve su ga zbunile, tako da je njihov učinak utisnuo trajan pečat na Joeov duh.

Kad je okončao rat i sve jedinice bile raspuštene, Veliki Joe je morao odslužiti još šest mjeseci. Optužba je glasila: „Pijan na dužnosti. Udario narednika kantom od benzina. Zatajio svoj identitet (nije se mogao sjetiti imena, pa je sve nijekao). Ukrao dva galona kuhanog graha i udaljio se bez dozvole na majorovu konju.“

Da primirje već nije bilo potpisano, Veliki Joe bi vjerojatno bio strijeljan. Vratio se u Monterey dugo nakon povratka ostalih veterana, koji su već pobrali svu slast pobjede.

Kad je Veliki Joe skočio s vlaka, bio je odjeven u vojnički šinjel i bluzu, i u plave hlače od serža.

Grad se nije mnogo promijenio, osim u pogledu zabrane točenja pića; ali ta zabrana nije promijenila Torellijevu krčmu. Joe je prodao šinjel za galon vina i pošao u potragu za prijateljima.

Te noći nije našao pravih prijatelja, ali Monterey ne oskudijeva onim bezočnim i himbenim smucarama i svodnicima koji su svagda spremni da čovjeka povedu u jazbinu. Joeu, koji nije bio previše krepostan, nije se gadila jazbina; svidjela mu se.

Ne prođe mnogo vremena i vino se potroši, a ni novaca više nije bilo; tada su gadulje pokušale izbaaciti Joea iz jazbine, ali on se nije dao. Tamo mu je bilo sasvim udobno.

Kad su pokušale da ga istjeraju silimice, Veliki Joe je u pravednoj i strašnoj srdžbi porazbijao sav namještaj, razjurivši poluodjevene i vrišteće djevojke u noć; potom, kao završnicu, podmetne vatru u kući. Nije vrijedilo uvoditi Joea u napast; jer on joj se nije znao oprijeti.

Konačno se u zbivanje uplete redar i uze Joea u svoje ruke. Portagee je sretno odahnuo. Bio je opet kod svoje kuće.

Poslije kratkog i besporotnog suđenja zapade ga trideset dana, i Joe se uskoro nađe u raskoši leškaranja na dobro poznatoj kožnatoj prični, gdje je slattko odčmavao jednu desetinu kazne.

Portagee je volio monterejski zatvor. To je bilo mjesto za susrete s ljudima. Ako je sjedio dovoljno dugo. onda bi se izredali svi njegovi prijatelji. Vrijeme bi brzo prolazilo. Bio je pomalo utučen kad je morao poći, ali tugu mu ublaži saznanje da ništa nije lakše no vratiti se.

Bio bi rado ponovno krenuo u jazbinu, ali više nije imao ni vina ni para. Pretraživao je ulice u potrazi za starim drugovima, Pilonom, Dannyjem i Pablom, ali njima nigdje ni traga. Redarski narednik je izjavio da ih već dugo nije vidio u stanici.

- Mora da su umrli - reče Portagee.

Neveselo je odlutao k Torelliju, ali Torelli nije imao prijateljskog razumijevanja za ljude u kojih nije bilo ni novca ni neke druge unovčive imovine, pa se Velikom Joeu sasvim smrklo pred očima; ali Torelli mu u dobar čas saopći da je Danny naslijedio kuću u Tortilla Flatu, i da svi njegovi prijatelji stanuju s njim.

Velikog Joea obuze ljubav i želja za prijateljima.

Uveče je krenuo na Tortilla Flat da nađe Dannyja i Pilona. Već se

hvatao mrak kad je krenuo strmom ulicom i susreo Pilona, koji se žurio kao da ima posla.

- Hej zdravo, Pilon. Taman sam pošao da te posjetim.

- Zdravo, Joe Portagee - otresito će Pilon. - Gdje si bio?

- U vojsci - reče Joe.

Pilon je bio odsutan duhom. - Moram ići.

- Idem s tobom - ponudi se Joe.

Pilon zasta i odmjeri ga.

- Zar se ne sjećaš koja je noćas noć? - upita.

- Ne. Koja?

- Noć uoči blagdana svetog Andrije.

Tad se Portagee sjetio; jer to je bila noć u kojoj je svaki paisano, ukoliko nije sjedio u ćorki, neumorno vršijao šumom. To je bila noć u kojoj su sva zakopana blaga blijedo svjetlomrcala kroz tle. A šuma je obilovala zakopanim blagom. U toku dva stoljeća Monterey su mnogi napadali i svaki puta su ljudi poohranjivali svoje vrednote u zemlju.

Noć je bila jasna. Pilon je izronio iz svoje tvrde dnevne ljušture, što bi mu se od vremena do vremena znalo događati. Noćas je bio idealist, darivatelj i udjelitelj. Ove ga je noći zapalo da bude na strani dobra.

- Ti možeš poći sa mnom, Veliki Joe Portagee, ali ako natrapamo na blago, znaj da ja prvi odlučujem što ću s njim. Ukoliko se s time ne slažeš, onda pođi sam i traži vlastito blago.

Veliki Joe nije bio stručnjak za usmjeravanje vlastitih napora.

- Idem s tobom, Pilon - reče on. - Nije me briga za blago.

Kad su ušli u šumu, bijaše posvema zanoćalo.

Noge su im gazile po sagu od borovih iglica. Sada je Pilon znao da je ovo savršena noć. Visinska je magla prekrivala svod, a iza nje je sjao mjesec, tako da se šuma ispunila koprenastom svjetlošću. Nije bilo nijednog čvrstog obrisa koji bi se mogao smatrati stvarnošću. Trupine stabala nisu bile crni stupovi od drveta, već meke i nestvarne sjene. Mrlje busenja bijahu bezoblične i pomične u čudnoj svjetlosti. Noćas su sablasti mogle slobodno išetati, bez straha da im ljudi neće vjerovati; jer noć je bila opsjednuta, i samo ne osjetljiv čovjek to nije mogao primijetiti.

Tu i tamo Pilon i Veliki Joe minuli bi pokraj drugih tragača, koji su neumorno, krivudavim smjerom tumarali kroz borovu šumu. Glave im

bijahu oborene, kretali su se nijemo i bez pozdrava. Tko bi mogao biti siguran da su to bili živi ljudi? Joe i Pilon su znali da su neki od njih prikaze onih davnih ljudi koji su tu nekad zakopali blago, i koji su uoči blagdana svetog Andrije odvršljali natrag na zemlju da pogledaju leži li njihovo blago u miru. Pilon je nosio medaljon svoga sveca o vratu, svrh košulje; zato se nije plašio duhova. Veliki Joe hodao je prekriživši prste u znak svetog križa. Premda ih je podilazila jeza, znali su da su i više nego valjano zaštićeni da izađu na kraj s nezemaljskom noći.

Dok su tako koračali, podigao se vjetar i navukao maglicu preko blijedog mjeseca, poput tankog premaza sive vodene boje. Od te gibljive maglice oblici postaše nepostojani, tako da se svako stablo potajno šuljalo, a grmovi su se nečujno pomicali, kao velike tamne mačke. Vrhovi krošanja u vjetru suho su šaputali, prepričavajući sudbine i proričući smrti. Pilon je znao da nije dobro prisluškivati govoru drveća Ništa dobro nije dolazilo od poznavanja budućnosti; a osim toga, taj šapat je bio bezbožan. On odvrati pažnju svoga uha od razgovora drveća.

Pošao je cik-cak stazom kroz šumu, a Veliki Joe je gazio pokraj njega poput velikog, opreznog psa. Nijeme, samotne spodobe prolazile su mimo njih, promičući bez pozdrava; to su mrtvi nailazili bez šuma i odlazili bez pozdrava.

Sirena za maglu poče urlikat i daleko dolje na Rtu; zavijala je svoju žalost za svim dobrim brodovima koji su se potopili na željeznom grebenu, kao i za svima onima koji će jednom tamo poginuti.

Pilon zadrhta osjetivši studen, iako je noć bila topla. Tihim glasom odšaputa zdravomariju.

Promakoše mimo sivog čovjeka koji je hodao oborene glave i koji ih nije pozdravio.

Prođe sat vremena a Pilon i Veliki Joe još uvijek su nemirno vrludali, kao i mrtvaci koji su naselili noć.

Odjednom Pilon zastade. Njegova ruka potraži ruku Velikog Joea.

- Vidiš li? - prošapće.

- Gdje?

- Tamo, ravno pred nama.

- Da-a - čini mi se.

Pilonu se učini da razabire blagi stup plavičaste svjetlosti koji je sjao iz tla na desetak metara pred njima.

- Veliki Joe - prokrklja - nađi dva štapa duga tri-četiri stope. Ne smijem skrenuti pogleda. Mogao bih ga izgubiti.

Stajao je napet kao pas prepeličar; dok je Veliki Joe odbrzao u potragu za štapovima. Pilon je čuo kako otkida dvije omanje osušene borove grane. Čuo je i pucketanje koje je pratilo kidanje grančica sa štapova. Još je netremice zurio u blijedi tračak nezemaljske svjetlosti. Bio je tako slabašan, da se na trenutke činilo kao da iščezava. S vremena na vrijeme Pilon se pitao da li ga uopće vidi. Nije trepnuo očima kad mu je Veliki Joe tutnuo štapove u ruke. Pilon prekrsti štapove pod pravim kutom i lagano krenu naprijed, isturivši križ preda se. Kad se približio, ona svjetlost kao da je uminula, ali on je zapamtio mjesto odakle je izvirala - iz savršeno okrugle udubine u borovim iglicama.

Pilon položi križ iznad udubine i reče:

- Sve što ovdje leži pripada meni koji sam to otkrio. Odlazite, zli dusi. Odlazite, duhovi onih koji su pokopali ovo blago. In nomen Patris et Filius et Spiritu Sancti - i tada duboko odahnu i sjede na tle.

- Našli smo ga, moj prijatelju, Veliki Joe - kliknu on. - Godinama sam ga tražio i sad sam ga našao.

- Kopajmo - reče Veliki Joe.

Ali Pilon nestrpljivo odmahne glavom.

- Dok su svi ovi duhovi na slobodi? Sada, kad je opasno i boraviti ovdje? Ti si budala, Veliki Joe. Ovdje ćemo sjediti do jutra; tad ćemo označiti mjesto i sutra uveče ćemo ga otkopati. Nitko drugi ne može vidjeti svjetlo sada, kad smo ga pokrili križem. Sutra uveče ovdje više neće biti opasno.

Dok su sjedili na borovim iglicama noć se činila još stravičnijom, ali je križ na zemlji zračio toplinom, svetošću i sigurnošću, kao mali oganj. Međutim poput prave vatre, on je grijao samo njihove prednje dijelove, dok su im leđa bila okrenuta jezi i zloći koja je lutala šumom.

Pilon ustade i povuče veliku kružnicu oko cijeloga mjesta, a sam se nalazio unutar kruga kad ga je zatvorio.

- U ime najsvetijeg Isusa, neka zlo ne prekorači ovu crtu - otpjeva on. Tad ponovno sjede. Obojica, i Pilon i Veliki Joe sad su se osjećali bolje. Mogli su čuti prigušene korake umornih, izgubljenih utvara; mogli su vidjeti svjetalca koja su tinjala unutar njihovih prozirnih likova, dok su prolazili pokraj njih; ali zaštitni je obruč bio nepropustan.

Nikakvo zlo ovog ili onog svijeta nije moglo prekoračiti obod kruga.

- Sto ćeš s tolikim parama? - upita Veliki Joe. Pilon ga s prezirom pogleda.

- Ti nisi nikad tražio blago. Veliki Joe Portagee, jer ti ne znaš kako s njim treba postupati. Ja ne mogu zadržati blago za sebe. Kad bih ga namjeravao zadržati, blago bi se samo ukopavalo sve dublje i dublje, kao školjka u pijesak, i ja ga nikad ne bih našao. Ne, tako se to ne radi. Ja sam ovo blago namijenio Dannyju.

Sav idealizam ispliva na Pilonovu površinu. on ispriča Velikom Joeu kako se Danny pokazao dobar prema svojim prijateljima.

- A mi nismo za nj ništa uradili - reče. - Ne plaćamo stanarinu. Tu i tamo se napijemo i skrhamo pokoji komad namještaja. Namlatimo Dannyja kad nas naljuti, nadijevamo mu pogrdna imena. Oh, mi smo vrlo nevaljali, Veliki Joe. I tako smo se svi mi, Pablo, Jesus Maria, Gusar i ja, dogovorili i smislili da nađemo blago. Svi smo noćas u šumi i svi tražimo blago. A blago je za Dannyja. on je tako velikodušan, Veliki Joe; a mi smo takve ništarije. Ali ako mu odnesemo veliku vreću s blagom on će se razveseliti. I jer je moje srce čisto od sebičnosti, ja sam uspio naći blago.

- Zar nećeš ništa zadržati za sebe? - upita Veliki Joe s nevjericom. - Čak ni toliko koliko stoji galon vina?

Noćas u Pilonu nije bilo ni tračka nevaljalog Pilona.

- Ne, ni trunčicu zlata! Ni jednu paricu! Sve je to za Dannyja, svaki komadić.

Joe je bio razočaran.

- Prevalio sam cijeli taj put i neću dobiti ni čašu vina - potuži se on.

- Kad Danny bude dobio novac - obzirno će Pilon - možda će kupiti nešto vina. Naravno, ja mu to neću ni natuknuti, jer je blago njegovo. Ali ja mislim da bi valjalo da kupi malo vina. A tada, ako se pokažeš dobar prema njemu, mogla bi te zapasti čašica.

Velikog Joea to utješi, jer je Dannyja već dugo poznavao. Mislio je da će Danny po svoj prilici kupiti veliku količinu vina.

Iznad njih je prolazila noć. Mjesec zađe i ostavi šumu u prigušenoj tami. Sirena za maglu tulila je i tulila. Čitave noći Pilon osta čist. Pomalo je držao pridike Velikom Joeu, kao što nedavni obraćenici imaju navadu činiti.

- Čovjeku vrijedi da je dobar i velikodušan - reče on. - Ne samo da

takvi postupci nadograđuju kuću radosti u nebesima, već također donose brzu nagradu na zemlji. Čovjek osjeća kako u njemu plamsa zlatna toplina, kao vruća enchilada u želucu. Božji duh ogrće nas u ogrtač mekan poput devine dlake. Nisam uvijek bio dobar čovjek, Veliki Joe Portagee. Sad to slobodno priznajem.

Veliki Joe znao je to vrlo dobro.

- Bio sam zao - nastavi Pilon u zanosu. Divlje je uživao u sebi. - Lagao sam i krao. Bio sam raskalašen. Vršio sam preljub i ime sam Božje spominjao uzalud.

- Ja također - sretno će Veliki Joe.

- A kakav je bio posljedak, Veliki Joe? Mučnina. Znao sam da ću otići u pakao. Ali sada vidim da grešnik nikada nije tako nevaljao da mu ne bi moglo biti oprošteno. Premda još nisam bio na ispovijedi. osjećam da ova promjena u meni raduje Boga i da je Njegova milost nada mnom. Kad bi se ti, Veliki Joe, također promijenio, kad bi se okanio pića, tučnjave i onih dolje namiguša iz kuće Dore Williams, i ti bi se mogao osjećati poput mene.

Ali Veliki Joe je zadrijemao. On nikad nije dugo izdržao budan, ako se nije kretao.

Milost nije baš tako žestoko obuzela Pilona, kad nije uspio prosvijetliti Velikog Joea; i tako je sjedio stražareći nad zakopanim blagom, dok je nebo sivjelo i zora svitala iza maglene koprene. Gledao je kako borovi izranjaju iz tame i poprimaju svoj oblik. Vjetar je utihnuo a mali plavi kunići izbazaše iz grmlja i stadoše poskakivati po sagu od borovih iglica. Pilonu su otešćale oči, ali je bio sretan.

Kad je zadanilo, on prodrma nogom Velikog Joea.

- Vrijeme je da krenemo k Dannyju. Već je dan.

Pilon odbaci križ budući da ga više nije trebao, i izbrisa kružnicu.

- Sada - pripomenu - ne smijemo ostaviti znaka, već moramo zapamtiti ovo mjesto po drveću i kamenju.

- Zašto ne bismo sada kopali? - priupita Veliki Joe.

- Pa da nam se svatko živ iz Tortilla Flata pridruži na poslu - podrugne se Pilon.

Pažljivo su osmotrili okolicu govoreći: - Evo, tri su drveta udesno, dva ulijevo. Ona mrlja grma je tamo dolje, a ovdje je kamen. - Konačno su se udaljili, pamteći put kojim su odstupali.

U Dannyjevoj kući naiđoše na umorne prijatelje. - Jesi li išta

našao? - saletješe ga pitanjem.

- Ne - hitro dobaci Pilon da bi presjekao Joeovo priznanje.

- No, Pablo je mislio da vidi svjetlost, ali ona je iščeznula prije no što je stigao do nje. A Gusar je opazio prikazu starice koja je vodila psa.

Gusar se nasmiješio

- Ta mi je starica kazala da je moj pas sada sretan - reče on.

- Ovdje je Veliki Joe Portagee koji se vratio iz vojske - objavi Pilon.

- Zdravo, Joe.

- Imaš zgodno mjestance - reče Veliki Joe i lagano se spusti na stolicu.

- Samo se drži podalje od mog kreveta - reče Danny koji je već znao da će Portagee ostati s njima. Način na koji je sjeo na stolicu i prekrstio noge imao je izgled stalnosti.

Gusar iziđe, pokupi svoja kolica i krene u šumu da nasiječe suharja; a ostalih petero ljudi poleglo je i pozaspalo na suncu koje se probilo kroz maglu.

Nijedan se od prijatelja nije probudio sve do kasnog poslijepodneva. Naposljetku posjedaše rastežući se i pospano gledajući dolje put zatona, odakle se smeđi tanker za naftu sporo kretao prema pučini. Gusar je na stolu ostavio torbe koje prijatelji sad otvoriše i izvadiše hranu što ju je Gusar isprosio.

Veliki Joe krenu stazicom prema otromboljenim vratima.

- Doviđenja - nazva Pilonu.

Pilon ga je zabrinuto slijedio pogledom, sve dok nije vidio da Joe nije udario prema borovoj šumi, već niz brežuljak prema Montereyu. Četvorica prijatelja sjedili su i sanjarski promatrali dolazak večeri.

U sumrak se vrati Joe Portagee. on i Pilon raspravljahu o nečemu u dvorištu, izvan do sluha ostalih.

- Posudit ćemo oruđe od gospođe Morales - reče Pilon. - Lopata i sjekira nalaze se kraj njezina kokošinjca.

Kad se sasvim smračilo, oni krenuše.

- Idemo u posjet nekim curama, Joeovim prijateljicama - razjasni Pilon. Ušuljaše se u dvorište gospođe Morales i posudiše oruđe. A tada, iz žbunja pokraj ceste, Veliki Joe podiže bocu vina od jednog galona.

- Prodao si blago - divlje povika Pilon. - Ti izdajniče, oh, pasja

vjero.

Veliki Joe odlučno ga umiri.

- Nisam odao skrovište blaga - reče s izvjesnim dostojanstvom. - Samo sam rekao: našli smo blago. Ali - doda - rekao sam da je blago za Dannyja. Kad ga Danny dobije ja ću posuditi dolar i platiti za vino.

Pilon je bio nadjačan.

- I oni su ti povjerovali i dali su ti vino? - upita.

- No, pa - oklijevao je Veliki Joe - ja sam ostavio nešto poput zaloga da ću donijeti taj dolar.

Pilon se okrete kao munja i zgrabi ga za gušu. - Što si ostavio?

- Samo jedan mali pokrivač, Pilon - zavajka Veliki Joe. - Samo jedan.

Pilon ga je tresao, ali Veliki Joe bio je tako težak da je Pilon uspijevao tresti tek sebe.

- Kakav pokrivač - vikaše. - Reci kakav si to pokrivač ukrao?

Veliki Joe je cmizdrio.

- Samo jedan Dannyjev. Samo jedan. on ima dva. Ja sam uzeo onaj mali tanki. Ne vrijeđaj me, Pilon. Onaj drugi je veći. Danny će ovoga dobiti natrag kad nađemo blago.

Pilon ga zavrti i udari ga s točnošću i žarom.

- Svinjo - reče - gnusno kradljivo goveče. Vratit ćeš taj pokrivač, ili ću te prebiti na mrtvo ime.

Veliki Joe pokušavao je da ga primiri.

- Razmišljao sam o tome koliko se mi trudimo za Dannyja - proslini. - Pa sam pomislio da će Danny od sreće kupiti stotinu novih pokrivača.

- Umukni - obrecnu se na njega Pilon. Ti ćeš dobaviti taj isti pokrivač, ili ću te tresnuti kamenom.

Uze bocu, otčepi je i strusi nešto vina u sebe, kako bi smirio uzrujane živce; a onda je opet začepi i ne dade Portageeju ni kapi.

- Zbog ove lupeštine obavit ćeš sam svu rabotu kopanja. Uzimaj lopatu i za mnom.

Veliki Joe zacvili poput šteneta, ali posluša. Nije bilo moguće oprijeti se Pilonovu pravednom gnjevu.

Dugo su tražili mjesto s blagom. Bijaše već kasno kad Pilon pokaza tri drveta u redu.

- Tamo! - kaza.

Pretraživali su uokolo, dok nisu našli udubinu na zemlji. Svijetlila je blaga mjesečina, jer ove noći nebo je bilo bez magle.

Pošto je kopanje zapalo Velikog Joea, Pilon večeras objavi novu teoriju otkopavanja blaga.

- Znade se desiti da je novac spremljen u vreće reče on. - A vreće gnjiju. Ako kopaš okomito prema blagu, dio novca bi se mogao prosuti. - On povuče velikodušnu kružnicu oko udubine. - Najprije kopaj širokim jarkom uokolo, pa ćemo se onda približavati središtu.

- Zar ti nećeš kopati? - zapita Veliki Joe.

Pilon se razjari.

- Jesam li ja kradljivac pokrivača? - graknu on. Kradem li ja s kreveta svog prijatelja koji mi pruža utočište?

- Eh, ja neću sve to sam - zapišta Veliki Joe. Pilon zgrabi jedan od borovih štapova koji je samo jednu noć prije bio poslužio kao dio križa. Zlokobno se primicao k Velikom Joeu.

- Lopužino - zareža. - Prljava svinjo, vjerolomni prijatelju. Digni tu lopatu.

Hrabrost Velikog Joea bijaše otplavljena, i on se sagnu za lopatom. Da savjest Velikog Joea Portaageeja nije bila nečista, on bi se bio usprotivio; ali njegov strah pred Pilonom, onako naoružanim pravednim razlogom i borovom štapinom, bio je odviše velik.

Velikom Joeu gadilo se osnovno načelo lopatanja. Potez lopatom izgledao mu je neprivlačan. Čovjeku širih vidika mora se učiniti sumanutim i neprobitačnim zahvatati zemlju s jednog mjesta i stavljati je na drugo, da bi se postigao nekakav cilj. Čitav život proveden u kopanju ne bi praktički doveo ni do čega. Reakcija Velikog Joea bila je nešto jednostavnija. On naprosto nije volio kopati. Bio se priključio vojsci da bi se borio, a nije radio ništa drugo osim kopanja.

Ali iza njega je stajao Pilon, i jarak se proširivao oko mjesta zakopanog blaga. Nije vrijedilo hiniti bolest, glad ili slabost. Pilon je bio neumoljiv, a protiv Joea uperio je zločin s pokrivačem. Premda je cvilio, vajkao se, pokazivao nažuljene ruke, Pilon je stajao iznad njega i zapovijedao mu da kopa.

Otkuca ponoć, a jarak je bio tri stope dubok. Zakukurijekaše monterejski pijetli. Mjesec potonu iza drveća. Konačno Pilon izda naređenje da se kopa prema blagu. Zamasi lopatom bivali su sve sporiji; Veliki Joe bio je iscrpljen. Upravo pred svanuće, njegova lopata

udari o nešto tvrdo.

- Hej - kliknu. - Imamo ga, Pilon.

Našašće je bilo poveliko i četverouglato. Pomamno su kopali u nevidjelici, ne mogavši razabrati predmet.

- Oprezno - opomenu Pilon. - Nemoj ga oštetiti.

Prije no što su ga otkopali, zarudi zora. Pilon napipa metal i prignu se dolje da ga pogleda u sivoj svjetlosti. Bila je to oveća četvorina od betona. Na gornjem dijelu nalazila se okrugla smeđa pločica Pilon je sricao riječi s nje:

„Geodetsko mjerenje Sjedinjenih država -1915 - nadmorska visina 600 stopa.“

Pilon sjede u jamu a ramena mu se pogruženo ovjesiše.

- Nema blaga? - plačno upita Veliki Joe.

Pilon mu ne odgovori. Portagee pregleda cementni postavak, a čelo mu se nabere od misli. Okrene se k ucviljenom Pilonu.

- Možda možemo uzeti taj dobri komad metala i prodati ga.

Pilon proviri iz svoje zdvojnosti.

- Johny Bacač je našao jednoga - reče s mirom velikog razočaranja. - Johny Bacač je uzeo metalnu pločicu i pokušao je prodati. Godina zatvora za iskapanje jedne od tih stvari - zabugari Pilon. - Godina zatvora i dvije tisuće dolara globe.

Onako jadan i čemeran, Pilon je tek želio odmagliti s tog nesretnog mjesta. Ustao je, umotao bocu u lišće i krenuo nizbrdicom.

Veliki Joe je zabrinuto trupkao za njim. - Kamo ćemo? - pitao je.

- Ne znam - odvrati Pilon.

Već se sasvim razdanilo kad su doklimali do plaže; ali ni ovdje se Pilon ne zaustavi. Ljumao je tvrdim pijeskom uz rub vode, dok Monterey ne osta daleko iza njega Ovdje su samo pješčani prudovi i namreškana voda zatona bili svjedoci njegove žalosti. Napokon sjedne u suhi pijesak, već zagrijan suncem. Veliki Joe svali se kraj njega, osjećajući da je na neki način odgovoran za Pilonovu patnju.

Pilon izvuče bocu iz lišća, otčepi je i svojski potegne, a budući da je bol majka sveopće sućuti, on pruži Joeovo vino zlodjelniku Joeu.

- Kako •gradimo kule u oblacima - zajeca Pilon. Kako nas vode naši sni. Vjerovao sam da ćemo Dannyju ponijeti torbe zlata. U mašti sam gledao njegovo lice u tom času. On bi bio zaprepašten. Dugo bi mu trebalo da shvati.

Uze bocu od Joea Portageeja i dobrano povuče.

- Sve je to propalo, odhujalo niz noćni vjetar.

Sunce je zagrijavalo plažu. Usprkos razočaranju, Pilon je ćutio kako se k njemu šulja izdajnička utjeha, varavi poticaj da otkrije neke dobre strane događaja.

Veliki Joe je na svoj mučki način popio više no što mu je bilo namijenjeno. Pilon mu uvrijeđeno oduzme vino i sam nastavi piti.

- Uostalom - filozofski reče - možda ne bi bilo dobro za Dannyja da smo našli zlato. on je uvijek bio siromah. Možda bi bogatstvo poremetilo njegov duševni mir.

Veliki Joe svečano kimnu. Vino u boci spuštalo se i spuštalo.

- Bolja je sreća od bogatstva - mudrovao je Pilon. - Bit će bolje da nastojimo usrećiti Dannyja, umjesto da ga zaspemo zlatom.

Veliki Joe ponovno kimnu i izu cipele.

- Učiniti ga sretnim. To je ono pravo.

Pilon se tužno okrete k njemu.

- Ti si samo svinja i nisi podoban da živiš među ljudima - reče blago. - Tebe koji si ukrao Dannyjev pokrivač, tebe bi valjalo zatvoriti u svinjac i hraniti te krumpirovim ljuskama.

Od topline sunca stade ih hvatati drijemež. Mali su valovi mrmorili duž obale. Pilon skide cipele.

- Kud puklo da puklo - reče Veliki Joe i oni istrusiše bocu do dna.

Obala se blago ljuljuškala, dižući se i padajući poput kopnene bibavice.

- Nisi ti rđav čovjek - reče Pilon. Ali Veliki Joe Portagee je već spavao. Pilon svuče kaput i pokrije se njime po glavi. za tili čas i on je slatko spavao.

Sunce se kotrljalo preko neba. Plima se razlila obalom a potom se povukla Skupina vrpoljavih račića razgledavala je usnule ljude. Neki pas lutalica ponjuši ih i ode. Dvije postarije gospe koje su sakupljale školjke ugledaše zavaljenike i požuriše da se ti ljudi ne bi probudili puni pomame, da ih ne bi progonili i zločinački napastovali. Sramota, složile su se, što se redarstvo ne pobrine za takve.

- Pijani su - reče jedna.

Druga se osvrne preko ramena na usnula tjelesa.

- Pijane životinje - potvrdi.

Kad je sunce napokon zašlo za borove monterejskog brijega, Pilon

se probudi. Usta su mu bila suha kao da mu je netko nasuo u njih stipsu; glava ga je boljela a svi mu udovi bijahu ukočeni od ležanja na tvrdom pijesku. Veliki Joe i dalje je hrkao.

- Joe - povika Pilon, ali Joe je bio izvan doziva. Pilon se osloni na lakat i zagleda se u more.

„Malo vina dobro bi došlo mojim suhim ustima“, pomisli. Iskrenu bocu ali iz nje ne iscuri ni kap koja bi ublažila suhoću njegova jezika. Tad izvrnu džepove u nadi da se dogodilo čudo dok je spavao; ali nije se dogodilo. Bio je tu slomljeni džepni nožić, barem dvadeset puta odbijen u zamjenu za čašu vina. Bila je tu udica s komadićem pluta, prljava vrpca, pasji zub i nekoliko ključeva koji nisu ničemu služili. U svoj toj gomilici ne bijaše nijedne stvari koju bi Torelli poželio imati, čak ni u trenutku poremećenosti.

Pilon zamišljeno pogleda Velikog Joea.

„Jadni momak“, mislio je. „Kad se probudi, ustanovit će da je isto tako suh kao i ja. Pa će poželjeti da mu dam da malo gucne.“

Nekoliko puta grubo ga gume; a kad je Portagee tek zamumljao i nastavio s hrkanjem, Pilon mu pregleda džepove. Našao je bakreno puce od prost riža na hlačama, mali metalni krug s natpisom „Dobar zalogaj kod Holanđanina“, četiri ili pet obezglavljenih žigica i prstovet duhana za žvakanje.

Pilon se okani Portageeja. I tako, niodakle pomoći. Morat će usahnuti ovdje na plaži, dok njegovo grlo požudno vapi za vinom.

Padoše mu u oči hlače od serža na Portageeju, pa ih opipa. „Dobra tkanina,“ pomisli. „Zašto da se taj prljavi Portagee šepiri s tako finom odjećom, dok svi njegovi prijatelji nose traperice?“

Onda primijeti da te hlače zapravo loše pristaju Velikom Joeu, da su mu tijesne u struku čak i kad su dva dugmeta na prostrižu otpučena, i da su mu suvratci od hlača za čitav pedalj iznad vrhova cipela.

„Netko tko je pristojne visine bio bi sretan s tim hlačama.“

Pilon se spomenu zločina Velikog Joea prema Dannyju, i pretvori se u anđela osvete. Kako se taj veliki crni Portagee usudio tako ogriješiti o Dannyja!

„Kad se probudi, pretući ću ga. Ali,“ rasudi nešto tankoćutnije, „njegov je prijestup bio krađa. Zar mu ne bi bila dobra pouka da sazna što to znači kad te pokradu? Inače, kakva korist od kazne ako nas ona

nečemu ne nauči?“

Pilon se osjećao nadmoćnim. Ako je jednim udarcem mogao osvetiti Dannyja, kazniti Velikog Joea, omogućiti mu moralnu pouku i dobaviti malo vina, tko bi mu na svijetu išta zamjerio?

On žestoko grunu u Velikog Joea, ali Portagee tek odmahnu, kao da tjera muhu. Pilon mu vješto skine hlače, smota ih i odbrza niz pješčani prud.

Torelli nije bio kod kuće, ali gospođa Torelli otvori Pilonu. on je bio u početku tajnovit, ali naposljetku joj podastre hlače na ogled.

Ona odlučno odmahnu glavom.

- Ali gledajte - reče Pilon. - Vi vidite samo mrlje i prljavštinu. Opipajte tu odličnu tkaninu. Razmislite, senora! Očistili ste mrlje i izglačali hlače! Dolazi Torelli! On je šutljiv; on je mrk. A tada mu vi pokažete hlače! Vidite li kako su mu zablistale oči! Vidite li kako je sretan! Posjeo vas je na krilo! Gledajte kako vam se osmjehuje, senora! Zar jedan galon crvena vina ne vrijedi tolike sreće?

- Zadnjica im je protanjena - reče ona.

On podiže hlače prema svjetlu.

- Zar se proziru? Ne! Samo što su isprane od tvrdoće i neudobnosti. Te su hlače u odličnom stanju.

- Nisu - reče ona odrešito.

- Vi ste okrutni prema svom mužu, senora. Vi mu odričete pravo na sreću. Ne bih se iznenadio da ga vidim gdje odlazi drugim ženama koje nisu tako bez• dušne. Onda, za četvrt?

Konačno je njezin otpor bio slomljen i ona mu dade četvrt galona. Pilon ga ispije na dušak.

- Vi pokušavate sniziti cijenu radosti - opomenu je on. - Trebali ste mi dati pol galona.

Gospođa Torelli bijaše tvrda poput kamena. Pilon nije uspio iscijediti iz nje ni kapljicu više. Sjedio je u kuhinji, premišljajući.

„Židovka, eto što je ona. Prevarila me na hlačama Velikog Joea.“

Pilon je sa žaljenjem pomišljao na svog prijatelja, tamo vani na plaži. Što je taj mogao učiniti? Ako pođe u grad, uhapsit će ga. A što je ta krvopija učinila da zasluži Joeove hlače? Pokušala je kupiti hlače Pilonova prijatelja za bijednu četvrtinu bijednoga vina. Pilon je ćutio kako se rastače od gnjeva prema njoj.

- Odmah ću otići - reče gospođi Torelli. Hlače su visjele u malom

zidnom udubljenju iza kuhinje.

- Zbogom - dobaci gospođa Torelli preko ramena. Pođe u malu ostavu da pripremi večeru.

Prolazeći kraj udubljenja, Pilon zdipi ne samo hlače već i Dannyjev pokrivač.

Uputi se natrag na plažu, prema mjestu na kojem je ostavio Velikog Joea. Mogao je vidjeti vatricu koja je jasno plamtjela na pijesku, a kad se približio, opazi nekoliko malih tamnih likova koji su se muvali oko vatre. Već se poprilično smračilo, vatra mu je poslužila vodičem. Prikučivši se, razazna da to djevojački skautski odred peče hrenovke. Oprezno se primicao.

Neko vrijeme nije mogao otkriti gdje je Veliki Joe, ali na kraju razabere da Portagee leži polupokriven pijeskom, nijem od patnje i zime. Pilon se odlučno uputi k njemu i pruži mu hlače.

- Uzmi ih, Veliki Joe, i raduj se što ih ponovno vidiš.

Joeovi zubi su cvokotali.

- Pilon, tko mi je ukrao hlače? Satima sam ovdje ležao jer nisam mogao nikud zbog onih djevojaka.

Pilon uslužno stade između Velikog Joea i djevojčica koje su se vrzmale oko vatre. Portagee očisti noge od hladnog i vlažnog pijeska, i navuče hlače. Pođoše jedan uz drugoga duž tamne obale prema Montereyu, čijim su se brežuljkom penjale mnogobrojne ogrlice od svjetiljaka Pješčane su se dune zgurile u dubini plaže kao umorne psine koje se odmaraju; a valovi su tiho vježbali udarce i pomalo psikali. Noć je bila daleka i hladna, topli se život iz nje povukao ostavivši je punu gorkih opomena čovjeku, da je sam na svijetu i sam među svojim bližnjima; i da mu nitko niodakle ne duguje nikakvu utjehu.

Pilon je još premetao neke misli u glavi, a Joe Porrtagee oćuti dubinu njegova čuvstva. Konačno se Pilon okrene prema prijatelju.

- Ovim smo naučili da je velika ludost povjerovati ženi - reče on.

- Je li neka žena uzela moje hlače? - uzrujano zapita Veliki Joe. - Koja? Ubit ću boga u njoj!

Pilon tužno odmahne glavom, kao stari Jehova koji, počivajući sedmoga dana, uviđa da mu je svijet zamoran.

- Ona je kažnjena - kaza Pilon. - Može se reći da je sama sebe kaznila, a tako je najbolje. Imala je tvoje hlače, kupila ih je,

pohlepnica; a sada ih više nema.

Te stvari bile su izvan dosega Velikog Joea. Te stvari su bile tajne u koje je bolje ne dirati; a to je bilo ono što je Pilon želio. Veliki Joe skrušeno reče:

- Hvala ti što si mi vratio hlače, Pilon.

Ali Pilona je toliko osvojila misaonost da su mu čak i hvale bile nepotrebne.

- Nije to ništa - reče. - U cijeloj stvari vrijedna je samo pouka koju smo izvukli.

Uzveraše se uz obalu i prođoše mimo velikog srebrnog tornja plinskog postrojenja.

Veliki Joe Portagee ćutio se sretnim što korača s Pilonom.

„Evo čovjeka koji se brine o svojim prijateljima,“ mislio je. „Dok oni spavaju on bdije nad njima i otklanja od njih svaku pogibao.“

Odluči da jednom za Pilona učini nešto lijepo.

KAKO SE DANNY ZAPLEO S USISIVAČEM PRAŠINE, I KAKO SU GA DANNYJEVI PRIJATELJI IZBAVILI

Dolores Engracia Ramirez živjela je u vlastitoj kućici na gornjem rubu Tortilla Flata. Ispomagala je u kućanstvu nekih dama u Montereyu i bila je članica društva „Kćeri zlatnog Zapada“. Nije bila lijepa, ta suholika paisana, ali je u pokretima njezina tijela drijemala izvjesna čulnost; a glas joj bijaše grlen, što je nekim muškarcima zvučalo kao nagovještaj. U njezinim očima, malo maglovitim, znala se zakrijesiti pospana strast, privlačna i puna otvorenog poziva onima kojima je putenost bila važna

U trenucima goropadnosti nije bila poželjna, ali budući da su je dovoljno često obuzimala ljubavna raspoloženja, dobila je nadimak „Poslastica Ramirez iz Tortilla Flata“.

Bijaše nadasve uzbudljivo promatrati je u trenucima kad bi zvjerka u njoj nanjušila plijen. Kako se samo nadnosila nad ulazna vratašca! Kako je sanjivo preo njezin glas! Kako su njeni bokovi lagano plivali uokolo, čas se pripijajući uz ogradu, čas se povlačeći od nje, da bi opet naletice nadošli, poput vala na ljetnoj obali! Tko bi još na svijetu umio unijeti toliko šaputavog značenja u riječi: „Ai, amigo. A' onde vas?«

Istina je da je njezin glas inače bio vrištav, njezino lice britko i tvrdo poput sjekire, njeno tijelo nezgrapno, a njene namjere sebične. Njen mekši ja svladavao ju je jednom ili dvaput tjedno, i to obično uveče.

Kad je Poslastica čula da je Danny postao nasljednikom, ona se poveselila. Kao i svako drugo žensko u Tortilla Platu, sanjarila je o tome kako bi mu zavrtila glavom. Večerima se naginjala na ulazna vratašca čekajući da on naiđe i padne u njezinu klopku. Ali zadugo njena stupica nije ulovila ništa osim siromašnih Indijanaca i paisana, koji nisu posjedovali kuće, i čija je odjeća, jednom davno, vidjela i bolje dane.

Poslastica nije bila zadovoljna. Njena se kuća nalazila uzbrežno od Dannyjeve, u pravcu kojim nije često nailazio. Poslastici nije priličilo da trči za Dannyjem. Ona je bila dama, i njenim su vladanjem upravljali strogi zakoni dobra ophođenja. Ako bi Danny prošao ovuda,

ako bi proćaskali kao stari prijatelji što su i bili, ako bi potom navratio na čašicu razgovora, i tada, ako bi se zov puti pokazao jačim od njezina ženskog otpora, tu ne bi bilo ozbiljne povrede pristojnosti. Ali bijaše nezamislivo da ostavi svoju mrežu na ulaznim vratima.

Uzalud je vižlila večerima mnogih mjeseci, zadovoljavajući se sitnom lovinom u trapericama. Ali u Tortilla Flatu postoji ograničen broj puteva. Bilo je neminovno da Danny prije ili kasnije prođe kraj vrata Dolores Engracije Ramirez, a tako se i dogodilo.

Cijelo vrijeme njihova poznanstva nije naišla prilika koja bi Poslastici više pogodovala od ove; jer je Danny upravo tog jutra našao burence s bakrenim čavlima koje je bilo zagubilo Centralno nabavljačko poduzeće. Budući da u blizini nije bilo ni jednog člana poduzeća, Danny je ocijenio da je burence odbačena roba. Premjestio je bakrene čavle iz burenceta u vreću. Tada, posudivši Gusareva kolica i Gusara da ih gura, Danny preveze spašenu robu do Zapadnog nabavljačkog poduzeća, gdje je prodao bakar za tri dolara. Burence dade Gusaru.

- Možeš u njemu držati stvari - reče. To veoma usreći Gusara.

I sada je Danny silazio niz brijeg upućujući se s nepogrešivom točnošću prema Torellijevoj kući, dok je u džepu nosio tri dolara. Doloresin glas zazvuči tako slatko promuklo kao zvrlj bumbara.

- Ai, amigo. A'onde vas?

Danny se zaustavi. Njegovi se planovi preusmjeriše.

- Kako si, Poslastice?

- Zar je važno kako sam ja? Nikoga od mojih prijatelja to ne zanima - jogunasto će ona. A njeni su se bokovi lelujali u ljupkoj i kružnoj valovitosti.

- Što to znači? - zapita on.

- No, pa, je li moj prijatelj Danny ikada svratio da me posjeti?

- Sad sam došao da te obiđem - reče on udvomo. Ona malo odškrine vrata.

- Hoćeš li ući da u ime prijateljstva popiješ čašicu?

Danny uđe u kuću.

- Što si to radio u šumi? - zaguka ona.

Tada on počini grešku. Razmetljivo ispriča o svom pothvatu gore na brijegu, i pohvali se s tri dolara.

- Naravno, ja imam tek toliko vina da napunim dva naprstka - reče ona.

Sjedili su u kuhinji i popili po čašu vina Uskoro Danny napadne na njezinu krepost s istinskim viteštvom i žarom. Na svoje čudo, naišao je na otpor koji nije pristajao njezinim oblicima i reputaciji. U Dannyju se probudi ružna zvijer požude. Bio je bijesan. Tek kad je odlazio situacija se donekle razbistrila. Promukli je glas kazao:

- Možda bi volio da me posjetiš večeras, Danny. Poslastičine oči plivale su u omaglici pospanog poziva.

- Susjedi - tanano natuknu ona.

On shvati.

- Vratit ću se - obeća.

Popodne bijaše već poodmaklo. Danny je silazio niz ulicu, ponovno ciljajući prema Torelliju; a zvijer se u njemu pripitomila. od velikog, urlajućeg vuka, postao je kudravi raznježeni medvjed.

„Odnijet ću vina onoj čarobnoj Poslastici“, mislio je.

Putem dolje koga je susreo nego Pabla, a Pablo je nosio dvije gumene palice. Jednu dade Dannyju i pođe ukorak s njim.

- Kamo ćeš?

- Nije mi sad do prijateljstva - kiselo reče Danny. - Najprije idem kupiti malo vina da ga ponesem jednoj dami. Ti možeš sa mnom, i da znaš, dobit ćeš samo jednu čašu. Ja sam sit toga da kupujem vino za dame, pa da to vino onda popiju moji prijatelji.

Pablo se složi s tim da je takva navada nepodnosiva. Što se njega tiče, on nije želio Dannyjevo vino, već samo njegovo društvo.

Odoše k Torelliju. Kupiše galon vina i otpiše iz njega po čašicu. Danny izjavi da je samo jedna čaša suviše škrt izraz prijateljstva. „Dame“, mislio je Danny, „ne bi trebale piti previše vina. Onda su spremne na svakojake budalaštine; a osim toga, vino umrtvljuje neka od onih ćutila koja treba da budu čila i živahna kod dama.“ Popiše još dvije-tri čaše. Pola galona vina još uvijek je velikodušan dar, naročito ako je Danny namjeravao kupiti još jedan. Odmjeriše pola galona a pretičak popiše. Tad Danny sakrije bocu u žbunje jarka.

- Volio bih da pođeš sa mnom pa da kupimo dar - reče.

Pablo je znao pravi razlog poziva. Pola bijaše želja za društvom, a pola strah da bi mu Pablo popio vino kad bi imao „voljno“. S razmetljivim dostojanstvom i odlučnošću uputiše se niz brijeg u

Monterey.

Gospodin Simon, od Simonove investicione, draguljarske i posudbene kompanije, zaželi im dobrodošlicu u svom dućanu. Ime dućana zacrtavalo je granice robe koju je kompanija prodavala; jer tu je bilo saksofona, radioprijemnika, pušaka, noževa, udičarskih štapova i starih novčića na tezgi; sve to već rabljeno, ali uistinu bolje od novoga, jer je taman bilo uhodano koliko treba.

- Imate li neku naročitu želju? - upita gospodin Simon.

- Da - reče Danny.

Vlasnik mu nabroji ono što je otprilike smatrao zanimljivim, ali se negdje usred nabrajanja prekine opazivši da se Danny zagledao u veliki, aluminijski usisivač prašine. Vrećica za prašinu imala je plave i žute kockaste šare. Gajtan za struju bio je dug, crn i gladak. Gospodin Simon mu priđe, pogladi ga a tada stade u stranu da bi mu se divio.

- Nešto tako kao usisivač prašine? - upita.

- Koliko?

- Ovaj ovdje, četrnaest dolara

Nije to bila uistinu cijena, već nastojanje da se istraži zamašnost Dannyjeve kese. A Danny je želio usisivač, jer je bio velik i sjajan. Nijedna ga žena u Torrtilla Flatu nije imala. U tom času on je zaboravio da u Tortilla Flatu nema struje. On stavi svoja dva dolara na tezgu i čekaše da dođe do eksplozije; bjesnilo, srdžba, tuga, bijeda, propast, varanje. U pomoć bude pozvan sjajni lak, boja vrećice, izuzetno dug gajtan i vrijednost samog metala. I kad je sve to protutnjalo, Danny iziđe noseći usisivač prašine.

Često bi Poslastica, kao poslijepodnevni pasatiempo, iznosila usisivač i prislanjala ga na stolicu. Kad bi se okupile prijateljice, ona bi ga gurala naprijed i natrag da pokaže kako lagano kliže. I zvrndala bi glasom, nastojeći dočarati rad motora.

- Moj prijatelj je bogat čovjek - govorila je. - Rekla bih da će mi u kuću vrlo brzo priključiti strujne žice, a onda, zip, zip, zip, i kuća je čista kao sunce!

Njene prijateljice pokušaše omalovažiti dar govoreći:

- Zbilja šteta što ne možeš koristiti tu spravu.

- Uvijek sam bila mišljenja da su metla i lopatica, pravilno upotrijebljeni, daleko temeljitiji.

Ali njihova zavist nije mogla nauditi usisivaču. Njegovim

posjedovanjem Poslastica se uspela na vrh društvene ljestvice u Tortilla Flatu. Ljudi koji prije nisu pamtili njezino ime, sad su govorili o njoj kao o „onoj s mašinom za prašinu“. Nerijetko su neprijatelji, prolazeći mimo njezine kuće, mogli kroz prozor vidjeti Poslasticu gdje gura usisivač tamo-amo, oponašajući glasom brundanje motora. I nakon što bi svakodnevno pomela kuću, ona bi uzduž i poprijeko gurala usisivač, po teoriji da bi se naravno bolje čistilo pomoću struje, ali čovjek ne može imati sve.

Poslastici stadoše nenavidjeti u mnogim kućama. Sama se počela ophoditi dostojanstveno i otmjeno, kako i priliči nekome tko ima mašinu za prašinu. Ona je spravu vješto ubacivala u svoje razgovore.

- Jutros sam vidjela Ramona, upravo kad sam uključila usisivač.

- Louise Meater je jutros posjekla ruku, ni tri sata otkako sam čistila s mašinom za prašinu.

Ali u tom uzletu nije zanemarila Dannyja. Kad je on bio u blizini, u njenom glasu naprosto su režali osjećaji. Ljuljala se kao pinija na vjetru. A on je svako veče provodio s Poslasticom.

U početku njegovi prijatelji nisu zamjećivali njegovu odsutnost, jer pravo je svakoga da se tu i tamo provodi. No kako su protjecali tjedni i kako je Dannny bivao sve bljeđi i tromiji od burnoga noćnog života, prijatelji dođoše do zaključka da zahvalnost Poslastice za usisivač ne ide u korist Dannyjeva tjelesnog zdravlja. Bili su ljubomorni na dogodovštinu koja je tako dugo zaokupljala njegovu pažnju.

Pilon, Pablo i Jesus Maria pokušaše sve jedan po jedan uljesti u Dannyjevo ljubavno gnijezdo, dok je on bio odsutan; ali Poslastica, premda podložna laskama, ostade vjerna čovjeku koji je njezin položaj uzdignuo na tako zavidnu razinu. Pokušala je sačuvati njihovo prijateljstvo za potrebe budućnosti, jer je znala da je sreća kolebljiva; ali je odvažno odbila da s Dannyjevim prijateljima podijeli ono što je zasada pripadalo samo Dannyju.

Stoga prijatelji, nemajući kud, sačiniše odred, posvećen uništenju Poslastice.

Možda se Danny, duboko u duši, počeo umarati od Poslastičine slatkoće, i od dužnosti pohađanja koje mu je nametala. Ako se tako nešto začelo u njemu, on to nije htio priznati.

Jednog popodneva oko tri sata, Pilon, Pablo i Jesus Maria, koje je rastreseno slijedio Veliki Joe Portagee, pobjedonosno uhrupiše u kuću

pošto su im tri četvrtine dana prošle u gorljivu naporu. za takav pothvat htjelo se krajnjeg zalaganja - htjelo se britke Pilonove misaonosti u svoj njezinoj širini, htjelo se umjetničke dovitljivosti Pablove i plemenštine i čovjekoljublja Jesusa Marije Corcorana. Veliki Joe nije ništa pridonio.

I sada, na povratku iz lova poput četiri psa goniča, osjećali su se to sretniji što je pobjeda bila teža. A u Montereyu, jedan je jadni zbunjeni Talijan malomalo spoznao da su ga prevarili.

Pilon je nosio bocu od galona, zavijenu u bršljan.

Radosno ukoračaše u Dannyjevu kuću i staviše bocu na stol.

Probuđen iz duboka sna, Danny se blago nasmiješi, usta i donese staklenke za voće. Napuni ih vinom. Njegova se četiri prijatelja sručiše u naslonjače, jer su proživjeli naporan dan.

Spokojno su pili do kasna popodneva, do trenutka tog čudesnog međudoba. Tada nema čovjeka u Torrtilla Flatu koji neće zastati i razmotriti događaje dana što upravo prolazi, i koji usto neće malo mućnuti glavom nad mogućnostima nadolazeće večeri. Ima mnogo stvari o kojima se može raspravljati tokom poslijepodneva.

- Cornelia Ruiz je jutros našla novog čovjeka objavi Pilon. - Čelav je. Zove se Kilpatrick. Cornelia kaže da onaj prethodni nije tri noći za redom dolazio kući. Ona to ne podnosi.

- Cornelia je odviše prevrtljiva - reče Danny. Samodopadno je mislio o svom sigurnom udomljenju, sagrađenom na stijeni od usisivača prašine.

- Cornelijin otac bio je još gori - dobaci Pablo. je vazda lagao. Jednom je od mene posudio dolar. Govorio sam o tome s Cornelijom, ali ona ništa poduzima.

- Dvoje iste krvi. Kad znaš pasminu, znaš i psa - kreposno je krasno slovio Pilon.

Danny ponovno nalije vina u staklenke, ispraznivši bocu. Pogleda je sa žalošću.

Jesus Maria, taj ljubitelj ljudi, govoraše mimo:

- Vidio sam Susie Francisco, Pilon. Ona kaže da je onaj tvoj način urodio plodom. Tri puta se vozila s Charlijem na motorkotaču. Prva dva puta dala mu je ljubavni napitak od kojega je povraćao. Ona misli da taj napitak ne valja. Ali sada ti Susie poručuje da možeš doći po kolače kad god hoćeš.

- Što je bilo u tom napitku? - zanimao se Pablo.

Pilon postade tajnovit.

- Ne mogu vam sve reći. Ali rekao bih da je Charlieju naškodio sastojak koji se dobiva od hrastove kore.

Galon vina odviše je brzo nestao. Svaki od šestorice prijatelja postade svjestan bolne želje za vinom. Pilon pogleda svoje prijatelje ispod spuštenih vjeđa, ;a oni mu uzvratiše pogled. Zavjera bijaše spremna.

Pilon se nakašlja.

- Što uradi ti, Danny, da ti se smije cijeli grad? Danny je izgledao zabrinut.

- Što misliš time?

Pilon se nasmijulji.

- Priča se da si nekoj dami kupio mašinu za prašinu, a ta mašina da ne može raditi dok se u kuću ne uvede struja. Oni vodovi stoje mnogo para. Nekim ljudima se takav dar čini veoma smiješnim. Dannyjeva nelagoda je rasla

- Njoj se sviđa mašina za prašinu - reče braneći se.

- Zašto joj se ne bi sviđala? - složi se Pilon. - Ona je nekim ljudima pričala da si obećao da ćeš joj uvesti vodove u kuću, kako bi maši na mogla raditi.

Danny se još više uznemiri. - To je rekla?

- Tako sam čuo.

- Ne, neću - viknu Danny.

- Da sam to ne smatram smiješnim, naljutio bih se na one što se šegače s mojim prijateljem - opazi Pilon.

- A što ćeš učiniti kad ona zaište te vodove? - upita Jesus Maria.

- Reći ću joj: ne - odvrati Danny.

Pilon se nasrnije.

- Volio bih tome prisustvovati. Nije tako jednostavno odbiti dotičnu damu.

Danny osjeti da se prijatelji okreću protiv njega.

- Pa što da radim? - bespomoćno upita.

Uozbiljen, Pilon razmotri stvar, naoružan svojim smislom za stvarnost.

- Kad ta dama ne bi posjedovala mašinu za prašinu, onda ne bi tražila ni vodove - reče.

Prijatelji kimnuše u slozi.

- Stoga - nastavi Pilon - treba ukloniti mašinu za prašinu.

- Oh, ona mi ne bi dala da je uzmem - prosvjedovao je Danny.

- Onda ćemo ti mi pomoći - reče Pilon. - Ja ću uzeti stroj, a ti možeš dami ponijeti malo vina na dar. Ona čak neće ni znati kako je nestala mašina za praašinu.

- Vidjeli bi te susjedi.

- Oh, ne bi - kaza Pilon. - Ti ostaj ovdje, Danny. Ja odoh po mašinu.

Danny uzdahne s olakšanjem, jer su njegovi dobri prijatelji počeli brinuti njegovu brigu.

Malo je bilo stvari koje su se događale u Tortilla Flatu o kojima Pilon nije znao. Njegov je um pravio male, jasne zabilješke o svemu što su mu oči vidjele, ili uši čule. Znao je da Poslastica odlazi u dućan svakoga popodneva u pola pet. Oslonio se na tu gotovo nepromjenjivu navadu da bi ostvario svoj naum.

- Bolje je da ti ništa o tome ne znaš - reče on Dannyju.

U dvorištu je Pilon spremio jutenu vreću. Nožem odreže podugačku granu s ružina žbuna, i turi je u vreću.

Poslastice nije bilo kod kuće, kao što se i nadao.

- To je zapravo Dannyjeva mašina - reče sam sebi.

Ući u kuću, strpati usisivač u vreću i umjetnički utaknuti ružinu granu u otvor vreće, bijaše posao od jednog hipa.

Kad je izlazio iz dvorišta, susretne Poslasticu.

Pilon učtivo skine šešir.

- Unišao sam da malo prikratim vrijeme - reče.

- Hoćeš li sada malo svratiti, Pilon?

- Ne. Imam posla dolje u Montereyu. Već je kasno.

- Kamo ćeš s tim ružinim grmom?

- Kupuje ga neki čovjek iz Montereya. Vrlo lijep grm. Gledaj kako je bujan.

- Svrati drugi put, Pilon.

Nije čuo nikakvu srditu vrisku dok se spokojno spuštao niz ulicu. „Možda joj za neko vrijeme neće nedostajati", mislio je.

Pola je problema bilo riješeno, ali pola je tek trebalo riješiti. „Što će Dannyju ta mašina za prašinu?" pitao se Pilon. „Ako je bude imao, Poslastica će to doznati. Da li da je bacim? Nipošto jer je vrijedna.

Valja dakle da je se otarasim, a da pritom ne odbacim njezinu vrijednost, već da je iskoristim.

Sad je i ostatak problema bio riješen. Pilon usmjeri nizbrdo prema Torellijevoj kući.

Bio je to velik i sjajan usisivač prašine. Kad se Pilon ponovno uspeo na brijeg, nosio je u svakoj ruci po bocu od galona.

Kad je ušao u Dannyjevu kuću, prijatelji ga dočekaše šutnjom. On stavi jednu bocu na stol, a drugu na pod.

- Donio sam ti poklon za damu - reče Dannyju. - A ovdje je i malo vina za nas.

Oni sretno prionuše, jer je žeđ žarila u njima poput vatre. Kad se prva boca poprilično ispraznila Pilon prinese svoju čašu k svjetlosti svijeće i pogleda kroz nju.

- Nije važno što se događa - reče on. - Ali na osnovu svega što se događa može se izvući pouka. Ovim smo naučili da poklon, naročito poklon za damu, ne smije sadržavati takve osobine koje zahtijevaju daljnji poklon. Također smo naučili da je grešno poklanjati darove prevelike vrijednosti, jer oni mogu pobuditi pohlepu i zavist.

Stigoše do dna prve boce. Zirnuše put Dannyja da proniknu što on o tome misli. on je bio veoma šutljiv, ali uto opazi da njegovi prijatelji čekaju na njegovu riječ.

- Ta je dama bila živahna - razborito će on. - Ta je dama bila suosjećajna. Ali do đavola! - kresnu on. - Ja sam svega toga sit! - On krenu prema drugoj boci i otčepi je.

Nisu ispraznili nego polovicu druge boce, niti su otpjevali više od dvije pjesme, kad upade mladi Johnny Bacač.

- Bio sam kod Torellija - reče Johnny. - Oh, onaj Torelli je lud! Eno ga gdje urla i udara pesnicama po stolu!

Prijatelji podigoše pogled s blagim zanimanjem.

- Nešto se dogodilo. Po svoj prilici nešto što je Torelli i zaslužio.

- Često je svojim dobrim mušterijama odbijao čašicu vina.

- Onda, što se zbilo s Torellijem?

Johnny Bacač prihvati staklenku s vinom.

- Torelli kaže da je kupio mašinu za prašinu od Pilona, a kad ju je ukopčao u struju, nije radila. Zavirio je u nju i vidio da nema motor. Kaže da će ubiti Pilona.

Pilon je izgledao zgranut.

- Nisam znao da je mašina imala taj nedostatak - reče - Ali, nisam li rekao da je Torelli zaslužio ono što mu se dogodilo? Mašina je bila vrijedna tri do četiri. galona vina, ali taj škrtac nije htio dati više od dva.

Danny je još uvijek ćutio žar zahvalnosti prema Pilonu. Mljacnu usnama kušajući vino.

- Ove Torellijeve spirine postaju sve bljutavije - reče on. - I kad su najbolje, podsjećaju na pomije koje ni svinja neće taknuti, a nedavno je došlo do toga da ih ni Charlie Marsh nije htio piti.

Svi tada osjetiše da su se malo osvetili Torelliju.

- Ja mislim - reče Danny - da ćemo odsada kupovati vino na nekom drugom mjestu, ukoliko Torelli ne bude pazio.

KAKO SU PRIJATELJI UTJEŠILI KAPLARA I ZA NAKNADU NAUČILI ŠTO JE TO OČINSKA ETIKA

Jesus Maria Corcoran bio je otvorena staza za čovjekoljubiva djela. Nastojao je olakšati patnju; ublažiti tugu; podijeliti sreću. Ni tvrd ni odbojan ne bijaše Jesus Maria Corcoran. Njegovo srce slobodno se davalo svakome tko ga je želio uzeti. Sposobnost njegova i um stajahu pak na raspolaganju svakome tko je posjedovao manje sposobnosti i uma od Jesusa Marije.

On je bio taj koji je sedam kilometara nosio Josea de la Nariza. kad je Jose slomio nogu. Kad je gospođi Palochico nestala koza ljubimica, dobra koza koja je davala mlijeka i sira, Jesus Maria je bio taj koji je pošao kozinim tragom do Velikog Joea Portageeja. da bi spriječio umorstvo i prisilio Velikog Joea da vrati kozu. Jesus Maria bijaše taj koji je jednom izvukao Charlija Marsha iz jarka. gdje je ležao u vlastitu izmetu, djelo koje je zahtijevalo ne samo toplo srce. već i snažan želudac.

Njegovoj sposobnosti da čini dobra djela valja pridružiti i dar pronalaženja prilika koje su vapile za dobročinstvima.

Tako je bio na glasu da je Pilon jednom rekao:

- Da se taj Jesus Maria zaredio. velim vam da bi Monterey dobio novog kalendarskog sveca.

Iz nekog dubokog tobolca svoje duše Jesus Maria je izvlačio dobrotu koja bi se sama obnavljala svojim iscrpljenjem.

Bijaše navada Jesusa Marije da svakodnevno posjećuje poštanski ured, u prvom redu stoga što je tamo mogao susresti mnogo poznata svijeta, a potom i stoga što je s tog prometnog ugla mogao promatrati noge tolikih djevojaka. Ne smije se misliti da ga je ovo posljednje zanimalo zbog puke putenosti. Jer jednako bi se mogao optužiti čovjek koji posjećuje umjetničke galerije i koncerte. Jesus Maria je volio gledati djevojačke noge.

Jednoga dana, kad je visio kod poštanskog ureda već puna dva sata a s veoma malim uspjehom, postade svjedokom žalosna prizora. Pločnikom je dolazio redar vodeći sobom mlada dječaka od šesnaestak godina, koji je nosio djetešce. zavijeno u okrajak siva pokrivača.

Redar je govorio:

- Baš me briga što te ne razumijem. Ne možeš cijeli dan sjediti u odvodnom jarku. Mi ćemo već istražiti tko si.

A dječak će na španjolskom, u čudnovatim sklonidbama:

- Ali, senor, ja ne činim nikakvo zlo. Zašto me vodite?

Redar spazi Jesusa Marija.

- Hej, paisano - zovnu ga. - Što kaže ovaj cholo?

Jesus Maria im pristupi i oslovi dječaka:

- Mogu li ti pomoći?

Iz dječaka provali poput nabujale rijeke.

- Došao sam ovamo da tražim posao. Neki Meksikanci su rekli da bi se ovdje mogao naći posao, ali posla nema nigdje. Sjedio sam i odmarao se. kad je išao redar i odveo me.

Jesus Maria kimnu i obrati se redaru.

- Je li ovaj dečko počinio kakav prekršaj?

- Ne, ali je sjedio u jarku u ulici Alvarado. gotovo tri sata

- On je moj prijatelj - reče Jesus Maria. - Ja ću se nj pobrinuti.

- Dobro. onda, drži ga podalje od jarka

Jesus Maria i njegov novi prijatelj krenuše uz brijeg.

- Idemo do kuće gdje stanujem. Tamo ćeš dobiti nešto za jelo. Čije je to dijete?

- To je moje dijete - reče dječak - Ja sam caporal, a ovo je moje dijete. Sada je bolesno; ali kad odraste, bit će general.

- Od čega boluje, senor caporal?

- Ne znam. Naprosto je bolestan. - Otkrije djetetovo lice koje je uistinu izgledalo veoma loše.

Sućut nabuja u Jesusu Mariji.

- Kuća u kojoj živim pripada mom prijatelju Dannyju, a on je dobar čovjek, senor caporal. To je čovjek kojemu se vrijedi obratiti kad te stisne. Gledaj, poći ćemo k njemu i on će nam pružiti utočište. Moja prijateljica gospođa Palochico ima kozu. Posudit ćemo malo mlijeka za dijete.

Kaplarovo lice po prvi put rasvijetli smiješak olakšanja.

- Dobro je imati prijatelje - reče on. - U Torreonu imam mnogo prijatelja koji bi i prosjačili za mene, ako bi trebalo. - Stade se malo kokotiti pred Jesuusom Marijom. - Ja imam bogatih prijatelja, ali oni naravno ne znaju u kakvoj sam nevolji.

Pilon otvori vrata Dannyjeva dvorišta i oni zajedno uniđoše. Danny,

Pablo i Veliki Joe sjedili su u dnevnoj sobi, čekajući da se zbude dnevno čudo pojavljenja hrane. Jesus Maria gurnu dječaka u sobu.

- Ovo je mladi vojnik, caporal - razjasni on. - on ima dijete uza se, a to dijete je bolesno.

Prijatelji hitro poustajaše. Kaplar skloni sivi pokrivač s djetinjeg lica

- U redu, on je bolestan - reče Danny. - Možda bi trebalo dovesti liječnika.

Ali vojnik odmahne glavom.

- Nikakvih liječnika. Ja ne volim liječnike. Ovo dijete ne plače i neće da jede. Kad se odmori, možda će se oporaviti.

U taj čas uđe Pilon i promotri dijete.

- To dijete je bolesno - reče.

Pilon smjesta poduzme potrebne korake. Jesusa Maria posla kući gospođe Palochico da posudi kozjeg mlijeka; Velikom Joeu i Pablu naredi da negdje . pronađu sandučić za jabuke i da ga oblože suhom travom i ovčjim krmom. Danny ponudi došljacima svoj krevet, međutim oni ga odbiše. Kaplar je stajao u dnevnoj sobi blago se smiješeći ovim dobrim ljudima Naposljetku je dijete ležalo u svom sandučiću, ali oči mu bijahu klonule i ono odbi mlijeko.

Uđe Gusar, noseći torbu punu skuša. Prijatelji skuhaše ribe i najedoše se. Dijete nije htjelo okusiti čak ni skuše. Svaki čas je netko od prijatelja skoknuo da ga prigleda. Kad povečeraše, posjedaše oko peći i spremiše se za mirnu večer.

Kaplar je bio mučaljiv, ne govoreći o sebi ni bijele.

Prijatelje je to malko povrijedilo, ali su znali da će un se s vremenom povjeriti. Pilon, kojemu su tajne drugih nalikovale na zlato pohranjeno u rudnicima, krene s nekoliko pokusnih bušenja u kaplarovu šutljivost.

- Ne viđamo baš često mladog vojnika s djetetom, - pripomenu on tanano.

Kaplar se, ponosan, nasmiješi.

Pablo doda:

- Ovo dijete je vjerojatno niknulo u vrtu ljubavi. A to je najbolja vrst djece, jer se u njima kriju samo najbolje osobine.

- I mi smo bili vojnici - reče Danny. - Kad umremo, vozit će nas na topovskim kolima, a počasni od• red pucat će nad nama

Čekali su da vide hoće li se kaplar popraviti u prilici koju su mu

pružili. Kaplar kao da je to shvatio.

- Bili ste dobri prema meni - reče. - Bili ste tako dobri i plemeniti kao što bi bili moji prijatelji u Torrreonu. Ovo je moje dijete, dijete moje žene.

- A gdje ti je žena? - upita Pilon.

Kaplarov smiješak usahnu.

- Ona je u Meksiku - reče. Tad opet živnu. - Jednom sam susreo čovjeka koji mi je kazao čudnovatu stvar. Kazao je da od djece možemo učiniti što god hoćemo. Rekao je: „Samo ponavljaj djetetu što bi htio da ono radi, a kad odraste, ono će to i raditi.“ Stalno i stalno ja govorim ovom djetetu: ti ćeš biti general. Mislite li da će tako i biti?

Prijatelji uljudno kimnuše.

- Može biti - kaza Pilon. - Još nisam o tome čuo.

- Dvadeset puta dnevno, ja mu govorim: „Manuel, ti ćeš biti general. Imat ćeš velike epolete i ešarpu. Tvoj mač će biti od zlata. Jahat ćeš palamino konja. Kakav te život čeka, Manuel!“ Ljudi kažu da će sigurno postati general, nastavim li mu tako govoriti.

Danny ustade i pođe do sandučića za jabuke.

- Ti ćeš biti general- reče djetetu. - Kad odrasteš, ti ćeš biti slavan general.

Ostali se načetiše oko sandučića da vide hoće li izreka djelovati.

Gusar prošapće:

- Ti ćeš biti general. - I upita se da li isti postupak vrijedi i za pse.

- Ovo dijete je bolesno - reče Danny. - Moramo ga držati u toplom.

Zavališe se opet u naslonjače.

- Ti reče da ti je žena u Meksiku - zapovrne Pilon. Kaplar nabra čelo, na trenutak se zamisli, a tada se blistavo nasmiješi.

- Reći ću vam. Nije to stvar koja bi se smjela kazati strancima, ali vi ste moji prijatelji. Bio sam vojnik u Chihuahui, bio sam marljiv i uredan, podmazivao sam pušku i tako sam postao caporal. I tada sam se oženio lijepom djevojkom. Ne kažem da se ona nije udala za mene zbog traka koje sam nosio na uniformi. Ali bila je vrlo lijepa i mlada. Oči su joj bile bistre, zubi bijeli a kosa duga i sjajna. I tako se ubrzo rodilo ovo dijete.

- To je dobro - reče Danny. - Volio bih biti na tvom mjestu. Što ima bolje od djeteta?

- Da - reče kaplar - bio sam veseo. Odnijeli smo ga na krštenje, ja

sam stavio ešarpu, premda to vojna knjiga ne spominje. A kad smo izašli iz crkve, capitan s epoletama, s ešarpom i sa srebrnim mačem ugledao je moju ženu. Ubrzo me je žena ostavila. Tad ,sam otišao capitanu i rekao mu: „Vrati mi moju ženu.“ A on je rekao: „Ti ne cijeniš svoj život kad tako govoriš sa svojim pretpostavljenim.“

Kaplar raširi ruke i podiže ramena pokretom bolne bespomoćnosti.

- Oh, taj kradljivac! - kriknu Jesus Maria

- Ti si pozvao svoje prijatelje. Ti si ubio onog capitana - nagađao je Pablo.

Kaplar se nađe u neprilici.

- Ne. Nije se moglo ništa učiniti. Prve noći netko je pucao u mene kroz prozor. Drugoga dana, pogreškom je opalio poljski top tako blizu mene, da me oborio vjetar. I tako sam otišao odande i ponio sa sobom dijete.

Na licima prijatelja ukaza se divlji bijes, a oči im postadoše kao oči opasnih zvijeri. Gusar riknu u svom kutu, a psi zarežaše.

- Trebali smo se naći tamo - grmnu Pilon. - Tada bismo skuhali tom capitanu takvu poparu da bi požalio što se rodio. Mog djeda zlostavljao je neki svećenik; a djed ga je gola golcata svezao za motku u oboru, i pripustio k njemu malo tele. Oh, tako se to radi.

- Ja sam bio samo caporal - reče dječak. - Morao sam pobjeći.

Suze srama navriješe mu na oči.

- Što da učini caporal kad je capitan protiv njega? Zato sam pobjegao s djetetom Manuelom. U Fresnu sam susreo onog mudrog čovjeka koji mi je kazao da od Manuela mogu učiniti sve što želim. Svakoga dana ja dvadeset puta govorim djetetu: „Ti ćeš biti general. Imat ćeš epolete i zlatni mač“.

Ovo je bila drama prema kojoj su podvizi Corneelije Ruiz izgledali nezanimljivi i isprazni. Ovo je bila dogodovština koja je zahtijevala zahvat prijatelja. Ali pozornica zbivanja bila je tako daleko, da se svaki pothvat činio neizvodiv. S divljenjem su gledali kaplara. Tako mlad a već je doživio takvu burnu pustolovinu!

- Želio bih - opako kaza Danny - da smo sada u Torreonu. Pilon bi smislio plan. Baš je nezgodno što ne možemo onamo.

Veliki Joe Portagee ostao je budan, što bijaše nemalo priznanje općinjujućoj kaplarovoj priči. on pođe do sandučića i nadviri se nada nj.

- Ti ćeš biti general - potvrdi on. I tada: - Gledajte, ovo dijete se nekako čudno miče.

Prijatelji se zbiše oko sandučića. Grč je već bio počeo. Male su se nožice ritale a potom se skvrčiše. Ruke su bespomoćno grabile, a tada se dijete zakoprcalo i stalo podrhtavati.

- Liječnika - vrisnu Danny. - Moramo dovesti liiječnika.

Ali i on i svi ostali su znali da nema pomoći. Smrt koja nastupa nosi plašt što ga svatko prepoznaje. Dok su ga motrili, dijete se ukočilo i borba je prestala. Usta se klonulo opustiše i mališan izdahnu. Samilosno, Danny prekrije sandučić okrajkom pokrivača. Kaplar je stajao vrlo uspravan i zagledan preda se, a bio je tako pogođen da nije umio ni govoriti ni misliti.

Jesus Maria položi mu ruku na rame i povede ga do naslonjača

- Ti si tako mlad - reče mu. - Ti ćeš imati još mnogo djece.

Kaplar protuži. - Evo, sad je mrtvo. I nikada neće postati general s ešarpom i mačem.

U očima njegovih prijatelja pojaviše se suze. U kutu sobe svi su psi žalostivo cviljeli. Gusar je zario svoju veliku glavu u krzno Senora Aleca Thompsona.

Mekim, gotovo molitvenim glasom reče Pilon:

- Sad ti sam moraš ubiti onog capitana. Poštujemo te zbog plemenitog osvetničkog nauma; ali to je prošlo, i ti moraš nešto poduzeti za vlastitu osvetu, a mi ćemo ti pomoći, ako budemo mogli.

Kaplar upravi na njega obešćutjeli pogled.

- Osveta? - upita - Ubiti capitana? Što time misliš?

- Pa bilo je jasno da si tako bio naumio - reče Pilon. - To dijete bi odraslo; postalo bi general; i s vremenom bi našlo onog capitana i polako bi ga ubijalo. To je bio odličan plan. Dugo čekanje i tada udarac. Mi, tvoji prijatelji, poštujemo te zbog toga.

Kaplar je zbunjeno gledao u Pilona

- Što to znači? - zapita on. - Mene se ništa ne tiče onaj capitan. on je capitan.

Prijatelji listom posjedaše.

Pilon uzviknu: - Čemu tada plan da od djeteta napraviš generala? Čemu to?

Tada se kaplar malo smeo.

- Dužnost je oca da nastoji oko dobra svog djeteta. Htio sam da

Manuel ima mnogo više dobrih stvari nego što sam ih sam imao.

- Je li to sve? - povika Danny.

- No - reče kaplar - moja žena je bila tako ljupka, a osim toga, ona nije bila nikakva puta. Bila je dobra tena, i onaj ju je capitan preoteo. On je imao male epolete i malu ešarpu, a njegov je mač bio samo srebren. Razmislite - reče kaplar i raširi ruke - kad je capitan s malim epoletama i malom ešarpom mogao zadobiti moju ženu, što bi sve mogao zadobiti general s velikom ešarpom i zlatnim mačem!

Zavlada duga šutnja za vrijeme koje su Danny, Piilon, Pablo, Jesus Maria, Gusar i Veliki Joe Portagee prokuhavali ovu misao. A kad je misao bila prokuhana, svi počekaše da Danny prvi prozbori.

- Treba požaliti - konačno progovori Danny - što tako malo roditelja ima na srcu dobrobit svoje djece. Sad žalimo više no ikad što je dijete umrlo, jer bi uz ovakova oca imalo zaista sretan život.

Svi prijatelji svečano kimnuše.

- Što namjeravaš sada? - upita Jesus Maria, otkrivač kaplara.

- Vratit ću se u Meksiko - odgovori kaplar. - U svom srcu ja sam još uvijek vojnik. Pa ako budem valjano podmazivao pušku može se dogoditi da i sam jednoga dana postanem. oficir. Tko zna?

Šestorica prijatelja pogledaše ga s divljenjem. Bili su ponosni što su upoznali takva čovjeka.

KAKO JE, POD NAJNEPOVOLJNIJIM OKOLNOSTIMA, LJUBAV POHODILA VELIKOG JOEA PORTAGEEJA

Za Velikog Joea Portageeja, osjećati ljubav značilo poduzimati nešto oko nje. A ovo je povijest jedne od njegovih ljubavnih dogodovština.

U• Montereyu je kišilo; s visokih borova kapalo je čitav dan. Paisani iz Tortilla Flata nisu izlazili iz kuća, a iz svakog dimnjaka izvijao se plavi stup dima od borovine, tako da se uzduh disao čist, svjež i mirisav.

U pola pet poslije podne kiša je prestala na nekoliko trenutaka, a Veliki Joe Portagee, koji je cijeli dan proveo ispod čamca na obali, izađe odande i uputi se brežuljkom prema Dannyjevoj kući. Bio je promrzao i gladan.

Kad je stigao do ruba Tortilla Flata, prolomi se nebo i kiša ponovno udari. U trenutku je Veliki Joe bio promočen. On pojuri u najbližu kuću da se skloni od pljuska, a u toj je kući stanovala Tia Ignacia.

Dami je bilo oko četrdeset i pet, a bila je dugogodišnja udovica i donekle snalažljiva osoba. Najčešće je bila mučaljiva i opora, jer je u njenim žilama teklo više indijanske krvi no što se u Tortilla Flatu smatra pristojnim.

Kad je ušao Veliki Joe, ona je upravo otvorila bocu od galona da popije čašicu crna vina radi svog želuca. Njezin pokušaj da gurne bocu ispod stolice ostade bez uspjeha. Na ulaznim vratima stajao je Veliki Joe a s njega se cijedila voda.

- Uđi i osuši se - reče Tia Ignacia. Veliki Joe, držeći bocu na oku kao što prepeličar pazi na plijen,

ukorači u sobu. Tia Ignacia potaknu vatru u neproopusnoj peći.

- Bi li volio čašu vina?

- Bih - reče Veliki Joe. Prije no što je ispio prvu čašu, pogledom se još jednom prikovao na bocu. Iskapio je tri čaše prije no što je pristao da zucne i riječi, i prije no što mu je vučja narav izvirila iz očiju.

Tia Ignacia pomirila se s time da će izgubiti netom kupljenu bocu vina Jedini način da i za sebe osigura malo vina, bio je da pije s njim. Tek kad mu se u ruci nađe četvrta čaša, Veliki Joe se opusti i poče

uživati.

- To nije Torellijevo vino - reče.

- Ne, ja ga nabavljam od jedne talijanske dame koja je moja prijateljica. - Ona još jednom natoči.

Stiže predvečerje. Tia Ignacia užga petrolejku i stavi nešto drva na vatru. Ako je vinu suđeno da ga popijemo, hajde da ga popijemo, mislila je. Njene su oči počivale na gorostasnoj prilici Velikog Joea s kritičkim odobravanjem. Malo topline razlije joj se u grudima

- Ti si radio na kiši, jadni čovječe - reče ona. - Hajde, skini kaput da se osuši.

Veliki Joe je rijetko kada lagao. Njegov mozak nije umio raditi dovoljno brzo.

- Bio sam na obali, zaspao sam ispod čamca - reče.

- Ali sav si mokar, jadni momče. - Promatrala ga je očekujući neki uzvrat na svoju ljubaznost, ali na licu Velikog Joea nije se pokazalo ništa osim zahvalnosti što nije na kiši i što pijucka vino. Pruži čašu da mu Tia opet natoči. Pošto nije cijeli dan ništa okusio, vino ga je brzo obuzimalo.

Tia Ignacia obnovi svoj napor.

- Nije dobro sjediti u mokroj odjeći. Prehladit ćeš se. Dođi, pomoći ću ti da skine š kaput.

Veliki Joe se udobno zavalio na stolicu.

- Meni je posve dobro - tvrdoglavo reče.

Tia Ignacia nalije sebi još jednu čašu. Vatra se šumno glasala, nasuprot umirujućem bubnjanju kišnih kapi po krovu.

Veliki Joe ne učini ni ciglog pokreta da bude prijateljskiji, udvorniji, ili da barem uvaži prisustvo svoje gostoprimke. Pio je vino u velikim gutljajima. Glupavo se smiješio peći. Pomalo se ljuljao na stolici.

Tiji Ignaciji uzburka se srdžba i očaj.

„Ta svinja“, mislila je ona, „ta velika i prljava životinja. Bilo bi mi bolje da sam pod krov sklonila govedo. Drugi čovjek rekao bi barem neku riječcu prijateljstva“.

Veliki Joe ispruži čašu da mu se opet napuni.

Sad se Tia Ignacia junački potrudi.

- U ovakvoj noći dobro je naći se u maloj, toploj kući - reče ona - i dok kucka kiša po oknima i dok slatko grije peć, nailazi trenutak kad se ljudi osjećaju bliski jedno drugome. Ne osjećaš li se i ti blisko i

prijateljski?

- Naravno - reče Veliki Joe.

- Možda ti smeta svjetlo - stidljivo će ona. - Bi li htio da ugasim svjetiljku?

- Uopće mi ne smeta - reče Veliki Joe - ali ako ti je do štednje, samo naprijed, gasi je.

Ona duhne u tuljac svjetiljke i soba namah utone u tamu. Tad Tia dotapka do svoje stolice, čekajući da se probudi njegova muškost. Mogla je čuti tiho ljuljanje njegove stolice. Kroz pukotine na peći prodiralo je nešto svjetla, i padalo po sjajnim bridovima pokućstva. Soba je malone sijala od topline. Tia da primijeti da se stolica prestala ljuljati i spremi se da odbije njegov napad. Ništa se ne zbude.

- Kad pomisliš - zamrmori ona - da si se sada mogao zadesiti vani na oluji, da cvokoćeš u nečijoj suši ili da ležiš na mokrom pijesku ispod čamca. Ali ne, ti sjediš na dobroj stolici, piješ dobro vino u društvu dame koja je tvoja prijateljica

Nije bilo odgovora od Velikog Joea. Nije ga mogla ni vidjeti ni čuti. Tia Ignacia istrusi svoju čašu. I više nije libila.

- Moja prijateljica Cornelia Ruiz reče mi da su neki od njezinih najboljih prijatelja ušli k njoj po studeni i kiši. Ona im je pružila utočište, i oni su postali njezini dobri, dobri prijatelji.

Iz smjera gdje je sjedio Veliki Joe, začuje se zvuk sitnog krhanja. Znala je da je ispustio čašu. Ali poslije tog zvuka ne uslijedi nikakav pokret.

„Možda je bolestan," pomisli. „Možda se onesvijestio."

Ona poskoči, zažga žigicu i prinese je stijenju svjetiljke. I tada se okrenu svom gostu.

Veliki Joe je spavao kao top. Noge je izduljio preda se. Glava mu se ovjesila unatrag, a usta mu bijahu širom razvaljena. I kad je ona, zabezeknuta i pogođena, pogledala k njemu, iz njegovih usta dopre strahotno i čegrtavo hrkanje. Veliki Joe naprosto nije mogao podnijeti toplinu i udobnost, a da ne zaspi.

Trajalo je čas prije no što je Tia Ignacia poredala sve svoje nagrnule emocije u bojni red. U njoj je teklo dobrano mnogo indijanske krvi. Nije kriknula. Ne, dršćući od gnjeva, pošla je do košare za drva, izabrala prikladnu batinu, vagnula je, odbacila i uzela drugu. A tada se polagano okrenula k Velikom Joeu Portageeju. Prvi udarac zahvati ga

po ramenu i zbaci sa stolice.

- Svinjo! - zagraktala je Tia Ignacia - Veliki, odvratni balegaru! Napolje u blato s tobom!

Joe se otkotrlja na pod. Naredni udarac ostavi blatan znak na stražnjoj strani njegovih hlača. Sad se Veliki Joe ubrzano budio.

- Hm? - zatrabunja on. - Što je? Što to radiš?

- Pokazat ću ti što radim - vrištala je. Rastvori vrata i pojuri natrag k njemu. Veliki Joe zatetura pod batinama Štapina je nabijala po njegovim leđima, ramenima i glavi. On poteče kroz vrata zaštićujući glavu rukama.

- Nemoj - zaklinjao ju je. - Nemoj više. U čemu je stvar?

Bjesomučnica gaje slijedila poput stršljena niz vrtnu stazu i na blatnu ulicu. Njezin je gnjev bio razoran. Jurila je za njim ulicom, stalno ga batinjajući.

- Hej - viknu on. - Nemoj više.

On je čvrsto zgrabi i držaše je, dok se ona jarosno borila da se oslobodi i da nastavi s mlatnjavom.

- Oh, velika, gadna svinjo! - urlikala je. - Oh, govedo!

On je nije smio ispustiti jer bi ga i dalje tukla, stoga ju je čvrsto držao; i dok je tako stajao, pohodi ga ljubav. Ljubav je propjevala u njegovoj glavi; zaurlikala je kroz njegovo tijelo poput velikog povodnja; potresla ga je kao što tropska oluja potresa vrhove palmi. Snažno ju je stiskao sve dok njezin gnjev nije jenjao.

Noću, u Montereyu, ulicama patroliraju redari na motorkotačima, pazeći da dobri ljudi ne dopadnu zla. Večeras je bio u službi Jake Lake, njegova se kabanica sjala mutno, poput bazalta. Bio je nesretan i nelagodno se osjećao. Na popločanim ulicama nije bilo tako loše, ali pravac kretanja vodio je dijelom i kroz muljave uličke Tortilla Flata, gdje je zlobno štrcalo žuto blato. Njegovo malo svjetlo bljeskalo je uokolo. Motor je s naporom kašljao.

Odjednom Jake Lake uzviknu u čudu i zaustavi motor.

- Grom i pakao! Koga vraga radite?

Veliki Joe izokrenu vrat.

- Oh, to si ti, Jake? Slušaj, Jake, ako i namjeravaš da nas odvedeš u ćuzu, zar ne možeš malo pričekati?

Redar zaokrene s motorom.

- Uklonite se s ulice - reče on. - Netko će naići i pregaziti vas.

Njegov motor zagrmi u blatu, a trak njegovog malog čeonog svjetla iščeznu iza ugla. Kiša je blago sipila po drveću Tortilla Flata.

KAKO SU DANNYJEVI PRIJATELJI POMOGLI GUSARU DA ODRŽI ZAVJET, I KAKO SU KAO NAGRADU ZA ZASLUGU GUSAROVI PSI UGLEDALI SVETO PRIVIĐENJE

Svakoga popodneva Gusar je gurao prazna kolica uz brijeg do Dannyjeva dvorišta. Naslonio bi ih na ogradu i pokrio vrećom; tada je sjekiru ukapao u zemlju, jer, kao što svatko zna, čelik čvrsne u dodiru sa zemljom. Konačno bi unišao u kuću, otvarao torbu koja mu je o uzici visjela o vratu, vadio dnevni utržak od četvrt dolara i predavao ga Dannyju. Tada bi Danny, Gusar i ostali prijatelji koji bi se zadesili u kući, svečano odlazili u spavaonicu, gazeći po posteljini prostrtoj po podu. Dok su paisani gledali, Danny je posezao pod jastuk, vadio torbu od platna i stavljao u nju novi četvrtak. Taj se običaj nastavljao dugo vremena.

Torba s novcem postade simbolični stožer prijateljstva, točka povjerenja, oko koje se okretalo bratstvo. Bijahu ponosni s tog novca, ponosni da se nikad nisu o nj ogriješili. Na temelju čuvanja Gusarova novca podigoše zgradu samopoštovanja i nemale samodopadnosti. Dobra je to stvar, kad netko ima u vas povjerenja. Taj novac je u glavama prijatelja odavno prestao biti potrošiv. Istina, katkada su sanjarili koliko bi se vina njime moglo kupiti, ali ubrzo su odustajali od toga da ga smatraju zakonitim sredstvom plaćanja. Prikupljena hrpa bila je namijenjena kupovini zlatnog svijećnjaka a taj je moćni svijećnjak bio vlasništvo svetoga Franje Asiškog. Daleko je teži prijestup potkradati sveca, nego tu i tamo izigravati zakon.

Jedne večeri, onim brzim i nepogrešivim brzojavom koji nitko ne umije objasniti, stigoše vijesti da se obalni stražarski kuter nasukao na grebenju blizu Carmela Veliki Joe Portagee vrljao je negdje po svom poslu, ali Danny, Pablo, Pilon, Jesus Maria, Guusar i njegovi psi, veselo pohitaše preko grebenja; jer ako im se išta mililo, to im se mililo pobirati korisne predmete rasute po obali. To je za njih bila najuzbudljivija stvar na svijetu. Premda su stigli ponešto kasno, nadoknadili su izgubljeno vrijeme. Čitave su noći šalabazali po pijesku pa su nakupili priličnu količinu naplavina, konzervi s maslacem od dva kila, nekoliko kutija sardina, dvije navlake za koplje sidra, burence za

vodu iz čamca za spasavanje i mašinsku pušku. Kad je zazorilo, imali su već dobranu gomilu.

Jedan od gledalaca dade im golemu sumu od pet dolara za cijelu lovinu, jer nije dolazilo u obzir da se sve te teške stvari nose nekoliko kilometara uzbrdicom do Tortilla Flata.

Budući da nije nasjekao svoj dnevni svežanj suharja, Gusar primi četvrtak od Dannyja i stavi ga u torbu oko vrata. Tad krenuše umorni, ali puni toplog i sretnog očekivanja, strminom prema Montereyu. Bijaše popodne kad su stigli k Dannyjevoj kući. Gusar obredno otvori svoju torbu i preda Dannyju četvrtak. Čitav skup nahrupi u drugu sobu. Danny posegne pod jastuk - a ruka mu se vrati prazna. On zbaci jastuk, razbaca strunjaču, a tada se lagano okrete k prijateljima, dok su mu oči podivljale kao u tigra. Pogleda od lica do lica, a na svakom uoči nepatvoreni užas i gađenje.

- Dobro - reče on - dobro.

Gusar stade grcati. Danny mu stavi ruku oko ramena.

- Ne plači, mali prijatelju - promrmlja zloslutno. - Ti ćeš opet dobiti svoj novac.

Paisani šutke izađoše iz sobe. Danny uđe u vrt i nađe teški borov štap dugačak tri stope. Pokusno zamahne. Pablo krene u kuhinju i vrati se noseći starinski otvarač za konzerve s grdnom oštricom. Jesus Maria nađe za kućom slomljeni trnokop. Gusar ih je zbunjeno promatrao. Svi se vratiše u kuću i mimo posjedaše.

Gusar nacilja palcem niz brežuljak.

- On? - upita

Danny lagano kimne. Oči su mu bile zamagljene i mrtvačke. Podbradak mu bijaše isturen, a dok je sjedio u naslonjaču cijelo mu se tijelo lagano ljuljalo, kao u čegrtuše koja se sprema na udarac.

Gusar krene u vrt i iskopa sjekiru.

Dugo su vremena sjedili u kući. Nitko nije govorio ni riječi, ali je val hladnog gnjeva plavio sobu u naletima. Kuća je bila nalik pećini koja čeka da upaljena žica dogori do dinamita.

Popodne je jenjavalo; sunce kliznu iza brežuljka. Listom sve u Tortilla Flatu utiša se i ispuni očekivanjem.

Začuše korake po cesti i ruke im se stegnuše oko palica. Joe Portagee nesigurno stupi u trijem i pokroči na prednja vrata. U ruci je nosio vinsku bocu od galona. Oči su mu nemirno palucale od lica do

lica, ali prijatelji su mimo sjedili i nisu ga izravno gledali.

- Zdravo - reče Veliki Joe.

- Zdravo - reče Danny. On ustade i lijeno se istegnu. Nije gledao u Velikog Joea; nije krenuo prema njemu, već nekud zaobilazno, kao da će proći mimo njega. Kad mu se našao uz bok, udari ga brzinom razjarene zmije. Palica se slomi na zatiljku Velikog Joea, i Veliki Joe se skljoka, potpuno onesviješten.

Danny zamišljeno izvadi iz džepa uzicu od neuštavljene kože i sveže Portageejeve palce zajedno.

- Sad vode - naredi.

Pablo izlije kabao vode u lice Velikog Joea. On iskrene glavu, izduži vrat kao pile, a tada otvori oči i omamljeno pogleda u svoje prijatelje. Oni mu nisu upućivali ni riječi. Danny pažljivo odmjeri daljinu, kao igrač golfa koji se sprema udariti loptu. Njegova palica žestoko odalami Velikog Joea po ramenu: tada se prijatelji latiše posla na hladnokrvan i sustavan način. Jesus Maria preuze noge, Danny rame i prsa. Veliki Joe je zavijao i kotrljao se po podu. Mlatili su ga po cijelom tijelu, od vrata naniže. Svaki je udarac padao na nenačeto mjesto i ostavljao na njemu modricu. Urlici su zaglušno odjekivali. Gusar je bespomoćno stajao po strani, držeći svoju sjekiru.

Konačno, kad je čitav prednji dio postao jedinstvena masnica, Pablo kleknu kraj glave Velikog Joea s otvaračem za konzerve. Pilon svuče Portageejeve ciile i opet podiže palicu.

Veliki Joe dreknu od straha

- Zakopano je ispod prednjih vrata - zahripa. - za ljubav Isusovu, ne ubijajte me!

'Danny i Pilon odoše do prednjih vrata i za nekoliko minuta se vratiše, noseći platnenu torbu.

- Koliko si uzeo? - upita Danny. Njegov se glas uopće nije povisio .

- Samo četiri, tako mi časti. Samo sam uzeo četiri, a ja ću raditi i vratiti ih.

Danny se prignu, zgrabi ga za rame i prevrnu na lice. Tada se prijatelji latiše njegovih leđa s istom smrtonosnom točnošću. Krici su prelazili u ječanje, ali posao je prestao tek nakon što su Velikog Joea iskaišali do obamrlosti. Tad Pilon odere plavu košulju i pokazaše se kašasta, izmrcvarena leđa. Otvaračem za konzerve iskriža kožu tako vješto da je iz svake rezotine kapnulo tek pokoja kap krvi.

Pablo donese soli i pomože mu je utrljati u odrta leđa. Konačno Danny prebaci pokrivač preko obeznanjenog čovjeka.

- Mislim da će odsada biti pošten - primijeti Danny.

- Trebali bismo prebrojiti novac - napomenu Pilon. - Nismo ga dugo brojili.

Otvoriše bocu koju je donio Veliki Joe i nališe staklenke za voće, jer su se bili umorili od tolike mukotrpne rabote, a i čuvstva im se bijahu iscrpila.

Poslije toga su prebrojavali četvrtake, stavljajući ih na hrpice po deset, da bi ih uzrujano iznova prebrojavali.

- Gusaru - kriknu Danny - ovdje ima sedam preko tisuću! Vrijeme se navršilo! Došao je dan da kupiš svijećnjak za svetog Franju!

Ovakav dan preteško je pao Gusaru. On otetura u kut k psima, spusti glavu na Fluffa i potrese se od histeričnih jecaja. Psi se počeše nemirno vrpoljiti, liizahu mu uši i gurkahu svojim nosevima njegovu glavu; ali Fluff, osjetljiv na čast što je izabran, ležao je mirno i rovao njuškom po gustoj grivi Gusarove šije.

Danny ubaci sav novac ponovno u torbu, a torbu stavi ispod jastuka.

Sad je Veliki Joe došao k sebi i zajaukao, jer je sol činila svoje u njegovim leđima. Paisani nisu obraćali na nj pažnju, sve dok Jesus Maria, taj plijen čovječnosti, ne odriješi palce Velikog Joea i dade mu staklenku s vinom.

- Čak su i neprijatelji našeg Spasitelja ponečim olakšali njegove muke - ispriča se on.

Ovaj je potez prekinuo kaznenu akciju. Prijatelji se brižno sjatiše oko Velikog Joea. Položiše ga na Dannnyjev krevet i isprašе mu sol iz rana. Na glavu mu staviše mokre obloge i pobrinuše se da mu staklenka bude stalno puna. Veliki Joe je stenjao kadgod bi ga dotaknuli. Njegovo je ćudoređe po svoj prilici ostalo netaknuto, ali se moglo sa sigurnošću prorokovati da više neće krasti paisanima iz Dannyjeve kuće.

Gusarova je histerija izvjetrila. Popio je svoje vino, a lice mu je zasjalo od užitka dok je slušao Danny ja kako kuje planove za njega.

- Ako sav taj novac ponesemo u grad, u banku, oni će pomisliti da smo ga ukrali iz nekog automata. Moramo ga odnijeti ocu Ramonu i ispričati mu cijelu stvar. Tad će on kupiti zlatni svijećnjak, blagosloviti

ga, a Gusar će poći u crkvu. Možda će ga otac Ramon spomenuti s riječju ili dvije u nedjeljnoj propovijedi. Gusar mora biti na licu mjesta i slušati.

Pilon s gađenjem pogleda Gusarovu prljavu, odrpanu odjeću.

- Sutra - strogo reče - moraš odvojiti sedam novčića po deset centi i kupiti neku pristojnu odjeću. Ovo je u redu za svakodnevno smucanje, ali u crkvu ne smiješ dok izgledaš kao štakor iz odvodnog jarka. To bi štetilo ugledu tvojih prijatelja.

Gusar zasja smiješkom.

- Sutra ću tako učiniti - obeća on.

Vjeran obećanju, narednog jutra Gusar siđe u Monterey. Kupovao je veoma promišljeno, cjenkao s pronicavošću koja kao da je opovrgavala činjenicu da nije tokom dvije godine ništa kupovao. Slavodobitno se vratio Dannyjevoj kući, s ogromnim svilenim rupcem u ljubičastim i zelenim šarama, i s širokim pojasom koji je bio obilato optočen svjetlucavim šarenim drangulijama. Prijatelji su se divili kupovini.

- Ali kakvo ćeš odijelo obući? - očajnički zapita Danny. - Iz cipela ti proviruju palci na mjestima gdje si prerezao kožu da olakšaš svojim oteklinama. Imaš samo ovaj dronjavi kaput, i nemaš šešira.

- Morat ćemo mu pozajmiti odjeću - reče Jesus Maria - Ja imam kaput i prsluk. Pilon ima dobar šešir svog oca. Ti, Danny, imaš košulju, a Veliki Joe one krasne plave hlače.

- Ali onda mi ne možemo poći - bunio se Pilon.

- Nije to naš svijećnjak - reče Jesus Maria - Otac Ramon vjerojatno neće ništa lijepo reći o nama.

Toga popodneva prenesoše blago svećenikovoj kući. On je saslušao pripovijest o bole snom psu i njegov se pogled smekšao.

- I onda, oče - reče Gusar - taj dobri mali pas imao je suhu njušku i oči kao staklo kad ga ispere more, i cvilio je od unutarnjih bolova. I onda, oče, obećao sam svetom Franji zlatni svijećnjak od tisuću radnih dana. On je zbilja moj svetac zaštitnik, oče. I dogodilo se čudo! Pas je tri puta zaigrao repom i počeo se oporavljati. To je bilo čudo svetoga Franje, zar ne?

Svećenik ozbiljno kimnu glavom.

- Da - reče on. - Bilo je to čudo našeg dobrog svetog Franje. Ja ću kupiti svijećnjak za tebe.

Gusar se silno radovao, jer nije mala stvar da se nečija molitva nagradi čudom. Kad bi se to pročulo uokolo, Gusaru bi porastao ugled u Tortilla Flatu. Već su i njegovi prijatelji pogledavali na nj s novim poštovanjem. Više nisu toliko mislili o njegovoj inteligenciji kao prije, jer su znali da je njegov oskudni razum snabdjeven svim nebeskim moćima i snagom svih svetaca.

Pođoše natrag k Dannyjevoj kući, a psi su tapkali za njima. Gusar se osjećao kao da su ga umili zlatnom vodicom blaženstva. Kroz tijelo su mu jedni druge sustizali mali srhoviti proplamsaji radosti. Paisani su pak bili zadovoljni što su čuvali njegov novac, jer je na taj način i na njih prešlo malo svetosti. Pilon je bio spašen od krađe koju je namjeravao počiniti dok je novac još bio sakriven u prijašnjem skrovištu. Kakve su se sve grozovite stvari mogle dogoditi da je ukrao novčiće koji su pripadali svecu! Prijatelji bijahu tako pitomi, kao da su u crkvi.

Pet dolara koji su potjecali od brodskih naplavina, gorjelo je kao vatra u Dannyjevim džepovima, ali sad je znao što će s njima učiniti. on i Pilon krenuše na tržnicu i nakupovaše dva i pol kila pršuta, torbu luka i kruha, i veliku kutiju slatkiša. Pablo i Jesus Maria krenuše k Torelliju po dva galona vina, a putem kući nisu liznuli ni kapljicu.

Te su noći užgali vatru, zapalili dvije svijeće i svečarili do iznemoglosti. Bila je to gozba u Gusarovu čast. On se vladao veoma dostojanstveno. Ipak, kad je valjalo da bude ozbiljan, on se samo smiješio. Ali tome nije umio pomoći.

Pošto su se dosita najeli i prenajeli, odmaknuše se od stola i počeše pijuckati vino iz staklenki za voće.

- Naš mali prijatelj - tako su nazivali Gusara.

Jesus Maria je htio znati:

- Kako si se osjećao kad se to dogodilo? Kad si se zavjetovao da ćeš kupiti svijećnjak i kad se pas počeo oporavljati - kako si se tada osjećao? Jesi li imao neko sveto viđenje?

- Gusar se pokušavao sjetiti.

- Ne, mislim da nisam - možda sam imao sasvim malo priviđenje - možda sam vidio svetog Franju kako lebdi u zraku i sja kao sunce.

- Hajde, pokušaj se sjetiti - ponuka ga Pilon.

- Da, mislim da se sjećam - sveti je Franjo gledao u mene i smiješio se - kao dobar svetac kakav i jest. Tad sam znao da će se

dogoditi čudo. on je rekao: „Budi dobar prema malim psićima, ti prljavko.“

Tako ti je rekao?

- No, ja sam i bio prljavko, a on nije svetac koji bi govorio neistinu.

- Meni se čini da se ti toga uopće ne sjećaš - reče Pablo.

- No, dobro - možda se i ne sjećam. Ipak, ja mislim da se sjećam. - Gusar je bio pijan od sreće zbog čašćenja i pažnje.

- Moja je baka vidjela Presvetu Djevicu - reče Jesus Maria - Bila je smrtno bolesna i na svoje sam uši čuo kako viče. Govorila je: „Oho-ho. Vidim Majjku Božju. Oho-ho. Moja draga Marijo, milosti puna.“

- Nekima je dano da vide te stvari - reče Danny. - Moj otac nije bio previše dobar čovjek, ali on je ponekad viđao svece, a ponekad, bome, i đavolaste prikaze. To je ovisilo o tome da li je u vrijeme priviđenja bio dobar ili loš. Jesi li nekad imao neka druga priviđenja, Gusaru?

- Ne - reče Gusar. - Uplašilo bi me da ih je bilo više.

Bila je to svečanost na kojoj su se gozbenici zadugo dostojanstveno vladali. Znali su da te noći ne svetkuju sami. Čutjeli su kako ih kroz prozore, zidove i krov promatraju oči svetaca.

- U nedjelju će tvoj svijećnjak biti u crkvi - reče Pilon. - Mi nećemo moći ući, jer ćeš ti nositi našu odjeću. Ne kažem da će te otac Ramon spomenuti po imenu, ali možda će nešto reći o svijećnjaku. Potrudi se da upamtiš što bude rekao, Gusaru, da nam poslije kažeš.

Pilon strogo reče:

- Danas, mali moj prijatelju, psi su se vrzmali po kući oca Ramona. To je bilo u redu za danas, ali sjeti se da ih u nedjelju ne smiješ voditi u crkvu. Nije zgodno da psi ulaze u crkvu. Ostavi ih kod kuće.

Gusar je izgledao razočaran.

- Oni žele ići - uzviknu. - Kako da ih ostavim? Gdje da ih ostavim?

Pablo je bio potresen.

- U svemu ovom zbivanju ponašao si se kao da je na tebe sišla milost mali Gusaru. I upravo na kraju želiš počiniti svetogrđe?

- Ne želim - ponizno reče Gusar.

- Onda ostavi pse ovdje, a mi ćemo se za njih pobrinut:. Bio bi to bezbožan čin da ih povedeš u crkvu.

Čudnovato kako su trijezno pili te noći. Moralo je proći čak tri sata dok su zapjevali prvu nepristojnu pjesmicu. A bilo je sasvim kasno kad

su njihove misli odlutale k lakim ženama. Što se tiče trenutka kad se duhovi pune ratobornim porivima, prijatelji su se osjećali odviše pospani za tučnjavu. Ta je noć bila velik i dobar upis u knjizi njihovih života.

U nedjeljno jutro vršile su se bjesomučne pripreme. Opraše Gusara i pregledaše mu uši i nozdrve. Veliki Joe. ogrnut pokrivačem, posmatrao je kako Gusar navlači njegove plave hlače od serža. Pilon odnekle izvuče šešir svog oca. Nagovoriše Gusara da ne opasuje drangulijama optočen pojas oko kaputa, i pokazaše mu kako se pojasna kopča može vidjeti kad je kaput raskopčan, pa šareni kamičci svaki čas bljesnu kroz otvor. Pitanje cipela zadavalo je najviše brige. Samo je Veliki Joe imao cipele dovoljno velike za Gusara, ali njegove su bile čak u lošijem stanju od Gusarovih. Teškoća je ležala u tome što su palci provirivali kroz rupe, probijene zbog oteklina. Pilon to konačno riješi pomoću malo gara iz peći. Kad je dobro utro gar u kožu, rupe nisu bile toliko uočljive.

Napokon je bio spreman; sa šeširom Pilonova oca na glavi, s Dannyjevom košuljom, u hlačama Velikog Joea, s golemim rupcem oko vrata i s povremenim sijevanjem dragulj-pojasa. Prošeće se pred prijateljima; oni su ga kritički ogledavali.

- Skupa noge, Gusaru.

- Ne šljapkaj petama

- Ostavi taj rubac na miru.

- Ljudi koji te budu vidjeli pomislit će da nisi vičan dobroj odjeći.

Konačno se Gusar ustremi prema prijateljima

- Kad bi samo psi mogli sa mnom - zabugari on, - ja bih njima rekao da ne smiju u crkvu.

Ali paisani su bili nepopustljivi.

- Ne - reče Danny. - Oni bi mogli nekako uljesti. Mi ćemo paziti na njih ovdje u kući.

- Oni to ne vole - bespomoćno odvrati Gusar. - Oni će se zacijelo osjećati osamljeni. - Okrene se k psima u kutu sobe.

- Morate ostati ovdje - saopći im. - Za vas ne bi bilo dobro da idete u crkvu. Ostanite s mojim prijateljima dok se ja ne vratim.

Tad šmugnu van i zatvori za sobom vrata. U tili čas kućom se prolomi divlji žagor lajanja i zavijanja. Samo zbog vjere u prijatelje, Gusar se suzdržao da se ne vrati.

Dok je silazio ulicom, osjećao se gol i nezaštićen bez svojih pasa. Kao da je nestalo jedno od njegovih osjetila. Bilo je zastrašujuće koračati sam. Svatko ga je mogao napasti. Ali on je svečano stupao dalje kroz grad i do crkve svetog Karla.

Prije no što je otpočela misa, otvoriše se okretna vrata. Gusar zaroni rukom u svetu vodu u mramornoj škropionici, prekriži se, poklekne pred likom Djevice, uđe u crkvu, pokloni se oltaru i sjedne. U duguljastoj crkvi vladao je sumrak, ali je visoki oltar bio osvijetljen svijećama. A pred kipovima, postrance, plamtjela su zavjetna svjetla U crkvi je mirisalo na stari i slatki tamjan.

Neko je vrijeme Gusar sjedio gledajući u oltar, ali to je mjesto bilo odviše daleko i odviše sveto da bi se o njemu mislilo, odviše nepristupačno siromašnu čovjeku. Oči mu potražiše nešto. toplije, nešto što ih neće uplašiti. I gle, pred likom svetog Franje, stajao je lijep zlatni svijećnjak, s visokom, zapaljenom voštanicom.

Gusar zasopti od uzbuđen ja. I premda su ljudi već ušli, okretna se vrata zatvorila, služba otpočela i Gusar se u nju uključio ipak nije mogao odvratiti pogleda od svog sveca i svijećnjaka. Svijećnjak je bio tako divan. Gusar nije mogao povjerovati da je baš on, Gusar, podario taj svijećnjak svetom Franji. Pažljivo je promatrao lice sveca da vidi je li zadovoljan darom. Bio je sasvim siguran da se kip ovda-onda smješkao smiješkom onoga tko se prisjeća ugodnih stvari.

Konačno otpoče propovijed.

- Imamo u crkvi novu ljepotu - reče otac Ramon.

- Jedno od djece naše crkve podarilo je zlatni svijećnjak u slavu svetog Franje.

On tada ispriča pripovijest o psu, ispriča je ovlaš prilično loše. Njegove su oči ispitivale lica župljana, dok nije vidio da se na njima naziru sitni smijuljci.

- Nije to stvar koju bismo morali smatrati smiješnom - reče on. - Sveti Franjo je toliko volio životinje, da im je držao propovijedi.

Tada otac Ramon razveze priču o nevaljalom vuku iz Gubbija, o divljim grlicama i sestrama ševama. Guusar ga je gledao u čudu, a propovijed je tekla dalje.

Odjednom se s vrata začuje žamor i komešanje. Prolomi se bijesni lavež, i grebanje. Vrata se silovito razjapiše, a Fluff, Rudolph, Enrique, Pajarito i Senor Alec Thompson upadoše u crkvu. Podigoše njuške, a

tada u jurišnom redu sunuše prema Gusaru. Poskakivali su oko njega, cvileći i štekćući. Vrvjeli su po njemu.

Svećenik zastade u propovijedi i strogo pogleda dolje u gužvu. Gusar mu bespomoćno uzvrati pogled, sav zdvojan. Eto, pokazalo se uzaludnim nastojanje da se spriječi svetogrđe.

Nasmija se otac Ramon, nasmija se i skup.

- Izvedi pse - reče on. - Neka pričekaju dok ne završimo.

Gusar, zbunjen i s kretnjama ispričavanja, povede pse napolje.

- Kako je to nevaljalo - okomi se na njih. - Ljutim se na vas. Oh, stidim se zbog vas.

Psi su gmizali po zemlji i žalosno cviljeli.

- Znam što ste učinili - nastavi Gusar. - Napali ste moje prijatelje, razbili prozor i jurnuli amo. sad ostajte ovdje i čekajte, oh, zločesti psi; oh, svetogrdni psi.

Ostavi ih obuzete žalošću i kajanjem i vrati se u crkvu. Još uvijek se smijući, ljudi su izvijali vratove i gledali ga, dok nije potonuo na svoje sjedalo i uvukao se u se.

- Neka te ne bude stid - reče otac Ramon. - Nije grijeh ako te vole psi, i ako ti njih voliš. Počujte kako je sveti Franjo volio životinje.

Tad ispriča još nekoliko pričica o tom dobrom svecu.

Gusara ostavi zbunjenost. Usne mu se pomakoše.

- „Oh“, mislio je, „kad bi samo psi to mogli čuti. To bi ih usrećilo.“

Kad je propovijed završila, njegove su uši još odzvanjale pričama. Samo izvana je slijedio obredni dio mise, ali nije ništa čuo. A kad je bilo gotovo, pohita k izlazu. Prvi je izletio iz crkve. Psi, tihi i nepovjerljivi, okupiše se oko njega.

- Dođite - viknu on. - Moram vam kazati neke stvari.

Udari kasom uz brijeg prema borovoj šumi, a psi trčali i skokimice grabili za njim. Konačno stigoše do šumskog zaklona, pođoše još dalje, dok ne izbiše na izduljenu progalinu među borovima, gdje su se grane ukrštavale a debla stajala nablizu jedna drugima. Za trenutak se Gusar bespomoćno ogleda.

- Hoću da sve bude onako kao što je bilo - reče. - Da ste samo bili ondje i čuli što je otac kazao.

On položi jedan kamen na drugi.

- Neka ovo bude kip - objasni psima. Zabode u zemlju mali štap. - A ovo je svijećnjak sa svijećom.

Na proplanku je bilo sumračno, a zrak je slatko mirisao borovom smolom. Drveće je tiho šaputalo u vjetru. Gusar važno progovori:

- Sad Enrique, ti sjedni ovamo. A ti Rudolph, ovdje. Ovdje treba da je Fluff, jer je on najmanji. Pajarito, ti veliki zvekane, sjedni tamo i ne smetaj. Senor Alec Thompson, ti ne smiješ leći.

Poreda ih tako u dva reda, dva u prednji a tri u stražnji.

- Želim vam objasniti kako je to bilo - reče on. Neka vam je oprošteno zbog upada u crkvu. Otac Ramon je kazao da se to ovaj put neće računati u svetogrđe. Sad, pažnja. Moram vam saopćiti neke stvari.

Psi su sjedili na svojim mjestima i ozbiljno ga gledali. Senor Alec Thompson je omahivao repom, sve dok se Gusar ne okosi na njega.

- Ovdje to ne priliči - opomenu ga. - Sveti Franjo ti ne bi zamjerio, ali ja ne želim da mašeš repom dok slušaš. Sad ću vam pričati o svetom Franji.

Toga dana Gusar je nadahnuto pričao. Kroz pukotine u lišću sunce je bacalo blistave šare na sag od borovih iglica Psi su strpljivo sjedili, s očima na Gusarovim usnama. on je prepričao sve što je bio kazao svećenik, sve pričice, sva opažanja. Jedva da i jedna riječ nije bila na svom mjestu.

Kad je završio, svečano je pogledao pse.

- Sve je to djelo svetog Franje - reče on.

Drveće je utišalo šapat. Šuma je bila tiha i zatravljena. Odjednom se iza Gusara začuje slabašan zvuk. Svi psi pogledaše onamo. Gusar se plašio okrenuti glavu. Prolazio je dugi trenutak.

A tada trenutak prođe. Psi spustiše oči. Vrhovi drveća opet oživješe, a sunčane su se šare plahovito pomicale.

Gusar je bio tako sretan da ga je srce boljelo.

- Jeste li ga vidjeli? - kliknuo je. - Je li to bio sveti Franjo? Oh! Mora da ste strašno dobri psi, kad vam se prikazao.

Na njegov povik, psi poskočiše. Zinuše i veselo zamlatáraše repovima

KAKO SU DANNYJEVI PRIJATELJI PRISKOČILI U POMOĆ JEDNOJ DAMI U NEVOLJI

Senora Teresina Cortez, njezino osmero djece i njezina stara mati, živjeli su u ljupkoj kućici na rubu dubokog prokopa koji označava južnu granicu Torrtilla Flata. Teresina bijaše dobar komad zrele žene, koja je već punila tridesetu. Njezina majka, ta vremešna, sasušena, bezuba starica, taj ostatak prošlih naraštaja, bližila se pedesetoj. Prohujalo je ono davno doba kad su ljudi još pamtili da se zvala Angelica.

Tokom tjedna, ova vieja nije mogla predahnuti od rada, jer njezina je dužnost bila da hrani, kažnjava, tetoši, oblači i sprema u postelju sedmero od osmeero djece. Teresina je bila zaposlena s osmim, i sa stanovitim pripremama za deveto.

Ali nedjeljom se vieja odijevala u crni saten koji je bio još stariji od nje, naticala je ozbiljan šešir od crne tvrde slame s dvije trešnje od pocakljene plastike pa je, odbacivši sve dužnosti, odlučno odlazila u crkvu, gdje je sjedila jednako nepomično kao i sveci u udubinama. Jednom mjesečno, poslije podne, išla je na ispovijed. Bilo bi zanimljivo saznati kakve je grijehe ispovijedala i kad je našla vremena da ih počini, jer je u Teresininoj kući vrvjelo od puzača, gmizača, posrtača, vriskača, mačkoubojica i padača s drveća; a svaki od njih je svaka dva sata gladnio.

Je li onda neko čudo što je vieja imala zabačenu dušu i živce od čelika? Da su bili od neke druge građe, izletjeli bi s vriskom iz njezina tijela, poput malih u nebo upravljenih raketa.

Teresina je pak bila blago smetena žena, ukoliko je u pitanju njezina pamet. Njezino je tijelo bilo jedna od onih savršenih retorti za pravljenje djece. Prvo dijete, začeto u njezinoj četrnaestoj godini, bilo je za nju velik udarac; takav udarac da ga je rodila na igralištu, noću, zavila ga u novinski papir i ostavila ga tamo, da ga nađe noćni čuvar. To je tajna. Teresina bi mogla čak i sada imati neugodnosti kad bi se to saznalo.

Kad je navršila šesnaest, njome se oženio goospodin Alfred Cortez, davši joj svoje ime i dva kamena-temeljca obitelji, Alfreda i Ernieja. Gospodin Cortez glatko joj je dao ovo ime. Jer on ga je ionako tek povremeno koristio. Prije no što je došao u Monterey i poslije, kad je odatle otišao, on se zvao Guggliemo. Nakon što se rodio Ernie, on

je otpirio. Možda je predvidio da mu ženidba s Teresinom neće donijeti miran život.

Pravilnost s kojom je postajala majka, uvijek je zaprepaštavala Teresinu. Katkada se događalo da se nije mogla sjetiti tko je otac nadolazećeg djeteta; a s vremena na vrijeme pomišljala je da za to možda nije ni potreban ljubavnik. U vrijeme dok je bila u karanteni zbog difterije, opet je zatrudnjela. Međutim, kad je to pitanje postalo prezamršeno za njezin priprosti duh, ona je sve prepustila Majci Isusovoj koja je, kako je Teresina nazrijevala, znala o tim stvarima više od nje.

Teresina je često odlazila na ispovijed. oca Ramona dovodila je u očaj. Jasno je vidio da su joj koljena, ruke i usne činili pokoru za stari grijeh, ali da su njene krotke i izazovne oči sijevale ispod spuštenih trepavica i već polagale temelj novome.

U trenutku ove priče rodilo se Teresinino deveto dijete, i ona je za neko vrijeme odustala od muškaraca. Vieja se pobrinula za došljačića; Alfredo je počinjao treću godinu prvog razreda, Ernie drugu, a Panchito je po prvi put krenuo u školu.

U to vrijeme u Kaliforniji je bila moda da školske njegovateljice posjećuju razrede i ispituju djecu o intimnim pojedinostima njihova domaćeg života. U prvom razredu Alfreda pozvaše u upraviteljev ured, jer se smatralo da je mršav.

Njegovateljica, naobražena u pitanjima dječje psihologije, ljubazno reče:

- Freddie, daju li ti dovoljno jesti?

- Svakako - reče Alfredo.

- No dobro. Reci mi što si imao za doručak.

- Tortille i grah.

Njegovateljica nevoljko zaklima glavom prema upravitelju.

- Što dobivaš kad odeš kući na ručak?

- Ne idem kući.

- Jedeš li u podne?

- Naravno. Jedem grah zamotan u tortille.

U njegovateljičinim očima zapaluca istinska uzbuna, ali ona se svlada

- Što jedeš uveče?

- Tortille s grahom.

Njezina psihologija ostavi je na cjedilu.

- Misliš li ti stajati tu i govoriti mi u lice da ne jedeš ništa drugo osim tortilla i graha?

Alfredo je bio zaprepašten.

- Isuse Kriste - reče on - što biste još htjeli?

Uskoro je liječnik saslušao užasni njegovateljičin izvještaj. Jednoga dana odveze se k Teresininoj kući da izvidi stvar. Dok je koračao kroz dvorište, penjači, puzači i posrtači urlikali su jedinstvenu i strahotnu simfoniju. Liječnik zastade na otvorenim kuhinjskim vratima. Vlastitim je očima vidio vieju kako ide do štednjaka, uranja žlicu u kotlić i prosipa kuhani grah na tle. U trenutku galama prestade. Penjači, puzači i posrtači prionuše na posao tiho i revno, krećući se od graha do graha, zastajući samo da ih pojedu. Vieja se vrati svojoj stolici na nekoliko trenutaka odmora. Djeca su puzala ispod stolica i kreveta s upornošću malih stjenica. Liječnik se zadrža u kući dva puna sata, jer ono što je vidio pobudilo je njegov znanstveni interes. Otišao je vrteći glavom.

I dalje je u nevjerici vrtio glavom dok je podnosio izvještaj.

- Primijenio sam na njima svaki test koji znam - reče - pregledao sam zube, kožu, krv, kosti, oči, koordinaciju. Gospodo, oni žive u uvjetima polaganog trovanja, i to od rođenja. Gospodo, velim vam da zdravije djece nisam u životu vidio!

Svladaše ga čuvstva.

- Male zvijeri - kriknu. - U životu nisam vidio takve zube! Nikada nisam vidio takve zube!

Svatko će se pitati kako je Teresina dobavljala hranu za svoju porodicu. Kad prođu mlatilice za grah, tamo gdje se zaustave, vidjet ćete, za njima ostaju veliki kupovi pljeve. Ako prostrete pokrivač na tle i za vjetrovita popodneva tresete pljevu iznad pokrivača, shvatit ćete da mlatilice nisu nepogrešive. Ako se radi cijelo popodne, može se sakupiti desetak kila graha.

S jeseni bi vieja i ona djeca koja su mogla hodati, odlazili u polja i rešetali žito. Zemljoposjednici nisu tome zamjerali, jer im nisu činili štetu. Bila je loša godina ako vieja ne bi sakupila stopedeset ili dvjesta kila graha.

A kad u kući ima dvjesta kila graha, onda nema straha od gladi. Ostale jestvine, kao što su bomboni, šećer, rajčice, papar, kava, riba ili

meso, katkada su se kao čudom pojavljivale, posredstvom Djevice, a katkada posredstvom marljivosti i okretnosti; ali grah je vazda bio zajamčen. Grah je krov nad želucem. Grah je topli ogrtač u ekonomskoj studeni.

Samo je jedna stvar mogla zaprijetiti životima i sreći senore Teresine Cortez; a to je nestašica grahove pljeve.

Kad grah ozrni, izvlače se mali buseni i skupljaju u gomilice da bi se posušili za rad mlatilica. To je vrijeme za molitvu protiv kiše. Kad male gomilice graha leže u redovima, žute naspram tamnih njiva, ratari promatraju nebo, mršteći se na svaki oblak koji zajedri nad glavom; jer ako udari kiša, gomilice s grahom moraju se isprevrtati da bi se opet posušile. A ako opet zakiši prije no što se osuše, moraju se ponovno prevrtati. Ako padne i treći pljusak, gomilice oplijesne i potrunu i berba je propala.

Dok se grah sušio, vieja je običavala pripaljivati svijeću pred Djevicom.

U godini o kojoj je riječ, grah je već bio nahrpljen i svijeća zapaljena. U Teresininoj kući spremno su čekale jutene vreće.

Mlatilice su bile podmazane i očišćene.

Padne pljusak.

Dodatne snage jurnuše u polje. i preokrenuše raskvašene brežuljčiće graha. Vieja užga još jednu svijeću.

Padne još kiše.

Tad vieja kupi dvije svijeće malim zlatnikom kojega je godinama čuvala Poljski radnici ponovno razgrnuše grah da se posuši na suncu; a tad nadođe prolom hladne, šibajuće kiše. U cijeloj monterejskoj općini nije bilo prikupljeno ni ciglo zrno graha Promočene snopiće prevrnuše plugovi.

Oh, tad je nesreća zakucala na vrata senore Tereesine Cortez. Životni je stožer bio slomljen; mali krov razrušen. Isparila je ta vječna istina, grah. Noću su djeca plakala od straha pred nadolazećim gladovanjem. Nitko im to nije rekao, ali su znali. Vieja je, kao i uvijek, sjedila u crkvi, ali njene su se usne iskrivile u cerek, kad god bi pogledala u Djevicu.

„Uzela si moje svijeće“, mislila je. „Oho-ho, jesi. Ti si lakoma na svijeće. Oh, pohlepnice.“

I mrzovoljno prenese svoju odanost svetoj Klari. Ona ispriča svetoj

Klari o nepravdi koja joj je nanesena. Dopusti sebi malu, pakosnu primjedbu na račun Djevičina začeća.

- Znaš, ni Teresina se neki put ne može sjetiti Preče ona opako svetoj Klari.

Već smo rekli da je Jesus Maria Corcoran bio čovjek velika srca. On je također imao dar koji je dan ponekim čovjekoljupcima, a to je dar da ga privlače trenuci i zgode gdje je njegova pomoć zaista potrebna. Koliko je puta nabasao na mlade dame kojima je trebalo utjehe. Neodoljivo su ga privlačili bol i patnja njegovih bližnjih. U Teresininu kuću nije već mjesecima zalazio. Pa ako nema neke tajnovite veze između nevolje i čovječnosti, kako se moglo dogoditi da on naiđe onamo onog istog dana kad je zadnji ostatak prošlogodišnjeg graha bio pristavljen za ručak?

Sjedio je u Teresininoj kuhinji, blago stresajući djecu s nogu. I gledao je u Teresinu uljudnim i bolnim očima, dok mu je ona pripovijedala svoju nesreću. Općinjen je gledao kako ona izvrće posljednju vreću graha, da mu pokaže da nije ostalo ni zrnce. On suosjećajno zakima glavom, kad mu je pokazala djecu koja će se ubrzo pretvoriti u kosture i umrijeti od gladi.

Tad vieja isprića gorku priču o tome kako ju je Djevica izigrala. Ali ovdje Jesus Maria nije pokazao nikakva suosjećanja.

- Što ti znaš, stara? - strogo reče on. - Možda je blagoslovljena Djevica imala posla na nekom drugom mjestu.

- Ali ja sam joj pripalila četiri svijeće - trpko je rogoborila vieja.

Jesus Maria je odmjeri hladno.

- Što su Njoj četiri svijeće? - reče. - Ja sam bio u jednoj crkvi gdje su joj zapalili stotinu. Ona ne oskudijeva u svijećama.

Ali njegove misli zahvati plamen sućuti zbog Tereesinine nevolje. Te je večeri održao moćnu i dirljivu besjedu prijateljima u Dannyjevoj kući. Iz svog velikog srca isukao je govor bez premca, strastvenu molbu da se pomogne onoj dječici koja nemaju graha. A njegov je govor bio tako uvjerljiv da je vatra čovječnosti planula u srcu svih njegovih prijatelja. Poskakaše na noge. Njihove su se oči žarile.

- Djeca neće gladovati - vikali su. - To neka bude naša zadaća!

- Mi živimo u izobilju - reče Pilon.

- Mi ćemo otkinuti od svog dijela - složi se Danny. - A ako im treba kuća, neka se presele ovamo.

- Sutra ćemo na posao - usklikne Pablo. - Nema više ljenčarenja. Zasučimo rukave! Čekaju nas zadaci.

Jesus Maria je osjećao zadovoljstvo vođe među sljedbenicima.

Nisu se uprazno hvalisali. Nakupiše ribe. Izvršiše pohod na povrćarske otpatke hotela Del Monte. Bila je to slavna igra. Krađa koja je izgubila žig krađe, nesebično počinjen prekršaj - što ima slađe od toga?

Gusar podiže cijenu suhaju na trideset centi, i uključi u jutarnje obilaženje još tri nova restorana. Veliki Joe je tu i tamo odvodio kozu gospođe Palochico, a ona se svaki put vraćala kući.

Sad je hrana počela pritjecati u Teresininu kuću.

Na pragu su ležali sanduci sa zeljem, a pokvarene skuše širile su u susjedstvo oštar zadah. A u prijateljima je stalno plamsao plamen milosrđa.

Da se moglo zaviriti u knjigu pritužbi na monterejskom redarstvu, vidjelo bi se da je u to doba porastao val malodobničkih prekršaja u Montereyu. Redarstvena kola jurila su od mjesta do mjesta. Ovdje je bilo ukradeno pile, tamo čitava gredica bundeva. Poduzeće Paladini podnijelo je prijavu o gubitku dva sanduka od pedeset kila dimljena mesa.

Teresinina kuća se prenatrpala hranom. U kuhinji stajahu grdne hrpe svakojakih jestvina. Stražnja vrata bijahu zakrčena povrćem. Tortilla Flat preplaviše mirisi smočnice. Prijatelji su bez daha jurili u lov na hranu, i dugo su vijećali i kovali planove s Teresinom.

Isprva se Teresina ludo veselila tolikoj hrani, i glava joj se zavrtjela od ukazane pažnje. Poslije tjedan dana, više nije bila sigurna treba li se veseliti. Najmlađe dijete dobilo je grčeve, Ernie je obolio od neke crijevne bolesti. Alfredovo lice se zažarilo. Penjači i gmizači su cijelo vrijeme cmizdrili. Teresinu bijaše stid da kaže prijateljima to što im je imala reći. Trebalo je proći nekoliko dana dok je smogla hrabrosti; a za to vrijeme je stiglo još dvadeset kila celera i jedna letvarica krastavih dinja. Konačno im je morala reći. Susjedi su je počeli gledati uzdignutih obrva I Zamolila je sve Dannyjeve prijatelje da uđu u kuhinju i tad im je saopćila svoju nezgodu na skroman i oprezan način, da ne povrijedi njihove osjećaje.

- Zelenje i voće nije dobro za djecu - razjasni ona - Mlijeko opterećuje probavu djece koja više nisu napršćad.

Ona im pokaza zažarenu i razdraženu djecu.

- Gledajte, svi su bolesni. Ne dobivaju zdravu hranu.

- A što je zdrava hrana? - htjede saznati Pilon.

- Grah - reče ona. - To je nešto čemu se može vjerovati. Nešto što neće samo tako projuriti kroz crijeva.

Prijatelji odoše šutke. Glumili su jedni pred drugima obeshrabrenost, ali su znali da je ona prva vatra njihova zanosa već ionako počela malaksati.

U Dannyjevoj kući održa se vijećanje.

Što se zaključilo ne smije se u nekim krugovima spomenuti, jer bi kazne mogle ispasti ozbiljne.

Dobrano nakon ponoći, četiri tamna lika - koji neka ostanu neimenovani - krenuše poput sjena kroz grad. Četiri mutne prilike uzveraše se na platformu spremišta Zapadne kompanije. Kasnije je stražar rekao da je čuo šumove, da je pretražio teren i da nije ništa otkrio. On nije umio objasniti kako se stvar dogodila, kako je katanac razbijen i vrata provaljena. Samo su četvorica znala da je stražar duboko spavao, ali oni ga nikad neće potkazati.

Malo kasnije četiri su sjene napustile spremište, povijene pod golemim teretom. Sjene su dahtale i stenjale.

U tri ujutro probudi se Teresina, čuvši da se stražnja vrata otvaraju.

- Tko je to? - viknu ona.

Umjesto odgovora, začula su se četiri snažna treska od kojih je zadrhtala kuća. Teresina užga svijeću i pođe u kuhinju, bosonoga. Tamo, prislonjene uza zid, stajale su četiri vreće ružičastog graha, svaka od pedesetak kila.

Teresina uleti u sobu i probudi vieju.

- Čudo! - uskliknu. - Dođi u kuhinju da vidiš. Vieja posramljeno odmjeri četiri glomazne, pune vreće.

- Oh, kakva sam bijedna grešnica - zajauče. - Oh, sveta majko, smiluj se meni, staroj budali. Dok budem živa, svakoga ću ti mjeseca paliti svijeću.

U Dannyjevoj kući četvorica su prijatelja sretno ležala pod pokrivačima. Kakav se jastuk može mjeriti s čistom savješću? Oni su duboko spavali sve do popodneva, jer je njihov posao bio obavljen.

A Teresina je otkrila, načinom koji se pokazao nepogrešiv, da opet očekuje dijete. Dok je sipala litru novog graha u kotlić, lijeno se pitala

tko je od Dannyjevih prijatelja za to odgovoran.

O DOBROM ŽIVOTU U DANNYJEVOJ KUĆI, O DAROVANOM PRASETU, O PATNJAMA VISOKOG BOBA I O ODBAČENOJ LJUBAVI VIEJA RAVANNA

Paisani Tortilla Flata nisu koristili ni ručne ni zidne satove. Tu i tamo ponetko od prijatelja nabavio bi sat na neki neobičan način, ali ostavljao bi ga uza se tek toliko da ga utrži za nešto uistinu potrebno. Satovi su bili na dobru glasu u Dannyjevoj kući, ali tek kao sredstvo trgovačke trampe. za praktične potrebe služio je veliki, zlatni sat sunca. On je bio bolji od običnog, i sigurniji, jer ga nitko i nikad nije mogao prodati Torelliju.

Ljeti, kad kazaljke sata pokazuju sedam, tad je zgodan čas za ustajanje, ali isto to vrijeme zimi nije nimalo zgodno. Koliko je bolje sunce! Kad obasja vrhove borova i prione uz prednja vrata, onda je pravo , vrijeme ustajanja, pa bilo ljeto ili zima. To je vrijeme kad ruke ne dršću a želudac se ne grči od praznine. Gusar i njegovi psi spavali su u prednjoj sobi, zbrinuti i topli u svom kutu. Pilon, Pablo, Jesus Maria, Danny i Veliki Joe Portagee smjestili su se u spavaonici. Uza svu svoju dobrotu i velikodušnost, Danny nije nikada dozvoljavao da njegov krevet zauzme itko drugi osim njega samoga. Veliki Joe pokušao je dvaput, ali su ga opatrnuli štapom preko tabana; tako je čak i on shvatio nepovredivost Dannyjeva kreveta.

Prijatelji su spavali na podu, a njihova krevetnina bila je neobična. Pablo je imao tri ovčje kože sašivene zajedno. Jesus Maria smislio je da proturi ruke kroz rukave jednog starog ogrtača, a noge kroz rukave drugoga. Pilon se umatao u dugi, uski komad prostirke. Veliki Joe najčešće je spavao odjeven i sklupčan poput psa. Veliki Joe, nije gajio nikakvih sklonosti da na dulje vrijeme nešto posjeduje, ali imao je zato neusporedivo bolje izraženu sposobnost da ono što mu dopadne ruku odmah zamijeni za malo vina. Tako su oni spavali, katkada bučno, ali uvijek udobno. Jedne hladne noći Veliki Joe pokušao je posuditi psa da mu zagrije noge, ali za uzvrat ovaj ga je ugrizao, jer su Gusarovi psi bili neotuđivi.

Prozore nisu zastirale nikakve zavjese, već je darežljiva priroda potamnila stakla paučjim mrežama, prašinom i milovidnim tragovima

kiše.

- Bilo bi zgodno oprati onaj prozor s malo vode i sapuna - rekao je jednom Danny.

Oštri Pilonov um smjesta je pregnuo da riješi ovo pitanje ali ono je bilo odviše lako za njega. Nije tražilo nikakav naročit udio Pilonovih sposobnosti.

- Unutra bi doprlo više svjetlosti - primijeti on. - Ne bismo provodili toliko vremena na zraku, kad bi u sobi bilo svjetlije. A noću, kad je zrak kužan, ne treba nam rasvjeta.

Danny se povukao s bojišta, jer ako je jedna mala napomena izazvala takvo brzo i bistro opovrgavanje njegova prijedloga, kakvu bi tek poraznu razložnost izazvalo daljnje navaljivanje? Prozor je ostao kakav je i bio; a kako je vrijeme prolazilo, kako je muha za muhom odlazila da svojom krvlju nahrani paukovu porodicu, ostavljajući svoje sasušeno tijelo u mrežama nasuprot okana, kako je prašina prianjala na prašinu, tako je sobu sve više obuzimala prijatna pomrčina koja je omogućavala spavanje u sumračnom svjetlu, čak i u podne.

Oni su spavali mimo, prijateljski; ali kad bi jutrom sunce grunulo o prozor i kad bi ne mogavši prodrijeti unutra, posrebrilo prašinu i zasvijetlilo u duginu odsjevu muha zunzara, tad su se prijatelji budili, rastezali i ogledavali se za cipelama. Znali su da je trijem topao kad sunce dosegne prozor.

Nisu se baš brzo razbuđivali, nisu srljali u žurbi, niti su ikakvim pretjeranim pokretom odstupali od svoga uobičajenog sporoga načina. Ne, oni su izranjali iz drijemeža tako blago, kao što sapunični mjehur izranja iz svoje slamčice. Otcupkali bi iza kuće na zahodsku jamu, još uvijek upola rasanjeni. Postupno se njihova volja zgušnjavala. Zapalili bi vatru, skuhali malo čaja i popili ga iz staklenki za voće, da se potom usidre na pragu. Plamene muhe obigravale su im oko glave. Život se uobličavao oko njih, u oblicima od jučer i od sutra.

Rasprava bi otpočela sporo, jer je svaki čovjek čuvao još malo od svoga sna. Od toga doba pa sve doposlijepodneva, među njima je vladalo umno drugarstvo. Piljilo se u kuće, podizali se krovovi, ispitivali razlozi, nabrajale pustolovine. Obično bi im prve misli odjedrile ka Comeliji Ruiz, jer je rijetko svanulo i smrklo a da Comelia nije imala neku čudesnu i zanimljivu dogodovštinu. A takva pustolovina morala je biti zaista neobična kad se iz nje ne bi mogla izvući moralna pouka.

Sunce je blistalo na borovim iglicama Zemlja je mirisala po suhoti i dobroti. Kastilska je ruža škropila svijet miriluhom svojih cvjetova. To su bila najljepša vremena za Dannyjeve prijatelje. Borba za opstanak bila je negdje daleko. Sjedili su naklapajući o svojim bližnjima, i nisu prosuđivali po ćudoređu već po zanimljivosti. Tko je od njih znao neku novost, čuvao ju je za ovo doba dana. Veliki smeđi leptiri slijetati su na ružu, sjedali na cvjetove i lagano mahali krilima, kao da isisavaju med snagom krila.

- Vidio sam Alberta Rasmussena - reče Danny. dlazio je od Comelijine kuće. Kakvu muku muči ta Cornelia. Svaki dan neka nevolja.

- To je njezin način života - opazi Pablo. - Ja nisam onaj koji bi bacio kamen, ali s vremena na vrijeme mi se čini da je Comelia malo preživahna. Samo se dvije stvari događaju Corneliji: ljubav i tučnjava.

- No - ubaci Pilon - pa što bi još htio?

- Ona nikada nema mira - sjetno će Jesus Maria.

- Ona ga i ne želi - reče Pilon. - Dajte toj Corneliji mir i ona će umrijeti. Ljubav i tučnjava. Dobro je rekao Pablo. Ljubav i tučnjava i malo vina. Tada si uvijek mlad, uvijek sretan. A što se to juče dogodilo s Cornelijom?

Danny pobjedonosno pogleda u Pilona. Bilo je neobično za Pilona da ne zna sve što se događa. A sada je Danny mogao pogoditi na osnovu povrijeđena i smrknuta izraza na Pilonovu licu, da ovaj nije znao za događaj.

- Svi vi poznajete Corneliju - započe on. - Neki muškarci tu i tamo donose Corneliji poklone, pile, kunića ili glavicu kupusa. Tek male stvari, a Cornelia voli male stvari. Ali juče je Emilio Murietta donio Corneliji prasence, ovoliko veliko; zgodno malo ružičasto prase. Emilio je to prase našao u jarku. Krrmača ga je progonila kad ga je pobrao, ali on je brzo trčao i dotrčao do Cornelijine kuće s prasetom. Taj Emilio je velik brbljavac. Rekao je Corneliji: „Nema ništa ljepše no imati prase. Ono sve jede. Ono je zgodno mezimče. Zavoliš to prasence. Ali onda to prase ponaraste i njegov se karakter mijenja Postaje opako i zlovoljno, tako da ga više ne možeš voljeti. I jednoga dana te ugrize i ti se naljutiš. Onda ti ubiješ to prase i pojedeš ga.“

Prijatelji ozbiljno kimnuše, a Pilon reče:

- Na neki način Emilio nije ni glupo Gle, kolika je zadovoljstva

izvukao iz praseta - nježnost, ljubav, osvetu i hranu. Moram se tu i tamo naći s tim čovjekom.

Ali prijatelji su mogli vidjeti da je Pilon ljubomoran na suparnika po razboritosti.

- Nastavi s tim prasetom - potakne Pablo.

- No - reče Danny - Cornelia je uzela ono prasence i pokazala se darežljiva prema Emiliju. Kazala je, kad dođe vrijeme da se naljuti na prase, Emilio će dobiti svoj komad. I tada je Emilio otišao. Cornelia je prasetu napravila krevetac za spavanje, kraj peći. Tada su je posjetile neke dame, a Cornelia im je dopustila da drže prase i da ga miluju. U jednom času je Poslastica Ramirez stala na praseći rep. Oh! Ono je zapištalo kao parna pištaljka. Ulazna su se vrata orila. Ušla je ona velika krmača u potrazi za svojim prasetom. Svi stolovi su se prevrnuli, sve posuđe razbilo. Sve su se stolice polomile. A ona velika krmača je ugrizla Poslasticu Ramirez, svukla Cornelijinu suknju, a kad su dame pobjegle u kuhinju i zaključale vrata, krmača je odmaglila sa svojim prasetom. Sad je Cornelia bijesna. Kaže da će nalupati Emilija.

- Tako to biva - reče Pablo. - Tako se život odvija, samo nikad po zacrtanu planu. To me podsjeća na zgodu kad je Visoki Bob Smoke odlučio da se ubije.

Lica prijatelja ljubopitljivo se okrenuše k Pablu.

Vi znate Boba Smokea - otpoče Pablo. - On izgleda onako kako izgleda vaquero, ima duge noge i tanko tijelo; ali ne umije dobro jahati. Prilikom rodea često se nađe u prašini. Ali taj Bob je čovjek koji želi da mu se dive. Kad je neka parada, on voli nositi zastavu. Kad je tučnjava, on želi biti sudac. Prilikom predstave on je prvi koji viče: „Sjedaj, ti tamo naprijed!“ Da, to je čovjek koji želi biti velik, da bi ga ljudi i gledali i da bi mu se divili. A što možda ne znate, on također želi i da ga ljudi vole. Jadnik, rođen je da mu smiju. Neki ga sažaljevaju, ali većina mu se ruga. A smijeh upravo ubija Visokog Boba Smokea. Možda se sjećate one parade kada je nosio zastavu? Jahao je veoma uspravan na velikom bijelcu. Točno ispred mjesta gdje su zasjeli suci, taj je veliki konj smalaksao od žege. Bob je odletio preko konjske glave, a zastava je zajedrila kroz uzduh poput koplja, i zabila se naglavce u zemlju. Eto, tako je to s njim. Kad god pokuša da se proslavi, nešto mu se nezgodno dogodi, nešto što izaziva smijeh. Vi se sjećate vremena kad je bio živoder - jednom je cijelo poslije podne

pokušao lasom uloviti psa. Svi su došli da to gledaju. Bacio bi uomčeno uže, pas bi čučnuo, uže bi odletjelo preko njega, a pas bi se dao u bijeg. Oh, ljudi su se savijali od smijeha. Bob se tako posramio da je pomislio: „Ja ću se ubiti, pa će ljudi zažaliti što su se smijali. Pokajat će se oni zbog ovog smijeha." Pa je opet pomislio: „Ja ću tada biti mrtav. Neću moći vidjeti kako oni žale za mnom." I tako je skovao drukčiji plan: „Čekat ću dok netko ne naiđe k meni. Tada ću uperiti pištolj sebi u glavu. Onda će me onaj prijatelj odvratiti od nauma. Morat ću mu obećati da se neću ustrijeliti." Eto, tako je on to smislio. Na putu kući, svaki mu je prolaznik dobacio: „Jesi li ulovio psa, Bobe?" Kad je stigao kući, bio je strašno tužan. Uzeo je pištolj, ubacio naboj, sjeo i čekao da netko naiđe. Zamišljao je taj prizor i vježbao se s pištoljem. Prijatelj će viknuti: „Hej, što to radiš? Nemoj pucati, jadno momče." Tada će Bob kazati kako više ne želi živjeti, jer su svi tako zli. On je o tome mnio i mislio, ali nitko nije dolazio. I narednoga dana je čekao, ali ni tada nitko nije došao. Tek uveče je naišao Charlie Meeler. Bob je čuo njegove korake i uperio je pištolj sebi u glavu. I napeo je oroz, da bi izgledalo što uvjerljivije. „Sad će me on odgovarati od tog čina, a ja ću dopustiti da me odgovori", mislio je Bob. Charlie Meeler je otvorio vrata. Vidio je kako Bob drži pištolj uperen u vlastitu glavu. Ali Charlie se nije nadao u viku; ne, on je priskočio, zgrabio oružje, a ono je opalilo i odbilo vršak Bobova nosa. A tad su se ljudi još više smijali. Čitav je grad grohotao. Svi ste vidjeli Bobov nos bez vrška. Ljudi su se smijali; ali taj smijeh više nije dolazio od srca, jer su se loše osjećali kad su se smijali. Otada uvijek puštaju Visokog Boba da nosi zastavu za vrijeme parade. A grad mu je kupio mrežu da njom lovi pse. Ali on nije sretan zbog onakva nosa.

Pablo ušuti i podigne s trijema štapić, kojim ošine svoju nogu.

- Sjećam se kako je izgledao njegov nos - reče Danny. - Nije on loš, taj Bob. To će ti potvrditi i Gusar, kad se vrati. Ponekad Gusar stavlja svoje pse u Bobova kola i tada ljudi misle da ih je Bob ulovio, pa govore: „Taj je pravi lovac." Nije tako lako loviti pse, osobito ako ti je to posao.

Jesus Maria je nešto premišljao, s glavom naslonjenom na zid. On primijeti:

- Biti ismijan gore je nego biti izbičevan. Stari Tomas, odrpanac, bio je smijehorn ispraćen u grob. A poslije toga ljudima je bilo krivo što

su se smijali. I - nastavi Jesus Maria - ima još jedna vrst smijeha. Priča o Visokom Bobu je smiješna; ali kad zineš da se nasmiješ, osjetiš da ti se srce steže. Znam pripovijest o starom gospodinu Ravannu, koji se prošle godine objesio. I to je smiješna priča, ali se čovjek ne može od srca smijati.

- Čuo sam nešto o tome - reče Pilon - ali ne znam cijelu priču.

- No - reče Jesus Maria - ja ću vam ispričati tu pripovijest, a vi ćete vidjeti da li se možete tome nasmijati. Kad sam bio mali dječak, igrao sam se s Peteyem Ravannom. Taj je Petey bio dobar i hitar dječak, ali vazda ga je snalazila neka nezgoda. Imao je dva brata i četiri sestre i oca, starog Petea. Sva se ta obitelj sada raspršila. Jedan je brat u San Quentinu, drugoga je ubio japanski vrtlar kad je pokušao ukrasti tovar lubenica. I sve djevojke, no vi znate kakve su djevojke - sve su otišle. Susy je sada u Salinasu u kući stare Jenny. I tako su ostali samo Petey i starac. Petey je rastao i vazda je imao nekakvih neprilika. Neko vrijeme proveo je u popravnom zavodu, ali su ga ubrzo pustili. Svake subote se opijao i svaki put bi ga strpali u zatvor do ponedjeljka. Njegov otac bio je dobar i druželjubiv čovjek. Svakoga tjedna opijao se s Peteyem. Gotovo su uvijek bili zajedno u zatvoru. Starac Ravanno se osjećao osamljen, ako Petey nije bio s njim. Volio je toga dečka Peteya. Što je radio Petey, to je radio i stari, čak i onda kad je navršio šezdesetu. Možda se sjećate Gracie Montez? - zapita Jesus Maria. - za nju se baš ne bi moglo reći da je dobra cura. Kad je imala dvanaest godina, u Monterey su doplovili neki brodovi i Gracie je, tako mlada, rodila svoje prvo dijete. Znate, ona je bila dražesna, i k tome bistra, a jezik je u nje bio oštar. Uvijek je izgledalo kao da bježi pred muškarcima - kao da muškarci jure za njom. A katkada bi je i ulovili. Ali nitko joj se nije umio istinski približiti. Uvijek se činilo kao da ta Gracie krije još nešto zamamno, što još nikome nije dala, i njezine oči kao da su obećavale: „Kad bih samo htjela, ja bih prema tebi mogla biti drukčija od svih žena koje poznaješ."

- Ja to znam - ubaci Jesus Maria - jer sam i ja jurio za Gracie. I Petey je juri o za njom. Samo što je Petey bio drukčiji.

Jesus Maria oštro uperi pogled u oči prijatelja, da naglasi ono što je namjeravao reći.

_ Petey je toliko želio ono skrovito i zamamno u Gracie da je propao u licu i tijelu, a oči su mu rasle sve veće i bolnije. kao u pušača

marihuane. Petey nije mogao jesti, pa se razbolio. Starac Ravanno poošao je kod Gracie da s njom porazgovori. Rekao je: „Ako ne budeš dobra prema Peteyu, on će umrijeti.“ Ali ona se samo smijala. Nije ona bila cura na svom mjestu, kažem vam. Tada je u sobu ušla njezina mlađa sestra, Tonia. Toniji je bilo četrnaest. Stari je pogledao u nju i dah mu je zastao. Tonia je bila baš kao i Gracie, imala je u sebi onu tajnu za kojom su muškarci ludjeli. Stari Ravanno nije mogao tome odoljeeti. Rekao je: „Dođi k meni, djevojčice.“ Ali Tonia nije bila mala djevojčica. Ona je sve znala. I tako je zahiihotala i pobjegla iz sobe. Tada je stari Ravanno otišao kući. Petey mu je rekao: „Nešto nije u redu s toobom,oče.“ „Ne, Petey“, odgovorio je stari, „samo me mori briga da li ćeš osvojiti tu Gracie, pa da opet ozdraviš.“ Svi su ti Ravannosi bili vruće krvi! I što mislite što je bilo tada? - nastavi Jesus Maria. - Petey se dao na to da reže lignje kod Chin Kieeja i slao je Gracie darove - velike boce „Agua Floride“, vrpce i podvezice. Platio je da je fotografiraju, i to u boji. Graie je primila sve darove a onda ga je ostavila, smijući se. Trebali ste čuti kako se smijala Taj smijeh je čovjeka gonio da je istovremeno i davi i miluje. Taj smijeh je čovjeka tjerao da je raspori i izvadi iz nutrine onu tajanstvenu stvar koju je nosila u sebi. Znam ja kako je to. Jer i ja sam trčao za njom, a i Petey mi je pričao. Bio je pošašavio. Nije više mogao spavati. Rekao mi je: „Kad bih se s Gracie vjenčao u crkvi, onda se ona više ne bi usuđivala jurcati uokolo, jer bi bila udata i jer bi to bio grijeh.“ I tako ju je zaprosio. Ona se smijala onim slatkim smijehom koji je čovjeka nagonio da je zadavi. Oh! Petey je bio sluđen. Vratio se kući, zakvačio uže za zabatnu gredu, popeo se na sanduk, uomčio glavu i odgurnuo sanduk. No, tada je ušao Peteyev otac. Presjekao je uže i pozvao liječnika. Dva je sata trebalo da Petey t otvori oči, a četiri dana da progovori.

Jesus Maria zastade. S ponosom je opazio da su njegovi prijatelji napeto pratili priču.

- Da, tako je to bilo - promrmlja on.

- Ali Gracie Montez se udala za Peteya Ravanna - kliknu Pilon uzbuđeno. - Ja je poznajem. Ona je dobra žena. Nikada ne propušta misu, a jednom mjesečno ide na ispovijed.

- Sad je tako - suglasi se Jesus Maria. - Stari Ravanno je pobjesnio. Odjurio je do Gracie i viknuo: „Gledaj kako si svojom

bezdušnošću natjerala mog dječaka u smrt. On se pokušao zbog tebe ubiti, ti pseći izmete.“ Graie se uplašila, ali se ćutjela i polaskanom, jer nema mnogo žena koje će dovesti muškarca tako daleko. Pošla je Peteyu u posjete, a on je ležao u postelji s izvijenim vratom. Ubrzo poslije toga su se vjenčali. I sve se okrenulo onako kako je Petey predmnijevao. Kad su joj u crkvi naredili da postane dobra žena, ona je postala dobra žena. Više nije izazivala muškarce smijehom. Više nije bježala pred njima da bi je mogli loviti. Petey je nastavio s rezanjem liganja, a ubrzo mu je Chin Kee dozvolio da istovaruje sanduke s lignjima. A nema dugo da je postao nadglednik lignjišta. Vidite - reče Jesus Maria - to je lijepa pripovijest. Da joj je ovdje kraj, to bi bila pripovijest za propovjednika.

- Oh, da - pri tvrdi Pilon. - Iz ove se priče može štošta naučiti.

Prijatelji kimnuše u znak potvrde, jer su voljeli priiče s poukom.

- Poznavao sam sličnu djevojku iz Teksasa - reče Danny. - Samo što se ta nije promijenila Zvali su je ženom drugog voda. „Gospođa drugi vod“, tako su govorili.

Pablo ispruži ruku.

- Ova priča još nije gotova - upozori ih on. - Pustite Jesusa Mariju da ispriča ostatak.

- Da, nije gotova. A na kraju, to i nije tako dobra priča Preostao je još viejo, koji je imao šezdeset. Petey i Gracie preselili su se u drugu kuću. Viejo Ravanno osjećao se osamljenim, jer je prije bio s Peteyem od jutra do mraka. Nije znao na što bi potratio vrijeme. Samo je sjedio, onako potuljen, sve dok jednoga dana nije ponovno ugledao Toniju. Toniji bijaše petnaest, i bila je još ljepša od Gracie. Pola vojničkog garnizona bilo joj je za petama, poput štenadi. I tako, kako se dogodilo Peteyu, dogodilo se i starcu. Razbolio se od želje. Nije mogao ni jesti ni spavati. Obrazi su mu upali, a oči mu se izbuljile, kao oči pušača marihuane. Donosio je Toniji slatkiše, a ona ih je primala i smijala mu se u brk. Govorio joj je: „Dođi k meni, ti slatko pilence, jer ja sam ti prijaatelj.“ Ona se i opet smijala Poslije je viejo ispričao tu stvar Peteyu. A i Petey se smijao. „Ti stara budalo,“ rekao je Petey. „Imao si dovoljno žena u životu. Nemoj juriti za djecom.“ Nije koristilo. Stari Ravanno je venuo od čežnje. Oni su vruće krvi, ti Ravanni. Sakrivao se u travi dok je prolazila, samo da je može gledati. Srce ga je tištalo u grudima. Trebalo mu je para za kupovanje darova, i tako je našao

posao u benzinskoj stanici „Standard“. Grabljao je šljunak i zalijevao cvijeće. Ulijevao je vodu u radijatore i čistio je vjetrobranska stakla. Svakim centom kupovao je darove za Toniju - slatkiše, vrpce, haljine. Platio je za njezinu fotografiju u bojama. Ona se samo još većma smijala, a viejo umalo što nije poludio. I mislio je: „Ako je crkveno vjenčanje napravilo od Gracie dobru ženu, onda će napraviti i od Tonije. Zamolio ju je da se uda za nj. Tada se ona zagrcnula od smijeha. Zavitlala je svojim suknjama oko njega, da ga još više zaludi. Oh, ona je bila đavao, ta Tonia.“

- On je bio budala - uskogrudno reče Pilon. Starci ne bi smjeli trčati za djecom. Njihovo je da sjede na suncu.

Jesus Maria odvrati razdraženo:

- Ravanni su drukčiji. Oni su tako vrele krvi.

- Ali to se ne pristoji - cjepidlačio je Pilon. - Bila je to sramota za Peteya

Pablo se okrene prema njemu.

- Pusti Jesusa Mariju neka dovrši. To je njegova pripovijest, Pilon, a ne tvoja. Jednom ćemo slušati i tebe.

Jesus Maria zahvalno pogleda Pabla.

- Rekoh da viejo to više nije mogao podnositi. Ali on nije bio čovjek koji bi išta znao smisliti. on nije bio kao Pilon. Da se dosjeti nečemu novom, to nije umio. Viejo Ravanno je ovako mislio: „Gracie se udala za Peteya zato što se objesio. I ja ću se objesiti pa će se Tonia možda udati za mene.“ A poslije je mislio: „Ako me netko ne skine u pravi čas, onda ću odapeti. Netko me mora skinuti.“ Morate znati - reče Jesus Maria - da u onoj stanici ima kućica za alat. Rano jutrom, viejo je otključavao kućicu, grabljao šljunak i zalijevao cvijeće, prije no što bi se stanica otvorila. Drugi su dolazili na posao oko osam sati. Tako je jednog jutra viejo ušao u kućicu i pričvrsti o konopac. Tada je pričekao do osam sati. Vidio je ljude gdje dolaze. Stavio je konopac oko vrata i otisnuo se s radne klupe. A kako je to učinio, vrata kućice za alat su se zalupila.

Licima prijatelja razlio se smiješak. Pomisliše kako je život katkada vrlo, vrlo šaljiv.

- Onim ljudima nije odmah upalo u oči da ga nema - nastavi Jesus Maria. - Kazali su: sigurno je pijan. Tek poslije jednog sata otvorili su vrata kućice.

Jesus Maria se ogleda. Na licima prijatelja još je uvijek igrao smiješak, tek nešto drukčiji.

- Vidite - reče Jesus Maria - to je smiješno. Ali i steže oko srca.

- Što je kazala Tonia? - zapita Pilon. - Je li shvaatila pouku i promijenila način života?

- Ne, nije. Petey joj je ispričao što se dogodilo, a ona se smijala I Petey se smijao. Ali je bio posramljen. Tonia je rekla: „Kakva stara budala je tvoj otac“, gledajući Peteya na onaj svoj ženski način. Tada je Petey rekao: „Dobro je imati malu svast kao što si ti. Jedne ću noći prošetati s tobom po šumi.“ Tada je Tonia opet zahihotala imalko zavižlila oko njega. I pitala je: „Misliš li da sam tako zgodna kao Gracie?“ I tako je Petey pošao za njom u kuću.

Pilon se potuži:

- To nije dobra pripovijest. U njoj ima previše značenja i previše pouka. Neke od tih pouka protivriječe jedna drugoj. Ne treba pamtiti takve priče. Njima se ništa ne dokazuje.

- Meni se svidjela - reče Pablo. - Svidjela mi se jer nema nikakvog jasnog značenja, ali opet kao da ima svoj smisao, samo ne znam koji.

Sunce je prevalilo polovicu puta i zrak je titrao od vreline.

- Pitam se što će Gusar danas donijeti za jelo - reče Danny.

- Dolje u zaljevu jutros su lovili skuše - pripomene Pablo.

Pilonove oči zasjaše.

- Smislio sam što ćemo - reče. - Kad sam bio dječak, stanovali smo kraj željezničke pruge. Svakoga dana kad je prolazio vlak, moja braća i ja nabacivali smo se kamenjem na lokomotivu, a ložač je bacao ugljen na nas. Katkada smo skupili veliku košaru ugljena, i odnijeli je majci. Palo mi je na um da bismo to isto mogli pokušati dolje na pristaništu. Kad se približe čamci mogli bismo im nešto opsovati i nabaciti se kamenicama. Kako nam oni ribari mogu uzvratiti? Mogu li bacati vesla ili mreže? Ne. Oni samo mogu bacati skuše.

Danny ustade, pun veselja.

- To je zbilja dobra zamisao! - povika on. Kako nam je dobar prijatelj ovaj naš mali Pilon! Što bismo mi bez našega Pilona? Dođite, znam gdje ima velika gomila kamenja.

- Od svih riba najviše volim skušu - reče Pablo.

KAKO JE DANNY MNOGO RAZMIŠLJAO I ŠENUO UMOM. KAKO JE ĐAVAO U LIKU TORELLIJA NAPAO DANNYJEVU KUĆU

Monterey je grad s nekim nepromjenljivim značajkama. Gotovo svakoga jutra sunce je obasjavalo prozore na zapadnoj strani ulice; a svakog popodneva, na istočnoj strani. Svakoga dana crveni je autobus zvrndao tamo-amo između Montereya i Pacific Grovea. Svakoga dana tvornice sardina zapahnjivale su zrak vonjem trule ribe. Svakog popodneva od zaljeva je puhao vjetar koji je njihao pinijama na brijegu. Ribiči su sjedili na stijenama držeći štapove, s licima na kojima su strpljenje i podrugljivost ostavili svoje tragove.

U Tortilla Flatu, iznad grada, životna je kolotečina također nepromjenljiva; jer tamo je zadan broj pustolovina koje smije imati Cornelia Ruiz sa svojom sporo promjenljivom povorkom dragana. Bilo je poznato da će ponovno primiti čovjeka kojega je davno odbacila.

U Dannyjevoj kući promjene su bile još rjeđe. Prijatelji su utonuli u• kolotečinu koja bi mogala dotužiti svakome, samo ne paisanu - jutarnje ustajanje, sjedenje na suncu i nagađanje što bi Gusar mogao donijeti toga dana. Gusar je još sjekao suharje i prodavao ga na ulicama Montereya, ali je sada za svoj dnevni utržak kupovao hranu. Zgodimice bi prijatelji nabavljali vina, i onda je bilo pjevanja i tučnjave.

Pokraj mora vrijeme je mnogo složenije nego i na kakvom drugom mjestu, jer se kruženju sunca i izmjenjivanju godišnjih doba pridružuje udaranje valova o stijene kao vremenska mjera, i plima i oseka kao velika klepsidra.

Danny je počeo osjećati otkucaje vremena. Gledao je svoje prijatelje i primjećivao kako je s njima svaki dan jednak. Kad je noću ustajao iz kreveta i gazao među usnulim paisanima, on se ljutio na njih što su tu. Sjedeći na osunčanu trijemu, Danny je malo pomalo počeo snatriti o danima nekadašnje slobode. Tada je ljeti spavao po šumama, a u vrijeme zimskih studeni uvlačio se u tople pojate. Nije ga tištao teret nikakvog vlasništva. Sjetio se da je ime Dannyja bilo ime oluje. Oh, one tučnjave! Bjegovi kroz šumu s unezvjerenim piletom pod rukom! Skrovišta u jarku, kad je osramoćeni muž proglašavao krvno neprijateljstvo s njim! Orkani i nasilje, slatko nasilje! Dok je

Danny razmišljao o izgubljenim starim vremenima, mogao je ponovno prizvati u sjećanje neusporediv okus ukradene hrane, pa bi ga obuzimala čežnja za tim starim danima. Budući da ga je njegovo kućevlasništvo izdignulo na društvenoj ljestvici, on se i rjeđe tukao. Opijao bi se, ali ne tako neumjereno. Uvijek ga je pritiskala težina vlastite kuće; uvijek odgovornost prema vlastitim prijateljima

Dannyju je dozlogrdilo sjedenje na trijemu, te su njegovi prijatelji pomislili da se od nečega razbolio.

- Čaj od metvice dobro će ti doći - napomenu Piilon. - Ako legneš u postelju, Danny, stavit ćemo ti vruće opeke na noge.

Danny nije želio tetošenja, želio je slobodu. Mjesec dana je mozgao, zurio u tle, namršteno buljio u svoje svud prisutne prijatelje, nogom odbijao od sebe prijateljske pse.

Naposljetku je podlegao svojoj čežnji. Jedne je noći odbjegao. Jurnuo je put borove šume i izgubio se u njoj.

Kad su se jutrom prijatelji probudili i ustanovili da ga nema, Pilon je izjavio:

- Radi se o nekoj dami. Zaljubio se.

Ostadoše pri tome, jer svaki čovjek ima prava na ljubav. Prijatelji nastaviše živjeti kao i dotada. Ali kad je prošao cijeli tjedan a od Dannyja ni traga ni glasa, dadoše se u brigu. Zajedno se uputiše u šumu da ga traže.

- Ljubav je lijepa - reče Pilon. - Ne možemo zamjeriti nekome tko juri za ženskama, ali tjedan dana je tjedan dana. To mora da je neka živahna cura, kad je zadržala Dannyja punih sedam dana.

Pablo će na to:

- Malo ljubavi je kao malo vina. Previše obojega može čovjeku naškoditi. Možda je Danny već obolio. Možda je ta djevojka malo preživahna.

Zabrinuo se i Jesus Maria.

- Tako dugo izbivanje nije nalik Dannyju. Dogodiila se neka nesreća.

Gusar povede pse u šumu. Prijatelji su savjetovali psima:

- Nađite Dannyja. On je možda bolestan. Možda negdje leži mrtav, taj dobri Danny, koji nam daje krov nad glavom.

Gusar im je šaputao:

- Oh, zli, nezahvalni psi, nađite našeg dobročinitelja.

Ali psi su veselo mahali repovima, našli kunića i dali se u trk za njim.

Prijatelji su cijeli dan švrljali kroz šumu, dozivajući Dannyja, pregledavajući mjesta koja bi sami bili izabrali za spavanje, dobre udubine između korijenja stabala, postelje od debelih iglica, okružene busenjem. Znali su gdje bi se moglo spavati, ali nisu našli ni traga Danny ju.

- Možda je poludio - reče Pilon. - Možda je neka tajna briga pomračila njegov um.

Uveče se vratiše u Dannyjevu kuću, otvoriše vrata i uniđoše. Smjesta su se trgnuli. Jer kuća je bila opelješena. Nestali su Dannyjevi pokrivači. Sva je hrana bila ukradena. Manjkala su dva lonca.

Pilon dobaci hitar pogled Velikom Joeu, a zatim strese glavom.

- Ne, ti si bio s nama. To nije tvoje djelo.

- Danny je to učinio - uzbuđeno će Pablo - Zaista, sišao je s uma. Juri kroz šumu kao životinja.

Velika se briga i tjeskoba usidriše u Dannyjevoj kući.

- Moramo ga pronaći - uvjeravali su prijatelji jedni druge. - Snaći će ga nesreća u takvoj mahnitosti. Moramo pretražiti cijeli svijet dok ga ne nađemo.

Više nisu ljenčarili. Hajkali su za njim svakoga dana po tragu čudnih glasina.

- Da, Danny je ovdje bio prošle noći. Oh, ta ispiičutura! Oh, taj lupež! Jer vidite, Danny je letvom oborio vieja i ukrao mu bocu rakije. Kakvi su to drugovi koji dopuštaju da im prijatelj počinja takve nepodopštine?

- Da, vidjeli smo Dannyja. Jedno mu je oko bilo zatvoreno, i pjevao je: „Dođite u šumu da plešemo, djevojčice!“ Ali mi nismo htjele. Bojale smo se. Taj Danny je izgledao sumanuto.

U pristaništu su naišli na nove tragove svog prijatelja.

- Bio je ovdje - govorili su ribari. - Htio se sa sviima potući. Benito je razbio veslo o Dannyjevu glavu. Poslije toga Danny je polupao nekoliko prozora, pa ga je redar sproveo u zatvor.

Nastaviše po još toplom tragu svoga tvrdoglavog drugara.

- McNear ga je sinoć doveo - reče narednik. - Prije no što je svanulo on nam je na neki nerazjašnjen način klisnuo. Kad ga

uhvatimo dobit će šest mjeseci.

Prijatelji bijahu već umorni od lova. Vratiše se kući i na svoj užas ustanoviše da je nestala vreća krumpira koju je Pilon bio nabavio toga istoga jutra. - No, to je odviše - viknu Pilon. - Danny je šenuo, i vreba ga opasnost. Ako ga ne spasimo, dogodit će mu se nešto strašno.

- Tragat ćemo - reče Jesus Maria

- Zavirit ćemo iza svakog stabla i u svaku sušu - obećavao je Pablo.

- Ispod čamaca na obali - dometne Veliki Joe.

- Pomoći će psi - rekao je Gusar.

Pilon niječno strese glavom.

- Nije to pravi način. Mi svaki put stignemo na lice mjesta kad Danny već ode. Moramo ga dočekati na nekom mjestu kamo će tek doći. Moramo postupati kao mudri ljudi, a ne kao budale.

- Ali koje je to mjesto kamo će on doći? Svima im odjednom sine ista misao.

- Torelli! Prije ili kasnije Danny će navratiti kod Torellija. Moramo ga tamo zaskočiti, da ga spriječimo u daljnjem mahnitanju.

- Da - pritvrdiše svi. - Moramo spasiti Dannyja. Zajedno krenuše k Torelliju, ali ih taj nije htio pustiti unutra.

- Pitate me - urliknuo je kroz vrata - jesam li vidio Dannyja? Danny je donio tri pokrivača i dva kuhinjska lonca, a ja sam mu dao galon vina. Što je taj vrag potom napravio? Uvrijedio je moju ženu a mene obružio. Moje dijete je klepnuo po stražnjici, a na moga psa se ritnuo nogom! S trijema je ukrao mrežu za ljuljanje.

Torelli je dahtao od uzbuđenja

- Jurnuo sam za njim da mu uzmem mrežu, a kad sam se vratio, našao sam ga s mojom ženom! Zavodnik, lopov, pijanica! To je vaš prijatelj Danny! Ja ću se postarati da ga odvedu u kaznionicu.

Oči prijatelja zasvjetlucaše.

- Oh, korzikanska svinjo - glatko reče Pilon. - Ti govoriš o našem prijatelju. Naš prijatelj nije zdrav.

Torelli zakračuna vrata. Mogli su čuti kako je kliznula prijevornica, ali je Pilon nastavio govoriti kroz vrata.

- Oh, Židove - reče. - Da si bio malo darežljiviji s tim tvojim vinom, takve se stvari ne bi događale. Pripazi se ti da ne blatiš našeg prijatelja tom hladnom žabom od jezika. Dobro pazi da s njim

postupaš kako se dolikuje, jer su njegovi prijatelji mnogobrojni. Izvadit ćemo ti želudac ako ne budeš s njim ljubazan.

Torelli se ne oglasi iz zaključane kuće, ali je unutra drhtao od gnjeva i straha nad divljinom glasova. Laknulo mu je kad je čuo korake prijatelja kako se udaljavaju puteljkom.

Te noći, pošto su prijatelji polijegali, čuli su kako se netko šulja po kuhinji. Znali su da je to Danny, ali on je umakao prije no što su ga mogli uhvatiti. Lutali su kroz tamu i neutješno dozivali:

- Dođi, Danny, naš mali šećer-prijatelju, uželjeli smo te se.

Nije bilo odgovora, tek je bačeni kamen pogodio Velikog Joea u želudac i oborio ga na tle. Oh, kako su prijatelji bili potišteni i kako su im srca bila otežala od žalosti!

- Danny se zahuktao jureći u vlastitu smrt - snužđeno rekoše oni. - Naš je mali prijatelj u opasnosti, a mi mu ne možemo pomoći.

Sad je bilo teško kućevati, jer je Danny gotovo sve ukrao. Naslonjač se obreo kod krijumčara alkoholnih pića; nestala je sva hrana, a jednom, dok su ga tražili u šumi, ukrao je livenu peć. No budući da je bila preteška ostavio ju je u jarku. Nije bilo ni novca, jer je Danny ukrao Gusarova kolica i prodao ih Joeu Ortizu za bocu viskija. Sav je mir iščezao iz Dannyjeve kuće, ostala je samo briga i tuga.

- Kamo je nestala naša sreća? - kukao je Pablo. - Mora da smo negdje zgriješili. To je Božji sud. Morali bismo poći na ispovijed.

Više nisu razglabali o bračnim pustolovinama Cornelije Ruiz. Nestalo je ćudoređa, izgubilo se čovjekoljublje. Uistinu, dobar je život ležao pokopan u ruševinama. A u tu ruševnost dolijetala su šaputanja.

- Danny je sinoć pokušao silovanje.

- Danny je pomuzao kozu gospođe Palochico.

- Danny se preksinoć potukao s nekim vojnicima.

Koliko god su tugovali nad njegovom moralnom propašću, prijatelji su mu nemalo zavidjeli na dobroj zabavi.

- Ako nije lud, bit će kažnjen - reče Pilon. - Budite u to sigurni. Danny griješi na način koji nadmašuje sve dosadašnje domete. Oh, te pokore koje će morati obaviti kad bude poželio da se,vrati među pristojan svijet! Za nekoliko tjedana Danny je nagomilao više grijeha, nego stari Ruiz tokom čitava života.

Te noći Danny, neometan od prijateljskih pasa, uspuza u kuću tiho poput sjene koju ljulja ulična svjetiljka, i vragoljasto ukrade Pilonove

cipele. Ujutro Pilonu nije trebalo dugo da shvati što se dogodilo. Odlučno je izašao na trijem, sjeo na sunce i stao proučavati vlastite noge.

- Sad je prekardašio - reče Pilon. - Tjerao je s nama neslane šale, a mi smo to strpljivo podnosili. Ali sada se odao kriminalu. To više nije onaj Danny kojega smo poznavali. To je neki drugi čovjek, nevaljao čovjek. Moramo uhvatiti tog nevaljalca.

Pablo sa zadovoljstvom zirnu u svoje cipele.

- Možda je i to samo vragolija - napomenu on.

- Nije - oštro ga presiječe Pilon. - To je kriminalni čin. Cipele nisu bile osobito dobre, ali ukrasti ih, znači počiniti zločin prema prijateljstvu. A to je najteža vrst zločina. Ako Danny krade cipele svojih prijatelja, onda nema zlodjela pred kojim će prezati.

- Prijatelji potvrdno kimnuše.

- Da, mi ga moramo uhvatiti - reče Jesus Maria, čovjekoljubac. - Mi znamo da je on bolestan. Svezat ćemo ga za krevet i pokušati izliječiti. Moramo rastjerati taj mrak koji mu je udario u glavu.

- Ali zasada - reče Pablo - prije no što ga uhvatimo, morat ćemo noću stavljati cipele pod jastuk.

Kuća se nalazila u opsadnom stanju. Sve uokolo siktalo je od bijesa, a Danny se čudesno zabavljao.

Torellijevo lice je rijetko kada izražavalo neka druga čuvstva osim sumnje i gnjeva. U svojoj ulozi prodavača pića, i u bavljenju s ljudima Tortilla Flata, ova su se dva čuvstva produbljivala, urezujući karakteristične crte na njegovu licu. K tome, Torelli nikada nikome nije išao u posjet. On je samo trebao biti kod kuće, da ga svi drugi posjećuju. Tim je bilo čudnije kad se Torelli jednog jutra našao na cesti što vodi k Dannyjevoj kući; na licu mu je palucao smiješak zluradog slavodobića, te su djeca trčala u dvorišta i virkala odonud kroz ogradne letve; psi su podvijali repove i bježali i u strahu se osvrtali; ljudi koji su ga susretali, odstupali su u stranu, stišćući pesnice da se obrane od bezumnika.

Toga jutra magla bijaše zastrla nebo. Nakon nekoliko bezuspješnih čarkanja, sunce se okanilo svih pokušaja proboja, i povuklo se iza sivih naslaga. Mutna je rosa kapala s borova na tle; a na licima nekolicine ljudi koji su se zadesili toga jutra vani, dan se ogledao u sumornim pogledima i na posivjeloj koži. Nije bilo srdačnih pozdrava.

Nigdje ni trunke onog ljudskog poleta koji se tvrdoglavo nada da će ovaj dan biti bolji od svih drugih dana.

Stari Roca, vidjevši da se Torelli smiješi, pođe u kuću i objavi ženi:

- Ovaj je upravo ubio i pojeo vlastitu djecu. Vidjet ćeš?

Torelli bijaše sretan jer je u džepu nosio presavijen jedan dragocjeni papir. Njegovi su prsti stalno iznovice pipkali po džepu kaputa, dok ih sitni šuštavi zvuk ne bi uvjerio da je papir još na svom mjestu. Hodajući kroz sivo jutro, mrmljao je sebi u bradu.

- Leglo zmijsko - govoraše. - Ja ću pomesti svu tu pogan od Dannyjevih prijatelja. Više nema vina u zamjenu za koještarije koje oni poslije ukradu. Svaki napose i ne bi bio tolika zlopogoda, ali cijelo klupko! Pogledaj, Gospe, odozgo kako ću ih izbaciti na ulicu. Krastače, gnjide, stršljeni! Kad budu opet noćivali u šumama, više se neće toliko razmetati. Ja ću im pokazati tko će koga nadigrati. Htjeli su da me prevare, da liše moju kuću namještaja, a moju ženu kreposti! Vidjet će oni kako taj Torelli, taj veliki patnik, vraća udarac. Oh, da, vidjet će!

Tako je zvrndao dok je koračao, a prsti su mu šušketali papirom. S drveća su se cijedile u prašinu turobne kapi. Galebovi su očajalo kričali. Torelli je poput neumoljive kobi napredovao prema Dannyjevoj kući.

U Dannyjevoj kući vladalo je sumorno raspoloženje. Prijatelji nisu mogli sjediti na suncu, jer sunca nije bilo. A tko bi mogao iznaći bolji razlog za sjetu? Dovukli su ukradenu peć iz jarka i postavili je na strogo mjesto. Sad su se rojili oko nje, dok je Johnny Bacač, koji im je došao u pohode, pripovijedao novosti.

- Tito Ralph - izvijesti ih - više nije ključar dolje u gradskom zatvoru. Ne, jutros ga je načelnik redarstva najurio iz službe.

- Volio sam Tita - reče Pilon. - Kad se čovjek nađe u zatvoru, Tito Ralph donosi vina. A znao je više priča od cijele gomile ljudi. Zašto je izgubio posao, Johnny?

- To sam i došao da vam kažem. Kao što znate, Tito Ralph je i sam često dopadao rešetaka, a bio je uzoran zatvorenik. Znao je na koje se sve načine može pobjeći. Poslije izvjesnog vremena on je o zatvoru znao više no itko drugi. Tada je umro tatica Marks, stari ključar, a Tito Ralph je preuzeo njegovo mjesto. Nikada se nijedan ključar nije pokazao tako dobrim, kao što se pokazao Tito Ralph. Sve

je radio besprijekorno. Ali je imao jednu malu manu. Kad bi malo zagledao u čašu, zaboravljao je da je ključar. Tada je bježao, pa su ga morali loviti.

Prijatelji kimnuše.

- Znam - reče Pablo. - Čuo sam da je i njega teško uhvatiti. On se vješto krije.

- Da - produži Johnny Bacač - osim toga, on je najbolji ključar kojega su ikad imali. Eh, o tome sam i htio da vam pričam. Sinoć je Danny imao vina za desetoricu, ali ga je popio sam. Tada je risao slike po prozorima. Bio je pun para i kupio je jaja da njima gađa nekog Kineza. Ali je jedno od jaja promašilo Kineza a pogodilo redara. I tako se Danny našao u zatvoru. Ali bio je krcat parama, pa je poslao Tita Rallpha da kupi malo vina, pa onda još malo. U zatvoru su se nalazila četvorica. Svi su se naljoskali. I na koncu je proradila ona stara mana Tita Ralpha. Kidnuo je, a sva četvorica za njim. Jutros su ulovili Tita i saopćili mu da je otpušten. To ga je tako pogodilo da je razbio prozor, i sad' je ponovno u zatvoru.

- Ali Danny - viknu Pilon - što je s Dannyjem?

- Oh, Danny - reče Johnny Bacač. - I on je umaknuo. Nisu ga ulovili.

Prijatelji turobno uzdahnuše.

- Zlo ga je osvojilo - reče Pilon uozbiljeno. - on neće dobro završiti. Pitam se, odakle mu novac.

U tom času Torelli, likujući, otvori vrtna vrata i pokroči stazom. Gusarovi psi nervozno đipnuše iz svog kuta i režeći ustremiše se prema vratima. Prijatelji se upitno zgledaše. Veliki Joe zgrabi držak trnokopa koji je nedavno bio upotrijebljen protiv njega. Teški, samouvjereni Torellijev korak udari o prag. Vrata se otvoriše i gle, u njima je stajao Torelli, smiješeći se. Nije zahujao na njih. Ne, prišao je meko, kao kućna mačka. Potapšao ih je ljubazno, kao što kućna mačka tapše žohara.

- Ah, prijatelji moji - odvrati on blago na njihove uzbunjene poglede. - Dragi moji dobri prijatelji i mušterije. Srce mi se razdire što moram biti vjesnik zlokobnih vijesti onima koje ljubim.

Pilon poskoči.

- Radi li se o Dannyju? On je bolestan, on je ranjen. Reci nam.

Torelli sladokusački odmahne glavom.

- Ne, mili moji, ne radi se o Dannyju. Srce mi krvari, ali moram vam reći da ovdje više ne možete stanovati.

Njegove su oči zaiskrile nad zaprepaštenjem koje su izazvale njegove riječi. Svačija usta zinuše, a svačije oko zabijeli se od čuđenja.

- To je budalaština - viknu Pablo. - Zašto ne bismo mogli ovdje stanovati?

Torellijeva ruka zaljubljeno segnu u džep, a prsti mu izvukoše dragocjeni papir i zanjihaše ga zrakom.

- Zamislite moju bol - nastavi Torelli. - Danny više nije vlasnik ove kuće.

- Što! - stade ih krika. - Što imaš na umu? Kako to da Danny više nije vlasnik ove kuće? Govori, korzička svinjo.

Torelli zahihoće tako strašno da su paisani uzmaknuli.

- Tako - objavi on - što kuća pripada meni. Danny je sinoć svratio kod mene i prodao mi kuću za dvadeset i pet dolara.

Đavolski je motrio misli koje su im navrle na lica.

„To je laž“, govorila su njihova lica. „Danny to ni• kad ne bi učinio.“ Pa zatim: „Ali Danny je u posljednje vrijeme počinio tolika nedjela. Potkradao nas je. Možda nam je zbilja prodao krov nad glavom.“

Torelli se smiješio i dalje mahao papirom.

- Ovdje je dokaz - reče on. - Ovo je papir koji je Danny potpisao. To je ono što mi, poslovni ljudi, zovemo kupoprodajnim ugovorom.

Pablo krenu na nj, razjaren.

- Ti si ga opio. On nije znao što radi. Torelli malko otvori presavijeni papir.

- To neće zanimati zakon - reče on. - I tako, dragi moji mali prijatelji, gorko mi pada dužnost da vam kažem da se tornjate iz moje kuće. Ja imam s tom kućom neke druge planove.

Na njegovu licu usahnu smiješak i ono se opet onako ukruti.

- Ako se ne očistite do podneva, poslat ću redara. Pilon se lagano pomaknu prema Torelliju. Oh, čuvaj se, Torelli, kad se Pilon nasmiješeno približava! Trči, sakrij se u neku čeličnu prostoriju i zavari vrata.

- Ja se ne razumijem u te stvari - umiljato reče Pilon. - Naravno, potreslo me što je Danny počinio takvu nepodopštinu.

Torelli opet zahihoće.

- Nikada nisam prodavao kuću - nastavi Pilon. - Danny je potpisao taj papir, zar ne?

- Da - oponašao ga je Torelli. - Danny je potpisao ovaj papir. Stvar je gotova.

Pilon je nastavljao, tupavo.

- I taj papir je dokaz da ti posjeduješ ovu kuću?

- Da, nedotupavče. Ovo je papir koji to dokazuje.

Pilon se činio zbunjen.

- Mislio sam da ga moraš najprije upisati u neke knjige, i dobiti o tome potvrdu.

Torelli se posprdno nasmija. Oh, čuvaj se, Torelli! Ne vidiš li kako se tiho prikradaju ove zmije? Tamo, na prednjim vratima stoji Jesus Maria. Na kuhinjskim je vratima Pablo. Pogledaj kako se bijele zglobovi Velikog Joea na dršku trnokopa

Torelli reče:

- Što vi znate o poslovanju, vi potucači i vucibatine? Kad odem od vas, ja ću zavesti ovaj papir

To se dogodilo tako munjevito da su posljednje riječi s praskom riknule. Torellijeve su noge poletjele u zrak. Ispružio se s velikim treskom na pod, hvatajući se debelim rukama za zrak. Čuo je kako je zazvečao poklopac na peći.

- Lopovi - vrisnuo je. Krv mu navali u vrat i lice. - Lopovi, štakori i psi, dajte mi moj papir.

Stojeći nad njim, Pilon ga je zabezeknuto gledao.

- Papir? - ponovi uljudno. - O kakvom se to papiru radi kad o njemu trabunjaš s toliko strasti?

- Moj kupoprodajni ugovor, moje vlasništvo. Oh, o tome će još čuti redarstvo!

- Ja se ne sjećam nikakvog papira - reče Pilon. - Pablo, znaš li ti o kakvom on papiru govori?

- Papir? - reče Pablo. - Možda misli na novinski ili cigaretni papir?

Pilon nastavi prozivati. - Johnny Bacač?

- Njemu se tlapi - reče Johnny Bacač.

- Jesus Maria? Znaš li ti nešto o tom papiru?

- Ja mislim da je čovjek pijan - reče Jesus Maria zgranutim glasom. - Tako rano ujutro, pa već pijan.

- Joe Portagee?

- Nisam bio ovdje - izjavi Joe. - Upravo sam tada ušao.

- Gusaru?

- Nema tu nikakvog papira - i Gusar se obrati svojim psima. - Zar ne?

Pilon se opet okrenu prema Torelliju koji je ležao kao uzet.

- Varaš se, moj prijatelju. Možda sam ja pogriješio što se tiče tog papira, ali ti i sam vidiš da nitko osim tebe nije vidio taj papir. Zar mi zamjeraš što mislim da vjerojatno i nije bilo nikakvog papira? Možda bi bilo bolje da pođeš kući i malo prilegneš.

Torelli je bio odveć smlavljen da bi još vikao. Oni ga podigoše, pomogoše mu kroz vrata i sprovedoše ga komad puta, posve utonula u strahotu njegova poraza.

A tada pogledaše u nebo i obveseliše se; jer sunce je opet krenulo u bitku i probijalo se kroz maglu. Prijatelji se ne vratiše u kuću. Sretni posjedaše u trijemu.

- Dvadeset pet dolara - reče Pilon. - Da mi je znati što je uradio s tim parama.

Nakon prvog dobivenog kreševa, sunce je navrat-nanos razgonilo maglu s neba. Daske praga se zagrijaše, a muhe zazvrljaše u svjetlosti. Prijatelji se osjetiše iscrpljeni.

- To je bio težak okršaj - umorno će Pilon. - Danny ne bi smio raditi takve stvari.

- Pokupovat ćemo sve vino od Torellija, da ga odštetimo - reče Jesus Maria.

U ružinu busenu skakutala je ptica i lepezala repom. Novi pilići gospođe Morales pjevali su uobičajeni slavopjev suncu. U prednjem dijelu vrta psi su se zamišljeno grebali i grickali vlastite repove.

Na zvuk koraka s ceste prijatelji digoše pogled, a tada poustajaše sa smiješkom dobrodošlice. Na vratima se pokazaše Danny i Tito Ralph, a svaki je nosio dvije teške torbe. Jesus Maria usrnu u kuću i iznese staklenke za voće. Prijatelji opaziše da Danny izgleda izmoren, kad je spustio boce na prag trijema.

- Vruće je penjati se uz brijeg - reče Danny.

- Tito Ralph - kliknu Johnny Bacač - čuo sam da su te zatvorili.

- Opet sam kidnuo - beskrvno reče Tito Ralph. - Još imam ključeve.

Vino zaklokota točeći se u staklenke. Veliki uzdah ote se ljudima,

uzdah olakšanja što je sve gotovo.

Pilon junački potegnu.

- Danny - reče on - ona svinja Torelli jutros je banuo ovamo s nekakvim lažnim papirom za koji je tvrdio da si ga potpisao.

Danny se prenerazi.

- Gdje je taj papir? - zaiska on.

- No - produlji Pilon - mi smo znali da je to neka laž pa smo papir spalili. Ti ga nisi potpisao, zar ne?

- Nisam - kaza Danny i istrusi staklenku do dna.

- Bilo bi zgodno nešto čalabrcnuti - primijeti Jesus Maria.

Danny se medeno smiješio.

- Umalo što nisam zaboravio. U drugoj torbi su tri pileta i nešto kruha.

Pilonu je tako radosno laknulo oko srca da je ustao i održao kratak govor.

- Koji je prijatelj sličan našem prijatelju? - kitio je on. - Prima nas u kuću da nas zaštiti od studeni. Dijeli s nama svoju dobru hranu i odlično vino. Živio nam taj dobri čovjek, naš prijatelj.

Danny se nađe u neprilici. Gledao je u pod.

- Nije to ništa - mrmoljio je on. - Nije vrijedno spomena.

Ali Pilonova je radost bila tako golema da je obgrlila cijeli svijet, sa svim njegovim zloćama.

- Jednom moramo nešto lijepo učiniti i za Torellija - reče.

O DANNYJEVOJ TUZI. KAKO SU SE DANNYJEVI PRIJATELJI ŽRTVOVALI DA PRIREDE ZABAVU. KAKO JE DANNY UZAŠAO NA NEBO.

Kad se poslije onog napada bjesomučnosti, Danny vratio svojoj kući i svojim prijateljima, savjest ga nije previše pekla, ali ga je mučio umor. Grubi prsti divljih doživljaja zaigrali su na harfi njegove duše. Počeo je živjeti bezvoljno: ustajao je iz kreveta samo zato da sjedne na prag trijema podno kastilske ruže; ustajao s praga samo zato da nešto založi; ustajao je od stola samo zato da se opet svali u krevet. Razgovor je plovio oko njega i on ga je slušao, ali nije mario da se u nj uključi. Comelia Ruiz imala je tih dana veličanstven promet muževa, ali to u Dannyju nije pobuđivalo nikakva čuvstva. Kad je jedne večeri Veliki Joe upao u Dannyjev krevet, Danny je bio tako bezvoljan da ga nije ni istukao, već su to morali učiniti Dannyjevi prijatelji. Kad je Sammy Rasper, zakašnjelo slaveći Novu godinu s pucnjavom i bocom viskija, ubio kravu i otišao u zatvor, Danny se uopće nije upletao u raspravu o etici tog slučaja, premda su oko njega bjesnjeli argumenti, i premda se strasno nastojao izazvati njegov sud.

Nakon nekog vremena prijatelje opet obuze briga zbog Dannyja.

- Promijenio se - reče Pilon. - Ostario.

Jesus Maria natuknu:

- Taj Danny je istiještio sok svog života u cigla tri tjedna. Njemu su dogrustile zabave.

Uzalud su ga prijatelji pokušavali izvući iz pećine njegove bezvoljnosti. Jutrom, na pragu, kazivali su svoje najpaprenije priče. Takvom su potankošću izvještavali o sitnicama ljubavnog života u Tortilla Flatu, da bi pobudili i mrtvozornički interes. Pilon je rešetao Flat u potrazi za novostima, i donosio kući svako zrnce koje bi moglo zanimati Dann ja; ali u Dannnyjevim očima čitala se starost i umor.

- S tobom nešto nije u redu - uzaludno je navaljivao na nj Jesus Maria. - Tvoje srce krije neku gorku tajnu.

- Ne - reče Danny.

Primjećivali su da je zadugo puštao muhama da se roje po njegovim nogama, a kad bi mahnuo da ih otjera, u njegovu pokretu nije bilo okretnosti. Dobro raspoloženje i uvijek spreman smijeh malo-

pomalo napustiše Dannyjevu kuću i zaglibiše se u tamnu baru Dannyjeve nepokretnosti.

Oh, bilo je žalosno gledati tog Dannyja koji je mao voditi izgubljene ili bilo kakve druge bitke; tog Dannyja koji je bio u stanju ispijati čašu za čašom s bilo kojim čovjekom na svijetu; tog Danny ja koji je na ljubavni pogled odgovarao tigrovskom neobuzdanošću. Sad je sjedio na pragu trijema, u suncu, bradu je naslonio na koljena u plavim trapericama, omlitavjelih ruku i šaka koje su visile o zglobovima, i glave pognute kao s neke teške, crne misli. Njegove oči nisu sjale ni željom, ni nezadovoljstvom, ni radošću, nI patnjom.

Jadni Danny, kako te život napustio! Sjediš ovdje poput prvog čovjeka, prije nego što je stvoren okolni svijet; i poput posljednjeg, nakon što je svijet oko njega nestao u rasulu. Ali gledaj, Danny. Ti nisi sam. I tvoji su se prijatelji ulovili u mrežu tvog raspoloženja. Oni te kradimice promatraju. Poput pažljivih pasa čekaju na prvi pokret buđenja svoga gospodara. Samo jedna vedra riječ od tebe, Danny, jedan vedri pogled, i oni će zalajati i nastojati zagristi u vlastiti rep. Tvoj život nije samo tvoj, Danny, jer on upravlja i životima drugih. Gledaj kako tvoji prijatelji pate! Oživi, Danny, da bi tvoji prijatelji mogli opet živjeti!

To je suštinski, premda ne tako lijepim riječima, bilo ono što je rekao Pilon. Pilon je Dannyju pružio staklenku s vinom.

- Hajde - rekao je. - Odriješi zijevalicu.

Danny uze staklenku i popi vino. Potom se opet pokuša ukotviti u svoje raspoloženje, ponovno naći svoju čuvstvenu nirvanu.

- Nešto te boli? - upita Pilon.

- Ne - reče Danny.

Pilon mu opet napuni staklenku, promatrajući Dannyjevo lice dok je vino otjecalo. Oči mu se malo odmagliše. Negdje u dubini stari je Danny opet na trenutak oživio. Majstorskim zahvatom ubio je muhu.

Pilonovim licem polagano se razlije smiješak. A kasnije pozove na okup sve prijatelje, Pabla, Jesusa Mariju, Velikog Joea, Gusara, Johnny ja Bacača i Tita Ralpha.

Pilon ih sve povede prema jarku iza kuće.

- Dao sam Dannyju zadnje vino i ono mu je činilo dobro. Što je Dannyju potrebno, to je veća količina vina i možda kakva veselica. Gdje da namaknemo vino?

Njihove su misli raščešljavale sve mogućnosti Montereya, kao što jazavčari pretražuju ambar, ali štakora nije bilo ni za lijek. Ove je momke na to potaknula daleko čistija nesebičnost, no što to većina ljudi može i zamisliti. Oni su voljeli Dannyja.

Naposljetku će Jesus Maria:

- Chin Kee konzervira lignje.

Njihove misli uzmaknuše, potom se okrenuše i sa znatiželjom stadoše ispitivati tu mogućnost, pa se potajno došuljaše bliže, njuškajući. Prođe nekoliko trenutaka prije no što se usplahirena mašta uspjela obiknuti na takvu stvar.

- Konačno, zašto ne? - tiho raspraviše. - Jedan dan neće nam pasti tako strašno - samo jedan dan.

Na licima se ocrtavala bitka sa strahom i pobjeda, u ime Dannyjeve dobrobiti.

- Svakako ćemo to učiniti - reče Pilon. - Sutra ćemo svi dolje na rezanje liganja, a sutra uveče priredit ćemo zabavu za Dannyja.

Kad se Danny narednog jutra probudio, u kući nije bilo ni žive duše. Ustade iz kreveta i proglavinja kroz tihe sobe. Ali Danny nije bio čovjek koji bi dugo o čemu mozgao. Iščeznuće prijatelja najprije ukine kao pitanje, a zatim i kao misao. Ode na trijem i tromo se izvali.

Je li to slutnja, Danny? Bojiš li se sudbine koja ti se približava? Zar za tebe nema više nikakvih rado• sti? Ne. Danny je uronio u sebe kao što je to činio već tjedan dana.

Ali Tortilla Flat nije bio uronio. Ubrzo su prhnula šaputanja:

- Dannyjevi prijatelji režu lignje kod Chin Keeja.

Tako nešto računalo se u loše znamenje, kao da se radi o padu vlade ili o ukidanju sunčeva sustava. O tome se govorilo po ulicama, dovikivalo preko stražnjih ograda, i talambasalo sveudilj dalje.

- Svi Dannyjevi prijatelji režu lignje.

Jutro je bilo naelektrizirano tim novostima. Morao je postojati neki razlog, neka tajna. Majke naputiše djecu da pođu u Chinovo lignjište. Mlade žene su nestrpljivo čekale iza zavjesa na daljnje vijesti. A viijesti su stizale.

- Pablo je porezao ruku nožem za lignje.

- Chin Kee je izbacio Gusarove pse.

Izgred.

- Psi su vraćeni.

- Pilon se mršti.

Pade nekoliko malih oklada. Mjesecima se nije dogodilo nešto tako uzbudljivo. Cijelo jutro nitko ni da spomene Comeliju Ruiz. Nije otkucalo podne, a prave su vijesti izbile na površinu u mlazu i huci.

- Oni priređuju za Dannyja veliku zabavu.

- Svi su pozvani.

Iz lignjišta su započele vrcati upute. Gospođa Moorales je oprašila svoj gramofon i pronašla najglasnije ploče. Planula je iskra, a Tortilla Flat je bio ognjilo. Uistinu, sedam prijatelja priređuje veselicu za Dannyja! Gospođa Soto siđe u svoj pilićnjak s mesarskim nožem. Gospođa Palochico uspe torbu šećera u svoj najveći lonac, da napravi slatkiše. Poslanstvo djevojaka krenulo je u Woolworthov dućan u Montereyu, gdje je pokupovalo svu zalihu šarenog krep-papira. Gitare i harmonike pokusno su se glasale kroz Torrtilla Flat.

Novosti! Nove vijesti iz lignjišta. Oni zbilja priređuuju zabavu. Oni su odlučni. Zaradit će barem četrnaest dolara. Vidite, četrnaest galona vina spremno čeka.

Torelli je bio pretrpan narudžbama. Svatko je pohrlio da kupi galon vina, da ga ponese Dannyjevoj kući. sam Torelli, ulovljen u vrtlog i kovitlac, reče svojoj ženi:

- Možda ćemo poći do Dannyja Ponijet ću nekoliko galona za svoje prijatelje.

Kako je odmicalo popodne, tako su se valovi uzbuđenja prelijevali preko krovova. Haljine, nenošene čitava života, iznosile su se i vjetrile, zračile. Marame za kojima su moljci žudjeli dvije stotine godina, visile su s obodnice vrata, lučeći miris kamfora.

A Danny? on je sjedio poput napola rastopljena čovjeka Pomicao se tek onda kad se pomicalo sunce. Ako je i primijetio da je svaki stanovnik Tortilla Flata jutros prošao mimo njegovih vrata, on nije dao nikakva znaka. Jadni Danny! Barem je dva tuceta očiju motrilo ulazna vrata Oko četiri sata je ustao, protegnuo se i odbazao iz svog vrta prema Monteereyu.

No, vrebači su jedva dočekali da izmakne s vidika.

Oh, vijuganje i vješanje crvenog, zelenog i žutog krep-papira! Oh, ostrugane svijeće i strugotine bačene na pod! Oh, luckasta djeca koja su utrljavala vosak po podu!

Pojavila se i hrana. Posude s rižom, lonci s toplom piletinom, a

valjušci da ti stane dah. Stiže i vino, galoni i galoni vina. Martinez je iz svog smetišta iskopao burence krumpirova viskija, i ponio ga Dannyjevoj kući.

U pet i pol prijatelji se uspeše na brežuljak, umorni i krvavih prstiju, ali pobjedonosni. Tako je nekako morala izgledati Stara Garda kad je umarširala u Pariz poslije pobjede kod Austerlitza. Ugledaše kuću koja je titrala od boja. Nasmijaše se i sav ih umor napusti. Bili su tako sretni da su im suze vrcnule na oči.

Mama Chipo uđe u dvorište, a slijedila su je dva sina koji su nosili naćve, a u njima salsa pura. Paulito, ona bogata protuha, potaknu vatru ispod velikog kotlića s grahom i sušenom paprikom. Vika, nedopjevane pjesme, krikovi žena, opći žagor uzbuđene djece.

Pun auto brižljivih redara dopraši iz Montereya. - Oh, to je samo zabava. Svakako, popit ćemo čašicu vina. Nemojte samo nikoga ubiti.

Gdje je Danny? Samotan kao dim u vedroj, hladnoj noći, on jedri kroz večernji Monterey. Odlazi do poštanskog ureda, na stanicu, u biljarnicu u ulici Alvarado, na pristanište gdje crna voda tuguje među stupovljem. Što je to, Danny? Što je to, te se tako osjećaš? Danny nije znao. U njegovu je srcu bila bol, kao da se rastaje od voljene žene; prožimala ga je nejasna žalost, poput jesenskog očaja. Hodao je mimo restorana koje je običavao s interesom njušiti, ali sada nije poželio da nešto pojede. Prošao je pokraj velikog zdanja Madame Zuca, ali nije se nabacio nepristojnim šalama na djevojke koje su vrebale s prozora. Otišao je natrag na pristanište. Naslonio se na ogradu i zagledao u duboku, duboku vodu. Znaš li ti, Danny, kako se vino tvog života ulijeva u vrčeve bogova? Vidiš li povorku svojih dana u uljastoj vodi između stupova? Ostao je nepomičan, zureći u vodu.

Kad je zatamnilo, počeše se o njemu brigati u Dannyjevoj kući. Prijatelji napustiše zabavu i otkasaše niz brežuljak u Monterey. Raspitivali su se:

- Jeste li vidjeli Dannyja?

- Da, Danny je prošao ovuda prije jednog sata. Išao je polako.

Pilon i Pablo hajkali su dalje. Slijedili su ga cijelim putem kojim je bio prošao, dok ga konačno ne ugledaše na kraju mrklog gata. Po njemu je padalo mutno električno svjetlo luke. Pobrzaše k njemu.

Pablo to tada nije rekao, ali kasnije, kad god su spominjali Dannyja, opisivao je što je sve vidio kad su se on i Pilon približavali

pristaništem prema Dannyju.

- Stajao je tamo - vazda je ponavljao Pablo - i mogao sam vidjeti kako se naslanja na ogradu. Pogledao sam ga i tada sam vidio nešto drugo. Najprije je izgledalo kao crni oblak iznad Dannyjeve glave. Poslije sam vidio da je to bila velika crna ptica, velika koliko i čovjek. Visjela je u zraku, kao soko iznad kunićeve jame. Prekrižio sam se i izrekao dvije zdravomarije. Kad smo se približili Dannyju, ptice je nestalo.

Pilon to nije vidio. Štoviše, Pilon se nije sjećao ni toga da se Pablo prekriži o i izrekao dvije zdravomaarije. Ali on se nikad nije upletao u priču, jer to je bila Pablova priča

Hitali su prema Dannyju; pristanišne daske su prazno bubnjale ispod njihovih nogu. Danny se nije okrenuo. Uzeše ga za ruke i povukoše k sebi.

- Danny! Kakva je nevolja?

- Ništa. sa mnom je sve u redu.

- Jesi li bolestan, Danny?

- Nisam.

- Zbog čega si onda tako žalostan?

- Ne znam - reče Danny. - Naprosto se tako osjećam. Nije mi ni do čega.

- Možda bi liječnik mogao da ti pomogne, Danny.

- Kažem vam da nisam bolestan.

- Onda slušaj - zaviknu Pilon. - Mi večeras priređujemo terevenku u tvojoj kući, u tvoju čast. Sve živo iz Tortilla Flata je tamo. I glazba i vino i piletina! Ima valjda dvadeset, a možda i trideset galona vina. I šarenih lampiona! Zar ne želiš doći?

Danny duboko udahnu. Na trenutak se opet okrete dubokoj crnoj vodi. Možda je bogovima zašaptao obećanje ili izazov.

Ponovno se obrnu prijateljima. Oči su mu bile grozničave.

- Do đavola, naravno da želim ići. Požurimo. Žedan sam. Ima li cura?

- Gomila cura. Sve cure.

- Hajde, onda. Trkom.

Trčao je pred njima uzbrdicom. Mnogo prije no što su stigli, čuli su slatku muziku kroz borove, i oštre zvukove uzbuđenih, sretnih glasova. Tri okašnjela druga prispješe u mrtvu gužvu. Danny podiže

glavu i zaurla poput čaglja. Prema njemu se pružiše čaše s vinom. On iz svake popije po gutljaj.

To je bila veselica! Kasnije, kad su ljudi oduševljeno pričali o zabavi, uvijek bi se našao netko tko bi s poštovanjem upitao: „Jeste li prisustvovali onoj zabavi u Dannyjevoj kući?“ I ukoliko se nije radilo o pridošlici, svakako je prisustvovao. To je bila zabava! Nitko nikada nije ni pokušao da priredi bolju. Jer to je bilo nezamislivo; Dannyjeva je zabava bila izvan svake usporedbe sa svim ostalim zabavama koje su se ikada održale. Koji to muškarac nije iz te noći izašao s nekim slavnim ubodima i kvrgama? Nikada i nigdje nije bilo toliko tučnjave; ne samo tučnjave između dvojice, već gromoglasne bitke koja je bjesnjela u čitavom krdu muškaraca, od kojih se svaki borio za sebe.

Oh, ženski smijeh! Tanak, visok i bridak, kao pucanje stakla Oh, damski krikovi opiranja koji su dopirali od jame iza kuće. Otac Ramon je slijedećeg tjedna bio posve izbezumljen, dok je s nevjericom slušao ispovijedi. Čitava sretna duša Tortilla Flata otela se svim stegama i uzletjela visoko, jedinstvena i zanosna zajednica. Tako se žestoko plesalo, da se u jednom kutu sobe provalio pod. Harmonike su tako glasno drečale, da su poslije toga ostale kratkog daha, poput sipljivih konja.

I kao što ova zabava nije imala prermca, tako ni Danny nije nalazio sebi ravna među slavljenicima. Pa ako se neki dasa bude u budućnosti uzbuđivao govoreći: „Jeste li me vidjeli? Jeste li vidjeli kako sam onu crnačku drpulju zamolio za ples? Jeste li nas vidjeli kakvi smo strašni macani bili?“ - onda će ga pogledati neko staro, mudro i pogubno oko. Neki glas, zasićen znanjem o granicama i mogućnostima, upitat će mirno: „A jesi li ti vidio Dannyja one noći na zabavi?“

Jednom će možda neki povjesničar napisati hladnu, pljesnivu povijest ove zabave. Pa će izvijestiti o trenutku kada je Danny izazvao i napao nogom od stola čitavo društvo, muškarce, žene i djecu. Pritom će možda zaključiti: „Umirući organizam često je izuzetno izdržljiv i snažan.“ Opisujući Dannyjevu nadljudsku ljubavnu radinost te noći, isti bi povjesničar mogao napisati nezadrhtalom rukom: »Kad je neko živo biće ugroženo, sva njegova funkcija stremi prema reprodukciji.“

Ali ja kažem, a i ljudi Tortilla Flata će to potvrditi: „Do đavola s tim. Taj Danny je bio čovjek.“

Nitko, u stvari, nije brojio ljubavne pogotke, a kasnije, razumljivo, nijedna dama ne bi dobrovoljno priznala da je ostala nezamijećena. Tako da bi čuvena Dannyjeva nezasitnost mogla biti donekle preuveličana. Samo jedna desetina zvučala bi pretjerano za bilo koga na svijetu.

Kamo god je Danny krenuo, slijedilo ga je veličajno bezumlje. U Tortilla Flatu strasno se i uporno tvrdi da je Danny te noći sam popio tri galona vina. Međutim, sjetimo se da je Danny sada bog. za nekoliko godina to može biti trideset galona. za dvadeset godina rodit će se jasna uspomena na plamene oblake koji su ispisivali DANNY ogromnim slovima; na mjesec s kojega se cijedila krv; kao i na to da je svjetski vuk muklo i proročki lajao s planinskog vrha Mlječnog puta.

Malo-pomalo nekolicina onih kojih je otpornost bila slabija od Dannyjeve, počela je venuti, mlohaviti i iskradati se iz kuće. Preostali, ćuteći gubitak, terevenčili su još bezumnije, tukli se još žešće i plesali još sumanutije. U Montereyu su vatrogasna kola čekala upaljenih motora, a vatrogasci pod svojim crvenim metalnim kalpacima i s nepromočivim kabanicama, sjedili su šutke u kolima i čekali.

Noć je hitro odmicala, a Danny je još urlikao na zabavi.

Događaj koji je uslijedio, potvrdili su mnogi svjedoci, i muški i ženski. Premda je valjanost svjedočenja tih ljudi ponešto okrnjena time što su popili trideset galona vina i burence krumpirova viskija, svi ti ljudi se smrknuto slažu u glavnim točkama. Trebalo je nekoliko tjedana da se pripovijest sredi, netko je rekao ovo, netko ono. Ali postupno se izvještaj izbistrio u razumni oblik, koji se zadržao do dana današnjeg.

Danny, kažu ljudi Tortilla Flata, odjednom je počeo ubrzano mijenjati svoj lik. Narastao je golem i strahovit. Oči su mu blještale kao automobilska svjetla. Iz njih je virilo nešto grozovito. Stajao je tamo, u sobi svoje vlastite kuće. U ruci je držao nogu od stola, a i ta noga je narasla. Danny je izazvao na megdan čitav svijet.

- Tko će se tući sa mnom? - riknuo je. - Zar na svijetu žive samo kukavice?

Ljudi su se usplahirili; sve ih je uplašila ona noga od stola, tako strašna i tako oživjela Danny je njom zamahivao tamo-amo. Harmonike hripnuše i ušutješe. Plesači zastadoše. Soba se ježila, a tišina je u zraku urlala poput oceana.

- Nitko? - ponovno vrisnu Danny. - Zar sam sam na svijetu? Zar se nitko neće sa mnom pobiti?

Ljudi su drhtali pred njegovim strašnim očima, i opčinjeno su promatrali krivulju zamaha koju je zrakom opisivala noga od stola. I nitko ne odgovori na njegov izazov.

Danny se uspravi. Priča se da je glavom taknuo strop.

- Tada ću potražiti Onoga tko se umije boriti. Naći ću Neprijatelja koji je dostojan Dannyja!

Ponosno krenu prema vratima, ponešto teturavim hodom. Uzmicali su pred njim užasnuti ljudi, otvarajući mu širok prolaz. Sagnuo se da prođe kroz vrata. Ljudi su još stajali kao ukopani i osluškivali.

Izvana su čuli njegov gromoglasni izazov. Čuli su zvižduk noge od stola koja je poput meteora let jela zrakom. Čuli su njegove korake gdje se udaljuju. A onda iza kuće, od jarka, začuše odgovor na izazov, tako jeziv i leden, da su im se kralježnice savile kao stabljike potočarki pod mrazom. I dan-danas, kad ljudi govore o Dannyjevu Protivniku, spuštaju glas i krišom se ogledavaju. Čulo se kad se Danny s njim sukobio. Čuli su njegov posljednji poklik izazova, i tada mukli udarac. I onda tišinu.

Dugi trenutak ljudi su čekali zadržana daha, da šištavi sukljaj zraka iz pluća ne bi zaglušio kakav zvuk. Ali uzalud su slušali. Noć je utihnula, a nadolazilo je sivo praskozorje.

Pilon prekide tišinu.

- Nešto nije u redu - reče.

I Pilon je bio taj koji je prvi sunuo na vrata. Hrabar čovjek koji ne preza ni pred kakvom strahotom. Ljudi nagrnuše za njim. Nahrupiše u dvorište za kućom odakle su bili odzvanjali Dannyjevi koraci, ali Dannyja tamo nije bilo. Dođoše do ruba jarka, odakle se oštra cik-cak staza spuštala sve do dna tog drevnog korita, kuda za tolikih naraštaja nije protekla voda. Okupljeni svijet gledao je kako se Pilon spušta u jamu. Polagano krenuše za njim. Nađoše Pilona na dnu, gdje se prignuo nad slomljenim i svinutim Dannyjem. Pao je s visine od četrdeset stopa. Piilon užga žigicu.

- Mislim da je živ - kriknu. - Trčite po liječnika. Trčite po oca Ramona.

Ljudi se raspršiše. Za petnaest minuta ovi mahniti paisani probudili su i izvukli iz postelje četiri liječnika. Nisu im dopuštali ni malčice

oklijevanja ni promišljanja kojim liječnici vole naglašavati da nisu robovi čuvstava. Ne! Požurivali su ih, gonili, gurali; u rukama su im se našle kutije s liječničkim priborom koje su im tutnuli ljudi, beznadno nesposobni da kažu što žele. Izbačen je bio iz postelje i otac Ramon, pa se dašćući uspinjao uz brijeg, ne znajući radi li se o istjerivanju đavola, o krštenju umirućeg novorođenčeta ili o tome da prisustvuje linčovanju. U međuvremenu su Pilon, Pablo i Jesus Maria iznijeli Dannyja iz jame i položili ga na njegov krevet. Postaviše svijeće uokolo kreveta. Danny je teško disao.

Prvi stigoše liječnici. Oni su s dvojbom pogledavali jedan drugoga, premišljajući tko od njih ima prvenstvo pregleda; ali trenutak njihova krzmanja izazove prijeteće poglede. Nije trajalo dugo dok su pregledali Dannyja. Bijahu gotovi kad je stigao otac Raamon.

Ja neću unići s ocem Ramonom u sobu, jer tamo su se već nabili Pilon, Pablo, Jesus Maria, Veliki Joe, Johnny Bacač, Tito Ralph, Gusar i njegovi psi; a oni su Dannyjeva obitelj. Vrata su bila zatvorena, pa neka tako i ostanu. Jer, naposljetku, u ljudima ima ponosa, i neke stvari nije dopušteno uhoditi.

Ali u velikoj sobi, do zagušenja pretrpanoj žiteljiima Tortilla Aata, vladala je napetost i tišina puna iščekivanja. Svećenici i liječnici nalazili su tanana sredstva izvještavanja. Kad je otac Ramon izašao iz spavaonice, njegovo se lice nije izmijenilo, ali pogled na nj natjerao je žensku čeljad u vrisak i kuknjavu. Muškarci zastrugaše nogama poput konja u staji, a potom iziđoše u svanuće. I spavaonica ostade zatvorena.

KAKO SU OŽALOŠĆENI DANNYJEVI PRIJATELJI PRKOSILI KONVENCIJAMA. KAKO JE TALISMANSKI SAVEZ IZGORIO. KAKO JE SVAKI PRIJATELJ OTIŠAO SAM.

Smrt je osobna stvar koja može izazVati žalost, očaj, revnost ili suhoparno mudrovanje. S druge strane, sprovodi su društvena zbivanja. Razmislite može li se otići na sprovod s uprljanim automobilom. Može li se, razmislite, stati kraj grobne jame i ne biti odjeven u najbolje tamno odijelo i s najboljim crnim cipelama na nogama, koje također treba blistavo osvjetlati. Također razmislite, da li priliči poslati cvijeće za sprovod i ne pričvrstiti na nj posjetnicu, dokaz da se postupilo kako valja. Nijedna društvena ustanova ne obiluje ukočenijim ozakonjenim obredom vladanja od sprovoda. Tko da zamisli zgražanje koje bi izbilo kad bi svećenik izmijenio propovijed, ili kad bi stao mijenjati izraz lica? Tko da zamisli sablazan koju bi izazvalo uklanjanje onih malih, žutih, mučiteljskih stolica na sklop, s tvrdim sjedalima, kakve se nalaze u prostorijama oko mrtvačnice. Ne, samrtnika su ljudi mogli voljeti, mrziti, oplakivati i osjećati gubitak zbog njegove smrti; ali kad je jednom mrtav, on postaje vrhovni ukras zamršenog i formalnog svečanosnog obreda u društvu.

Danny je bio mrtav; mrtav već dva dana; i već je prestao biti Danny. Premda su lica ljudi bila prikladno i žalobno zakoprenjena tugom, u srcima je vladalo uzbuđenje. Država je obećala vojnički sprovod svakome od svojih bivših sinova-vojaka, naravno, ukoliko to oni žele. Danny je bio prvi koji će na taj način napustiti Tortilla Flat, a Tortilla Fat je bio spreman da kritički provjeri vladina obećanja. Vijesti su već krenule u garnizon, i Dannyjevo tijelo već su balzamirali na državni trošak. U artiljerijskoj radionici već je čekao svježe oličen lijes s lijepom novom zastavom, složenom na poklopcu. Već su bile izdane dnevne zapovijedi za petak:

„Deset i pedeset prije podne, sprovod. Pratnja, odred A 11-ste konjičke, glazba 11-ste konjičke i vod za paljbu.“

Nisu li to bili razlozi koji će svaku ženu Tortilla Flata natjerati da pođe u kupovanje u Nacionalnu robnu kuću u Montereyu? Cijeli dan su tamno odjevena djeca krstarila ulicama Montereya moljakajući

vrtno cvijeće za Dannyjev sprovod. A noću su ta ista djeca izvršila najezdu na iste vrtove, da umnože svoje rukoveti.

Ljudi su za zabavu bili obukli svoju najbolju odjeću. U međuvremenu od dva dana, ta se odjeća morala očistiti, oprati, naškrobiti, okrpiti i izglačati. Pomamno se radilo. Uzbuđenje je dosegnulo dolično visok stupanj.

Uveče drugoga dana Dannyjevi se prijatelji okupiše u Dannyjevoj kući. Osjećali su se izmrcvareni zbog gubitka prijatelja i popitoga vina; a sad ih obuze užas, jer u cijelom Tortilla Flatu, oni koji su najviše voljeli Dannyja, koji su najviše primili iz njegovih ruku, oni, paisani, bijahu jedini koji nisu mogli prisustvovati Dannyjevu pogrebu. Kroz tamu glavobolje, nazirali su obrise ove strašne tragedije, ali tek je te večeri njihov položaj postao dokraja stvaran, i stoga je valjalo o svemu tome porazgovoriti. Što se tiče njihove odjeće, ona je bila neupotrebljiva. Zabava je još više pohabala njihove traperice i plave košulje. Nisu mogli naći koljena koje nije virilo. Gdje je nepoderana košulja? Tko je u međuvremenu umro da posude odjeću? Ali u Tortilla Flatu nije bilo nijedne osobe koja na sprovod neće obući najbolje što ima. Samo Cocky Riordan neće ići, jer je u karanteni zbog boginja, a s njim je u karanteni i njegova odjeća. Novac za jedno dobro odijelo još bi nekako mogli isprositi ili ukrasti, ali novac za šest odijela bilo je nemoguće namaknuti.

Netko će reći, pa zar nisu dovoljno voljeli Dannyja da pođu na sprovod u svojim traljama? Biste li se vi, ili bilo tko, pojavili u dronjama dok susjed nosi svilu i kadifu? Zar ne bi bio veći znak nepoštovanja prema Dannyju doći mu na sprovod u dronjavoj odjeći nego uopće ne doći?

Neiskaziv im je očaj ležao na srcu. Kleli su sudbinu. Kroz prednja vrata mogli su vidjeti Galvezove kako se kočopere njima naoči. Galvez je kupio za sprovod novo odijelo i obukao ga je dvadeset i četiri sata prije vremena. Prijatelji su sjedili podnimivši se, skršeni svojom zlom kobi. Raspravljali su o svakoj mogućnosti.

Jednom u životu, Pilon se pokazao ne razumnim.

- Mogli bismo noćas krenuti po kućama i ukrasti šest odijela - natuknu. Znao je da je to budalaština, jer je svako odijelo noćas bilo položeno na stolicu kraj kreveta. Bila bi to smrt, ukrasti odijelo.

- Armija spasa katkad dijeli odijela - reče Jesus Maria.

- Bio sam tamo - reče Pablo. - Ovaj put imaju četrnaest haljina i ni ciglog odijela

S koje god strane uzimali, sudbina je bila protiv njih. Uđe Tito Ralph s novim zelenim rupčićem koji mu je virio iz prsnog džepa, ali neprijateljstvo što ga je izazvao nagnalo ga je da se ispriča i brzo napusti sobu.

- Kad bismo imali još tjedan dana na raspolaganju, mogli bismo rezati lignje - junački reče Pilon. - Ali sprovod je sutra. Moramo toj činjenici pogledati u oči. Naravno, možemo otići na sprovod takvi kakvi smo, pa da sve bude u redu.

- Kako? - zapitaše prijatelji.

- Možemo ići postrance, pločnikom, dok će vojna glazba i ostali svijet ići sredinom ulice. Oko grobljanske ograde posvuda raste trava. Možemo leći u travu i sve vidjeti.

Prijatelji pogledaše Pilona sa zahvalnošću. Znali su da je njegovo oštroumlje neumorno ispitivalo sve mogućnosti. Ali samo vidjeti sprovod, bilo je polovično rješenje, pa i manje od polovičnog. Biti viđen na sprovodu, to je bila daleko važnija polovica. Ali što je drugo preostalo?

- Ovo nam je dobra pouka - reče Pilon. - Moramo uzeti k srcu da odsada u rezervi uvijek imamo dobro odijelo. Nikad se ne zna što se može dogoditi.

Na tome je i ostalo, premda su osjećali da nisu uspjeli riješiti problem. Cijelu su noć lunjali gradom. Koje dvorište nisu oplijenili, lišivši ga najljepših cvjetova? Koja je cvjetna grana ostala neotkinuta? Ujutro je raka, spremna da prihvati Dannyjevo tijelo, bila gotovo sakrivena brežuljkom najljepšeg cvijeća iz najboljih monterejskih vrtova.

Ne događa se uvijek da priroda pokazuje dobar ukus u svojim postupcima. Istina, kišilo je prije Waaterlooa; četrdeset stopa snijega napadalo je na stazu Donnerove Družine. Ali petak je osvanuo kao krasan dan. Sunce je sjalo kao da se radi o izletničkom danu. Galebovi su prelijetali nasmiješeni zaton u pravcu tvornice sardina. Ribiči zauzeše svoja mjesta na stijenju u doba oseke. Gradska apoteka je spustila štitnike da u izlozima zaštiti crvene boce za vrelu vodu od kemijskog djelovanja sunca. Gospodin Maachado, krojač, stavio je u izlog obavijest da se vraća za deset minuta, jer je krenuo

kući da se presvuče za sprovod. Naiđoše tri ribara s mrežama pretovarenim sardinama. Louie Duarte je premazivao svoj čamac, mijenjajući ime „Lolita“ u „Tri bratića“. Jake Lake, redar, uhitio je skitnicu u hotelu Del Monte, potom ga pustio i kupio cigaru.

To je zbilja zagonetno. Kako može život dalje teći svojim zaglupljujućim tokom na ovakav dan? Kako može Mamie Jackson polijevati pločnik pred svojom kućom? Kako može George W. Merk pisati svoje četvrto i najsrditije pismo gradskom vodovodu? Kako može Charlie Marsh da se naljoska s takvom uobičajenom neumjerenošću? To je svetogrđe. To je oskvrnuće.

Dannyjevi prijatelji probudili su se tužni; poustajali su s poda. Dannyjeva postelja bila je prazna. Podsjećala je na nejahana oficirskog konja koji svog gospodara slijedi do groba. Čak ni Veliki Joe Portagee nije bacio pohlepan pogled na Dannyjev krevet. Sunce je zanosno sjalo kroz prozor i bacalo tanane sjene paukovih mreža na pod.

- Danny se radovao ovakvim jutrima - reče Pilon. Poslije šetnje do jarka, prijatelji na časak posjedaše na trijem slaveći uspomenu svog prijatelja. Odano su se sjećali i isticali Dannyjeve vrline. Odano su zaboravili njegove mane.

- I snažan - reče Pablo. - Bio je snažan kao mazga! Mogao je podići stog sijena.

Raspredali su pričice o Dannyju, o njegovoj dobrooti, njegovoj hrabrosti, njegovoj bogobojaznosti.

Prebrzo je došlo vrijeme da se ide u crkvu i da se stoji s druge strane ulice u dronjavoj odjeći. Iznutra, u sebi, crvenjeli su se od stida kad su sretniji ljudi ulazili u crkvu, prekrasno odjeveni i namirisani „Aguom Floridom“. Prijatelji su mogli čuti muziku i prodorno brujanje zvukova koji prate misu. sa svog povoljnog položaja vidjeli su dolazak konjice i vojničke glazbe sa zamotanim bubnjevima, vidjeli su odred za paljbu; kola s tri para konja i s konjanikom na po jednom konju svakoga para. Žalosni klop-klop potkovanih konja odzvanjao je o asfalt i budio očaj u srcima prijatelja. Bespomoćno su promatrali izvlačenje i polaganje lijesa na kola, potom prekrivanje lijesa zastavom. Oficir je zazviždao, podigao ruku i pokazao naprijed. Odred se pomaknuo, vod za paljbu je spustio puške. Bubnjevi su grmjeli bolnim, polaganim ritmom. Vojna glazba zasvira svoju promuklu

koračnicu. Kola se pokrenuše, ljudi dostojanstveno pođoše za kolima, muškarci uspravni i ozbiljni, žene otmjeno pridržavajući suknje da se ne bi uprljale neizbježivim tragom koji iza sebe ostavlja konjica. Svi su bili tamo: Comelia Ruiz, gospođa Morales, Galvez, Torelli i njegova patkasta žena, gospođa Paalochico, izdajnik Tito Ralph, Poslastica Ramirez, gospodin Machado, tko god se računao među ugledniji svijet Tortilla Flata, i svi ostali, bili su tu.

Je li onda neko čudo što prijatelji nisu mogli podnijeti tu sramotu i jad? Neko vrijeme su se potuljeno vukli pločnikom, hrabreći sami sebe.

Jesus Maria se prvi slomio. Zajecao je od stida, jer je njegov otac bio bogat i uvažen boksač. Jesus Maria saže glavu i pobježe; slijedila su ga petorica drugova, dok je petero pasa grabilo za njima.

Prije no što se povorka pokazala na vidiku, Dannyjevi su prijatelji polijegali u visoku travu što je rubila groblje. Obred ukapanja bio je kratak i vojnički. Sanduk je spušten; puške su opalile; truba je odsvirala povečerje, a na taj zvuk su Enrique, Fluff, Pajarito, Rudolph i Senor Alec Thompson zabacili glave i stali zavijati. Gusar se ponosio s njima!

Bilo je to gotovo u hipu; prijatelji su hitro strugnuli da ih ljudi ne bi vidjeli.

Bilo kako bilo, putem kući morali su proći mimo puste Torellijeve kuće. Pilon upade kroz prozor i iznese iz kuće dva galona vina. Tada polagano krenuše prema tihoj Dannyjevoj kući. Svečano napuniše staklenke i popiše.

- Danny je volio vino - rekoše. - Bio je sretan kad bi se domogao malo vina.

Prošlo je popodne i spustila se večer. Svaki od njih, srčući vino, premetao je po svojoj prošlosti. U sedam sati uđe posramljeni Tito Ralph skutijom cigara koju je bio osvojio na nekom natjecanju. Prijatelji pripališe cigare, otpljunuše, i tada načeše drugi galon. Pablo pokuša otpjevati nekoliko taktova pjesme „Tuli Pan“,•da provjeri je li mu ostalo imalo glasa.

- Cornelia Ruiz je danas bila sama - zamišljeno reče Pilon.

- Možda bi bilo u redu da otpjevamo nekoliko tužnih pjesama - reče Jesus Maria.

- Ali Danny nije volio tužne pjesme - prigovori Pablo. - on je volio

one brze, o vrcavim ženskama. Pablo pokuša s drugom kiticom „Tuli Pana“, Pilon mu se pridruži, a ostali pomogoše pri kraju.

Kad su otpjevali pjesmu, Pilon htjede povući dim, ali cigara mu se bila ugasila.

- Tito Ralph - reče - zašto ne doneseš gitaru, pa da zapjevamo malo bolje? - On pripali cigaru i hitne žigicu.

Mali rasplamsani štapić pade na stare novine, bačene kraj zida. Svaki od njih poskoči da zgazi plamen; i svaki je, ošinut istom nebeskom mišlju, uzmaknuo. Pogledaše se i nasmiješiše jedan drugome mudrim smiješkom besmrtnika i beznadnika. Sanjarski su gledali kako plamenčić paluca i gotovo umire, i kako se ponovno razbuktava u život. Gledali su kako se rascvjetava oblizujući papir. Tako progovaraju bozi - kroz sićušne uzroke. I smiješili su se muškarci kad je planuo papir i kad je plamen zahvatio sasušen drveni zid.

Tako to mora biti, oh, mudri prijatelji Dannyjevi. Prekinulo se uže koje vas je vezalo u zajedništvo. Magnet koji vas je privlačio jednoga k drugome, izgubio je snagu. Kuća će pripasti nekom tuđincu, nekome od natmurenih Dannyjevih rođaka. Bolje je da ovaj simbol svetog prijateljstva, ova dobra kuća zabava i bitaka, ljubavi i utjehe. umre kao što je i Danny umro, u jednom posljednjem, slavnom i beznadnom napadu na bogove.

Sjedili su i smiješili se. A plamen se poput zmije penjao k stropu, buknuo kroz krov i zagrmio. Tek tada su prijatelji ustali iz naslonjača, i kao ljudi u snu izašli kroz vrata.

Pilon, koji se koristio svakom poukom, uze sa sobom ostatak vina.

Zavrisnuše monterejske sirene. Kola su tandrkala uz brijeg, vozeći drugom brzinom. Reflektori su poigravali među drvećem. Kad je odred stigao, kuća se već pretvorila u veliko, nezgrapno, plameno koplje. Vodeni mlazovi šibali su po drveću i žbunju da se plamen ne bi proširio.

U gomili ljudi Tortilla Flata stajali su Dannyjevi prijatelji i opčinjeno promatrali požar. sve dok se kuća nije pretvorila u brežuljčić crnog, dimljivog pepela. Tada se vatrogasna kola okrenuše i otandrkaše niz brijeg.

Ljudi Flata pretopiše se u tamu. Dannyjevi su prijatelji još stajali, gledajući zadimljeno zgarište. Nekako tuđe pogledaše jedan drugoga, a onda ponovno baciše pogled na izgorjelu kuću. Malo poslije

okrenuše se i lagano udaljiše, svaki sam.

Zabilješke

[←1]

Tortilla (tortilja) lepinja od kukuruznog brašna. Prži se na ulju i služi kao zamatač mesa, graha i povrća; omiljeno meksičko jelo.

Tortilla Flat - ploha tortilja, ili ravan tortilja - predio Montereya koji nastavaju Meksikanci i mješanci. Predio je dobio ime po rasnoj pripadnosti svojih žitelja, a ne po fizičkoj sličnosti s plosnatom i okruglom tortillom. (Prev.)